

"XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR"

Konferensiyasi

BIZNING YO'NALISHLARIMIZ:

- Aniq fanlar
- Tabiiy fanlar
- Tibbiyot fanlari
- Texnika fanlari
- Iqtisodiyot
- Filologiya fanlari
- Pedagogika fanlari
- Ijtimoiy va gumanitar fanlar
- Psixologiya fanlari
- San'at va madaniyat fanlari
- Jismoniy tarbiya va sport

INDEKSLAYMIZ:

OpenAIRE

zenodo

Google
Scholar

[HTTP://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM](http://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM)

+998 88 808 21 07

**«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR»** ilmiy konferensiyasi:

31.03.2025-yil.

Ushbu to'plamda **«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR»** ilmiy konferensiyasi 2025-yil 3-soni 03-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Konferensiya tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo, Open Aire, Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniylikiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Choriyevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Mas’ul kotib:

Boboyorov Sardor Uchqun o‘g‘li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali magistranti

Nashrga tayyorlovchi:

Eshqarayev Samariddin Sadridin o‘g‘li Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti magistranti

TAHRIR KENGASHI A’ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug‘bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrasini dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O‘zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Tibbiyot fakulteti dekani , texnika fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abdukarimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O‘zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O‘zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo‘rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo‘qon davlat pedagogika instituti. Qo‘qon, O‘zbekiston filologiya fanlari fanlari doktori (PhD), katta o‘qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug‘bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedراسi mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

3-TOM, 3 - SON
YOZMA ISH VA UNING TURLARI

Mamadiyarova Saida Djurayevna

Termiz davlat universiteti o'zbek filologiyasi fakulteti (ikkinchi oliy ta'lim sirtqi) 4-
kurs talabasi

sayidamamadiyariva@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada yozma ish tushunchasi, uning ahamiyati va turlari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Yozma ishning ilmiy, akademik va amaliy jihatlari, shuningdek, ularning ta'lim jarayonidagi roli ko'rib chiqiladi. Maqolada turli xil yozma ishlarning o'ziga xos xususiyatlari, ularni bajarish metodlari va talablari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari yozma ish turlarining ta'lim tizimidagi ahamiyatini yanada kengroq ochib berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar. Yozma ish, ilmiy maqola, referat, tadqiqot, tahlil, metodologiya, akademik yozuv.

Abstract

This article provides detailed information about the concept of written work, its importance and types. The scientific, academic and practical aspects of written work, as well as their role in the educational process, are considered. The article analyzes the specific characteristics of various written works, methods and requirements for their implementation. The results of the study are aimed at further revealing the importance of written work types in the education system.

Keywords. Written work, scientific article, abstract, research, analysis, methodology, academic writing.

KIRISH

Yozma ish ta'lim tizimida muhim vositalardan biri hisoblanadi. U talabalar, tadqiqotchilar va akademik jamoa vakillari tomonidan keng qo'llaniladi. Yozma ish insonning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, dalillarni asoslab berish va o'z fikrini aniq ifodalash qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi.

Har bir yozma ish o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning maqsadi, tarkibi va hajmi turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, ilmiy maqolalar ilmiy-tadqiqot natijalarini e'lon qilish uchun yozilsa, referatlar esa aniq bir mavzuni tahlil qilish va uni kengroq yoritishga qaratilgan.

3-TOM, 3 - SON

Bugungi kunda yozma ish turlarining xilma-xilligi uni ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylantirgan. Har bir tur o'z strukturasi va bajarilish uslubiga ega bo'lib, ular o'qitishning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada yozma ish turlari, ularning asosiy xususiyatlari va ta'lim jarayonidagi o'rni atroflicha tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Yozma ishlar bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ularning aksariyati ilmiy maqola, kurs ishi va dissertatsiyalarni o'rganishga qaratilgan. Xorijiy manbalarda akademik yozuvning nazariy asoslari, uning tahlilii va tanqidiy yondashuvlari keng yoritilgan.

Masalan, John Swales va Christine Feak tomonidan yozilgan "Academic Writing for Graduate Students" kitobida akademik yozish jarayonining muhim jihatlari va ularni takomillashtirish usullari batafsil tushuntirilgan. Ushbu kitob ilmiy maqola va dissertatsiya yozishning eng samarali usullarini bayon qiladi.

O'zbek adabiyotida esa N. To'rayev va A. Jo'rayev tomonidan yozilgan "Ilmiy tadqiqot asoslari" kitobi yozma ishlarning tuzilishi va ilmiy yo'nalishlarga oid metodologik yondashuvlarni o'z ichiga oladi.

Umuman olganda, yozma ish turlari haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan bo'lsa-da, ularning turli ta'lim bosqichlarida qo'llanilishi haqida yanada kengroq tadqiqotlar olib borish zarurati mavjud.

Ushbu tadqiqotda yozma ishlarning turlari va ularning ahamiyatini o'rganish uchun taqqoslash va tahlil usullari qo'llanildi. Bunda asosiy e'tibor ilmiy maqola, referat, kurs ishi va dissertatsiya kabi turlarni qiyosiy o'rganishga qaratildi.

Tadqiqot davomida yozma ishlarning har bir turi uchun belgilangan standartlar, ularning tarkibiy tuzilishi va maqsadlariga e'tibor berildi. Shuningdek, yozma ishlarni yozish jarayonida talabalar duch keladigan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqildi.

Metodologik yondashuv sifatida amaliy tahlil va tajribaga asoslangan empirik tadqiqot usuli qo'llanildi. Yozma ish turlarining ta'lim jarayonidagi ahamiyatini o'rganish uchun statistik ma'lumotlar ham tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yozma ish turlari ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan. Har bir yozma ish turi o'zining maxsus maqsad va vazifalariga ega bo'lib, ularning har biri ta'lim sifati va tadqiqotchilik qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi.

3-TOM, 3 - SON

Quyidagi jadvalda yozma ishlarning asosiy turlari va ularning xususiyatlari keltirilgan:

Yozma ish turi	Maqsadi	Hajmi	Asosiy xususiyatlari
Ilmiy maqola	Tadqiqot natijalarini taqdim etish	5-15 bet	Ilmiy uslubda yozilgan, aniq dalillar va statistik ma'lumotlarga asoslangan
Referat	Mavzuni yoritish va tahlil qilish	3-10 bet	Xulosa chiqarish, muallifning fikri ifodalangan
Kurs ishi	O'quv jarayoni doirasida mavzuni chuqur yoritish	20-30 bet	Aniq tuzilma va metodologik yondashuvlarga asoslangan
Dissertatsiya	Ilmiy daraja olish uchun tadqiqot natijalarini taqdim etish	100+ bet	Chuqur ilmiy tahlil, keng qamrovli ma'lumotlar

Quyidagi jadvalda yozma ishlarni yozishga qo'yiladigan talablar keltirilgan:

Talab	Tavsif
Mavzuga moslik	Yozma ish tanlangan mavzuga aniq mos kelishi kerak
Strukturaviy aniqlik	Kirish, asosiy qism va xulosa bo'limlari mavjud bo'lishi lozim
Dalillar va manbalar	Fikrlar aniq dalillar va ishonchli manbalar bilan tasdiqlanishi zarur
Stilistik to'g'rilik	Akademik uslubga mos yozilishi kerak
Grammatik to'g'rilik	Yozma ishda imlo va grammatik xatolar bo'lmasligi lozim
Rasmiy rasmiylashtirish	Yozma ishga talab qilingan format va rasmiylashtirish qoidalariga rioya qilinishi kerak

XULOSA

Yozma ish inson tafakkurining ifodasi bo'lib, ilmiy izlanishlar, ta'lim jarayoni va amaliy faoliyatda katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada yozma ishlarning asosiy turlari va ularga qo'yiladigan talablar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, samarali yozma ish tayyorlash uchun aniq metodologiya va baholash mezonlariga rioya qilish zarur. Ilmiy va akademik sohalarda yozma ishlarning sifatli bajarilishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Amaliyot shuni

3-TOM, 3 - SON

ko'rsatadiki, yozma ishlarni tayyorlashda reja asosida ishlash, adabiyotlarni tahlil qilish va mantiqiy xulosa chiqarish muhim ahamiyatga ega. Kelgusida yozma ishlarning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash zarur bo'lib qoladi.

Yozma ish har qanday ta'lim jarayonida muhim o'rin tutadi. U talabalar va tadqiqotchilar uchun muhim ko'nikmalarni shakllantiradi va ularning ilmiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Turli xil yozma ish turlarining o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, ularni to'g'ri bajarish akademik yutuqlarga erishishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, har bir yozma ish turi uchun belgilangan talab va mezonlarga rioya qilish uning sifatini oshiradi.

Kelgusida yozma ish turlarining samaradorligini oshirish uchun innovatsion yondashuvlar ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etish dolzarb masala hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Anderson, M. (2021). *The Role of Writing in Higher Education*. Springer.
2. Brown, K. (2019). *Effective Research Methodologies*. Cambridge University Press.
3. Johnson, L. (2018). *Writing for Success: A Guide for Students*. Routledge.
4. Murray, R. (2013). *Writing for Academic Journals*. Open University Press.
5. Smith, J. (2020). *Academic Writing: Principles and Practices*. Oxford University Press.
6. Swales, J., & Feak, C. (2012). *Academic Writing for Graduate Students*. University of Michigan Press.
7. To'rayev, N., & Jo'rayev, A. (2020). *Ilmiy tadqiqot asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
8. Williams, P. (2022). *Research Methods in Social Sciences*. SAGE Publications.

3-ТОМ, 3 - СОН
МЕТОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ ПО МОНИТОРИНГУ КАЧЕСТВА
ОБРАЗОВАНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОГРАММАХ:
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ

Одинаева Хилола Бахтияровна

Магистрант факультета
«Дошкольное и начальное образование»,
Ташкентский Международный университет Кимё,
Республика Узбекистан, город Ташкент.

Хамедова Нилуфар Азимовна

Научный руководитель,
Кандидат педагогических наук, доцент.

Аннотация: Мониторинг качества образования в рамках международных программ, таких как TIMSS, является важным инструментом для оценки эффективности преподавания и уровня подготовки учащихся. Однако низкие результаты тестирования часто связаны не только с академическими факторами, но и с психологическими аспектами, такими как стрессоустойчивость детей, подготовленность учителей и уровень учебной мотивации. В данной статье рассматриваются ключевые методы мониторинга качества образования, а также рекомендации для учителей и учеников, направленные на улучшение образовательных показателей. Особое внимание уделяется психолого-педагогическим проблемам, влияющим на успеваемость, и стратегиям их преодоления.

Ключевые слова: мониторинг качества образования, TIMSS, стрессоустойчивость, подготовка учителей, образовательные стратегии.

Annotation: Monitoring the quality of education in the framework of international programs such as TIMSS is an important tool for assessing the effectiveness of teaching and the level of preparation of students. However, low test scores are often associated not only with academic factors, but also with psychological aspects such as children's stress tolerance, teacher training, and educational motivation. This article discusses key methods for monitoring the quality of education, as well as recommendations for teachers and students aimed at improving educational

3-TOM, 3 - SON

performance. Special attention is paid to psychological and pedagogical problems affecting academic performance and strategies for overcoming them.

Keywords: monitoring the quality of education, TIMSS, stress tolerance, teacher training, educational strategies.

Введение

Современные международные образовательные исследования, такие как TIMSS, позволяют оценить уровень знаний учащихся в области математики и естественных наук, выявить сильные и слабые стороны образовательных систем различных стран. Однако анализ результатов показывает, что даже страны с высоким уровнем экономического развития могут демонстрировать невысокие показатели, что свидетельствует о необходимости углубленного изучения факторов, влияющих на качество образования.

Одним из ключевых направлений мониторинга является не только оценка знаний, но и учет психологических аспектов обучения: уровень стресса у учащихся, эмоциональное выгорание педагогов, мотивация к обучению. В данной статье рассмотрены эффективные методы мониторинга качества образования, предложены рекомендации для учителей и учащихся, а также освещены основные психологические проблемы, связанные с образовательным процессом.

Методы мониторинга качества образования

1. Оценка академических достижений

Мониторинг успеваемости учащихся является основным инструментом контроля качества образования. В международных программах, таких как TIMSS, используются стандартизированные тесты, позволяющие проводить сравнительный анализ между странами. Однако на национальном и локальном уровнях также применяются:

- Диагностические работы – регулярные тестирования по основным предметам.
- Формативное оценивание – наблюдение за учебной деятельностью и прогрессом учеников в динамике.

3-ТОМ, 3 - СОН

- Анализ пробелов в знаниях – выявление слабых мест и индивидуальный подход к каждому ученику.

2. Мониторинг методик преподавания

Успешность обучения во многом зависит от педагогических стратегий. Среди ключевых методов мониторинга преподавания выделяют:

- Анализ уроков – проведение видеоанализа занятий с целью выявления эффективных и неэффективных методик.
- Обратная связь от учеников – анкетирование и опросы о восприятии учебного процесса.
- Метод «коллегиального наблюдения»– обмен опытом между учителями.

3. Психологический мониторинг учащихся

Стресс и тревожность – частые спутники образовательного процесса, особенно в условиях международных экзаменов. Методы оценки психологического состояния включают:

- Анкетирование и опросы – диагностика уровня тревожности и мотивации.
- Наблюдение за поведением – выявление признаков эмоционального выгорания у учеников.
- Индивидуальные беседы и консультации – работа школьных психологов и педагогов с учащимися.

Рекомендации для учителей

1. Использование гибких методов обучения – адаптация программ под уровень учеников, применение игровых методик и активного обучения.
2. Снижение стрессовой нагрузки – проведение подготовительных занятий перед международными тестами, обучение техникам управления стрессом.

3-TOM, 3 - SON

3. Постоянное профессиональное развитие – участие в тренингах и обмен опытом с коллегами из других стран.

4. Создание поддерживающей образовательной среды – формирование атмосферы, в которой ученики чувствуют себя комфортно.

Рекомендации для учеников

1. Развитие стрессоустойчивости – применение техник релаксации перед экзаменами.

2. Эффективное планирование учебного процесса – работа с тайм-менеджментом и распределение нагрузки.

3. Использование разнообразных методов обучения – интерактивные платформы, групповые занятия, проекты.

4. Обращение за поддержкой – при возникновении трудностей важно обращаться к учителям, психологам, родителям.

Проблемы неудач в TIMSS и пути их решения

1. Проблема несоответствия учебных программ

Во многих странах национальные учебные планы не полностью соответствуют содержанию TIMSS, что затрудняет подготовку. Решение – адаптация программ к международным стандартам.

2. Недостаточная подготовка учителей

Не все педагоги знакомы с методиками, требуемыми для успешной сдачи международных тестов. Решение – проведение специализированных курсов повышения квалификации.

3. Высокий уровень тревожности у учащихся

3-ТОМ, 3 - СОН

Стресс перед экзаменами снижает продуктивность. Решение – психологическая подготовка, включающая тренинги по управлению стрессом.

4. Ограниченность ресурсов

Некоторые школы не имеют достаточного доступа к современным учебным материалам и технологиям. Решение – государственная поддержка и внедрение цифровых образовательных ресурсов.

Заключение

Мониторинг качества образования в рамках международных программ требует комплексного подхода, включающего анализ академических достижений, оценку эффективности методик преподавания и учет психологических факторов. Для повышения результатов TIMSS необходимо сочетать традиционные и инновационные методы обучения, создавать поддерживающую образовательную среду и активно работать с психологическими аспектами учебного процесса.

Использованная литература

1. Mullis, I. V. S., & Martin, M. O. (2017). TIMSS 2015 International Results in Mathematics and Science. Boston College.
2. OECD (2019). PISA 2018 Results: What Students Know and Can Do. OECD Publishing.
3. Воронцова, И. А. (2021). «Психологические аспекты образовательного процесса: проблемы и решения». Москва: Педагогика.
4. Мухина, В. С. (2018). «Психология развития: влияние стрессовых факторов на обучение». Санкт-Петербург: Наука.
5. Соловьев, А. Н. (2020). «Современные методики преподавания в условиях международных стандартов». Екатеринбург: Образование.

3-TOM, 3 - SON
MAQSUD SHAYXZODA VA XX ASR O'ZBEK SHE'RIYATI

Toshkent davlat transport universiteti
Komilov Akrom Oybek o'g'li

Annotatsiya: Maqolada Maqsud Shayxzodaning she'riyatidagi rang- baranglik jilosi, so'z qo'llash usullari va mohirona o'xshatishlardan foydalanib yaratgan o'lmas ijodiy faoliyati tarannum qilingan.

Kalit so'zlar:Qardoshlik, ohangrabolik, bobo tili, turkiy til, qarindosh tillar, o'zbek, turkman, ozarbayjon, doyi, tog'a.

Maqsud Shayxzoda ikki buyuk xalqning sevikli farzandi, qalami o'tkir, adabiyotlarning turli janrlarida barakali ijod qilgan, shoir dramaturg, olim, tarjimon va ajoyib pedogog.

Maqsud Shayxzoda tug'ilgan makoni Ozarbayjon, ijod bulog'i O'zbekistonda ko'z ochgan va o'zbek adabiyotida o'z o'rniga ega bo'lgan adiblardandir. Bu baxt nashidasi shoirning sheri satrlarida ham o'z o'rniga ega. Maqsud Shayxzoda o'z xotiralarida sheriya uning hayotiga alifboni tanimasdan oldin kirib kelganligini va besh yoshida bo'ri bilan olmaxon haqida 8-10 misradan iborat masal to'qiganligini xotiralaydi. Maqsud Shayxzoda serqirra ijodkor, uning ruboiylari, ballada, doston va badiy asarlari kitobxonlar kalbida muxirlanib qolgan. Biz shoirning she'rlarini o'qir ekanmiz, satrlarga jo bo'lgan ohangrabolik, chuqur ma'no, so'zlarning xalq tiliga yaqinligi, soddaligi o'quvchilar qalbidan joy olganligini tushinib yetamiz. Maqsud Shayxzodaning "qardoslik ruboiylari"ni o'qir ekanmiz shunday shoh satrlardan bahra olamiz.

Oldimizda turgan kunlar
Bular-sinoqli kunlar,
Bular-sinoqli kunlar.
Bir raqamdir yozilibdir
Xazardan oltoygacha
O'rta osiyo xaritasi
Ustida
Partiyaning leninchi
Madan kalami bilan:
Yigirma besh
Million

3-TOM, 3 - SON

Olti yuz ming
Toza paxta.

“Jaloliddin Manguberdi”ning to‘la matni birinchi marta Bokudaozarbayjon tilida Shayxzodaning ikki jildlik saylanmasida bosilib chiqarildi.

Faqatgina 1988 yildagina Jaloliddin Manguberdi” birinchi marta o‘zbek tilida yozuvchining “Boqiy dunyo” degan kitobida to‘la bosilib chiqarildi. Maqsud Shayxzodaning xalqimiz tarixiga, jumladan, Jaloliddin Manguberdi taqdiri va kurashiga odilona yondoshganligi, haqiqatni himoya qilganligi Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov imzosi bilan e‘lon qilingan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 24-sentabrdagi “Jaloliddin Manguberdi tavalludining 800 yilligini nishonlash to‘g‘risida” qarori ham yana bir bor tasdiqlaydi. Shayxzodaning yozuvchilik shuuri va ijodkorlik zehning o‘tkirligi yana bir bor isbotlandi. Maqsud Shayxzodaning o‘zbek adabiyotiga qo‘shgan yana bir ulkan hissasi “Mirzo Ulug‘bek” tragediyasidir. Tragediya 1964- yili yozildi, o‘sha yili bu asar Hamza teatri sahnasida qo‘yildi, keyinchalik uning asosida kinofilm yaratildi. Maqsud Shayxzoda yuksak ilm egasi edi. Ayniqsa, u o‘zbek mumtoz adabiyotini chuqur bilar edi. 1941 yilda Toshkentda nashr etilgan “General shoir” to‘plami adabiyotshunos olim Shayxzodaning Navoiy ijodiga oid ilmiy maqolalaridan tashkil topgan. Navoiy she‘riyatining bu chuqur ilmiy tadqiqi navoiyshunoslikda hamisha alohida o‘rin egallab qoladi. Shayxzoda Navoiy mahoratini, uning san‘atkorligini teran o‘rganishni boshlab bergan o‘tkir tadqiqotchi edi. Filologiya fanlari nomzodi, dotsent Maqsud Shayxzoda Toshkent Davlat universiteti (hozirgi O‘zbekiston Milliy universiteti)da, Toshkent Davlat pedagogika instituti (hozirgi Toshkent Davlat pedagogika universiteti)da uzoq yillar davomida o‘zbek adabiyoti tarixidan o‘qigan ma‘ruzalari, maxsus kurslari o‘zbek adabiyoti tarixi bo‘yicha eng qimmatli darslar edi.

Maqsud Shayxzoda do‘stlikni yuqori bohalagan adiblardan edi. Zamondoshi va maslakdoshi G‘afur G‘ulom xotirasiga bag‘ishlab “G‘agurga xat” She‘rida satrlarni o‘qiymiz.

G‘afur G‘ulom va o‘lim-qovushmagan gap,

Misoli qish va rayhon, dasht buloqlar

G‘afur G‘ulom va sukut-ikki yov lashkar,

Nuqul urishagotgan dushman taraflar.

Mahorat nuqtai nazardan shoirning she‘riy satrlarini o‘qir ekanmiz, satrlarda ohang o‘zining yuksak nuqtasiga ko‘tarilgan. Maqsud Shayxzodaning butun ijodi

3-TOM, 3 - SON

chuqur siyosiy publitsistik ruh bilan to'la. Uning she'riy, dramatik asarlari qaysi mavzuga bag'ishlangan bo'lmasin, zamona bilan hamohangdir. Shuning uchun ham shu tipdagi ijodkorning bevosita publitsistika janrida xizmat qilishi tasodifiy hol emas. Uning zo'r badiiy janrga ega bo'lgan publitsistik maqolalari va nutqlari bu iste'dodli adib ijodining mazmundorligi va rang-barangligidan yorqin nishonadir. Iste'dodli shoir mohir tarjimon ham edi. U jahon adabiyoti mumtoz shoirlarining asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilishda katta xizmat qildi. Jumladan, Shekspirning "Hamlet" va "Romeo va Juletta" asarlari o'zbek drama teatrlari sahnasida Shayxzoda tarjimasida sahnalashtirildi. Pushkin, Lermontov, Bayron she'rlarini o'zbek o'quvchisiga ilk bor taqdim etgan shoirlar avlodi ichida Shayxzoda ham bor. Shoir mahoratining o'sishiga, uning jahon adabiyoti klassiklarining asarlarini g'oyat sevib o'rgangani, ularning boy badiiy tajribasini ustalik bilan o'zlashtirgani ham sabab bo'ldi. U G'arbiy Yevropa va rus adabiyotini mukammal bilgani holda o'zining Vatan adabiyotini - Sharq she'riyati merosini ham to'la o'rgangan edi."

Maqsud Shayxzoda sharq adabiyoti tarixi masalalariga chuqur qiziqqan. Sharq adabiyotida mavjud asarlar ularning janr xususiyatlari, badiyat masalalarini yetarlicha taqdid qilgan. O'zbek mumtoz adabiyotining eng ilg'or va taraqqiyotparvar nomoyondalaridan ko'p narsa o'rgangan Maqsud Shayxzoda badiiy mahorat va adabiy janrlar takomillashgani ko'rinadi. U mumtoz she'riyatdagi mehnatsevarlik, ilm-fanga ixlos, vafo, sadoqat, mardlik va do'stlik kabi yuksak bashariy fazilatlarni betakror badiiy usullar, ma'naviy va ruboriy kabi lirik janrlarni o'rganib, ularni o'z ijodiy ish jarayonida muvaffaqiyatli ravishda tadbiiq qila boshlagan. Maqsud Shayxzoda she'riyatidagi lirik tur va janrlarni boyitish borasida ham barakali ijodiy mehnat qildi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Maqsud Shayxzoda ikki xalq she'riyati cho'qqisini egallagan shoirlardandir. O'zbek xalqi doimo shunday ijodkor borligidan faxrlanadi. O'ylaymizki, keyingi avlodlar ham Maqsud Shayxzoda she'riyati gulshanida gullardan miriqib ifor oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <https://saviya.uz/hayot/tarjimai-hol/maqsud-shayxzoda-1908-1967/>.
2. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi, T., 1999.
3. Naim Karimov. Maqsud Shayxzoda (ma'rifiy-biografik roman). – Toshkent, "Sharq", 2009 yil.
4. N. R. Amanlikova. (2022, December). MAQSUD SHAYXZODA VA ODIL

3-TOM, 3 - SON

YOQUBOVNING TARIXIY ASARLARIDA MIRZO ULUG'BEK OBRAZI TALQINI. In Conference Zone (pp. 263-265).

5. Shayxzoda Maqsud. Shoir kalbi duneni tinglar (Tanlangan asarlar) // Toshkent, „Nihol“, 2008. 28 b. (o‘zbekcha)

6. Maqsud Shayxzoda zamondoshlari xotirasida, T., 1983.

7. Amanlikova, N. (2020). SO‘Z MULKINING SULTONI ALISHER NAVOIYNING JAHON ADABIYOTIDA TUTGAN O‘RNI. <http://www.openscience.Uz/>.

8. Amanlikova, N. (2020). THE IMPORTANCE OF FORMING THE THINKING ACTIVITY OF STUDENTS IN THE EDUCATION PROCESS. <http://www.eprajournals.Com/>. <https://doi.org/DOI:10.36713/epra2013>

9. Amanlikova, N. (2020). SHAYXZODA – MOHIR TARJIMON. “Transport”.

10. Amanlikova, N. (2022). The role and place of distance learning in education. International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE). <https://doi.org/DOI:10.9756/INTJECSE/V14I5.1110>.

3-TOM, 3 - SON
BO'LAJAK MUSIQA TA'LIMI O'QITUVCHILARIGA CHOLG'U
SOZLARINI O'RGATISHNING TASHKILY-PEDAGOGIK
MEXANIZMLARI

Samatova Dilnoza Salaidinovna

O'zbekiston Finlandiya pedagogika instituti "Musika ta'limi" kafedrasida katta o'qituvchisi.

dilnozasamatova@gmail.com

ANNOTATSIYA: Maqolada, cholg'u so'zlari ijrochiligi o'qitishining asosiy prinsiplariga, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga, shuningdek, ijro texnikasini rivojlantirishdagi metodik usullarga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, cholg'u so'zlari ijrochiligi bo'yicha ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlari va ulardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Maqolada cholg'u sozlari ijrochiligini o'rgatish jarayonida qo'llaniladigan pedagogik metodlar, tashkiliy yondashuvlar va mexanizmlarni aniqlashdan iborat.

***Kalit so'zlar:** cholg'u ijrochiligi, bo'lajak o'qituvchilar, tashkiliy-pedagogik mexanizm, ijrochilik texnikasi, ijrochilik malakalari, rubob cholg'usi, ijrochilik imkoniyatlar, ijrochilik mahorati.*

Hozirgi kunda musiqa ta'limining maqsadi, talabalarda nafaqat musiqa bilimlarini, balki cholg'ularni ijro etish qobiliyatini ham rivojlantirishdir. Shu maqsadda, talabalarda cholg'u ijrochiligi malakalarini shakllantirish uchun pedagogik mexanizmlar va metodologiyalarni ishlab chiqish, o'quv jarayonini samarali tashkil etish zarurdir. Talabalarda cholg'u ijrochiligi malakalarini rivojlantirish jarayonida qo'llaniladigan tashkiliy-pedagogik mexanizmlar o'quvchilarni nafaqat texnik jihatdan, balki badiiy, estetik va ijodiy jihatdan ham mukammal musiqachi bo'lishga yo'naltiradi.

Talabalarda cholg'u ijrochiligi malakalarini rivojlantirishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqishning asosiy maqsadi shundaki, o'quv jarayonida amalga oshiriladigan pedagogik yondoshuvlar, metodik usullar va tashkiliy faoliyatni tizimli ravishda tahlil qilishdir.

Bu jarayon, nafaqat musiqiy ko'nikmalarni rivojlantirish, balki musiqiy madaniyatni shakllantirishda ham muhim o'rin tutadi. Shuningdek, talabalarda cholg'u

3-TOM, 3 - SON

ijrochiligini rivojlantirishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish, musiqiy ta'lim tizimini takomillashtirish va talabalarni yuksak darajada yetuk kadr qilib tayyorlashga imkon yaratadi.

Talabalarining cholg'ʻu ijrochiligi malakalarini rivojlantirishda oliy pedagogik ta'lim musiqa ta'limi yo'nalishi professor-o'qituvchilaridan yetarlicha pedagogik mahoratni talab qilinadi. Ular tayyorlayotgan bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilari "...barkamol avlod ta'lim-tarbiyasi uchun javobgar shaxs bo'lib, shu bilan birga, pedagogik mahoratni ham namoyon eta olishi, yetuk pedagog sifatida malakali kadrlarni tayyorlash ishiga o'zining munosib hissasini qo'shishi zarur"[3, 7 bet].

Talabalarining cholg'ʻu ijrochiligi malakalarini rivojlantirish uning ongini, musiqiy dunyoqarashini boyitish, kasbiy intellektual bilimlarini kengaytirish, talabalarga dars berayotgan professor-o'qituvchilarning asosiy maqsadiga aylanishi lozim.

Quyida cholg'ʻu sozlari ijrochiligini o'rgatishning tashkiliy-pedagogik mexanizmini keltirib o'tamiz.

Cholg'ʻu sozlari ijrochiligini o'rgatishning tashkiliy-pedagogik mexanizmi o'quv jarayonining samarali, tizimli tashkil etilishini va talabalarining ijrochilik malakalari rivojlanish bilan birga pedagogik mahoratini rivojlanishini ham ta'minlashga qaratilgan bo'ladi. Bu mexanizm, musiqa ta'limi tizimida professor-o'qituvchilardan tortib talabalargacha bo'lgan barcha ishtirokchilarning faoliyati va o'zaro aloqalarini tashkil etishda quyidagi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi:

1. Pedagogik rivojlanish va metodika. Cholg'ʻu sozlari ijrochiligini o'rgatishning tashkiliy-pedagogik mexanizmi, o'quvchilarning ijro texnikasi va musiqiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan metodik yondoshuvlarni o'z ichiga oladi. Bu metodika individuallashtirilgan yondoshuv, tushunish va ijro etish integratsiyasi kabi tamoyillarga asoslanadi. Individuallashtirilgan yondoshuvda har bir o'quvchining ijro texnikasini va musiqiy bilimlarni individual tarzda rivojlantirish, ularning badiiy qobiliyatlarini e'tiborga olib, maxsus mashg'ulotlarni tashkil etish lozim.

Nazariy bilimni tushunish va ijro etish integratsiyasi: o'quvchilarga musiqiy asarlarni to'liq tushuntirish, ularning mazmunini ifodalashni o'rganish bilan birga, ularni ijro etish texnikalarini rivojlantirish.

2. Tashkiliy jihatlar. Cholg'ʻu sozlari ijrochiligini o'rgatishning tashkiliy mexanizmi, o'quv jarayonining samarali tashkil etilishi uchun zarur bo'lgan tashkiliy bosqichlarni o'z ichiga oladi. - darslarning rejalashtirilishi va tizimlashtirilishi. Bunda o'quv jarayonida musiqiy asarlarning to'g'ri tanlanishi, darslar va mashg'ulotlarning

3-TOM, 3 - SON

rejalashtirilishi, o'quvchilarning ijro faoliyatini har tomonlama rivojlantirishga ahamiyat qaratiladi; - sinflarda o'qitish metodikasi. Bunda guruhli va individuallashtirilgan mashg'ulotlarni o'tkazish, o'quvchilarga cholg'u sozlarini o'rganishda individual yondoshuvni ta'minlash, ularning ijro texnikasini mustahkamlash lozim; - o'qituvchining roli va yondoshuvi. Bunda pedagogning o'quvchilarga bo'lgan yondoshuvi, ularga yo'naltirilgan yordam va rag'batlantirish metodlari. O'qituvchi, o'quvchilarni o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltiradigan, ijobiy muhit yaratishga qaratilgan faoliyat yuritishi kerak.

3. Amaliy mashg'ulotlar va sinov imtihonlari. Cholg'u sozlari ijrochiligini o'rgatish jarayonida amaliy mashg'ulotlar va sinov imtihonlari muhim ahamiyatga ega. - amaliy mashg'ulotlarda o'quvchilarni cholg'u musiqasining turli janrlarida ijro etishga o'rgatish. Bu mashg'ulotlar, ijro texnikasi va ifoda vositalarini rivojlantirishga yordam beradi; - sinov imtihonlari va sinf konsertlarida talabalarning ijro faoliyatini baholash uchun turli sinf konsertlari va sinov imtihonlarini tashkil etish. Bu jarayon orqali, talabalar o'zlarining musiqiy ko'nikmalarini sinovdan o'tkazish va amaliy tajriba olish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

4. Cholg'u ijrochiligida badiylikka erishish va rivojlanish. Cholg'u sozlari ijrochiligini o'rganishning tashkiliy-pedagogik mexanizmida badiiy-estetika va badiiy tasavvurni rivojlantirish ham muhim o'rin tutadi. Bunda talabalarga musiqiy asarlarni ijro etishda badiiy tasavvur va estetik didni rivojlantirishga yordam beruvchi faoliyatlarni tashkil etish lozim. Asarni badiiy tahlil etish va ijodiy yondashish orqali talabalarni musiqiy asarlarni tahlil qilishga, o'ziga xos ijro uslublarini yaratishga o'rgatiladi [5]. Bu esa ularning ijodiy qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

5. O'quv-uslubiy materiallar. Cholg'u sozlari ijrochiligini o'rgatishda o'quv materiallari va resurslar muhim o'rin tutadi. talabalarga musiqiy asarlarni o'rganish va ijro etish uchun metodik qo'llanmalar, cholg'u musiqasini o'rgatishda o'qituvchilarga yordam beradigan metodik materiallar. Audio va video resurslar, talabalarga turli cholg'u asarlarini eshitish va ko'rish imkoniyatini yaratish, ularning ijro texnikasini rivojlantirish.

6. Baholash. Cholg'u sozlari ijrochiligini o'rganish jarayonida o'quvchilarning natijalarini baholash tizimi ham muhim ahamiyatga ega. Ijro faoliyatining baholash tizimida talabalarning ijro texnikasini va musiqiy tafakkurini baholash mezonlari ham muhimdir. Mashg'ulotlar davomida o'quvchilarning yutuqlari va qiyinchiliklarini kuzatish, ularning nisbiy rivojlanish bosqichlarini baholash. Baholash jarayonlari, talabalarning o'z-o'zini baholash va o'zgarishlarni kuzatishda yordam beradi.

3-TOM, 3 - SON

Xulosa qilib aytganda cholgʻu sozlari ijrochiligini oʻrganishning tashkiliy-pedagogik mexanizmi, musiqa taʼlimi jarayonini yanada samarali va tizimli tashkil etish uchun zaruriy asoslarni yaratadi. Ushbu mexanizm, oʻquvchilarning ijro koʻnikmalarini rivojlantirishda pedagogik metodlarni va tashkiliy yondoshuvlarni toʻgʻri qoʻllashga qaratilgan boʻlib, ular orqali oʻquv jarayonini maksimal darajada samarali qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi Oʻzbekiston strategiyasi. –Toshkent.: Oʻzbekiston. 2021. –464 b.
2. *Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 02.02.2022 yildagi PQ-112-son Qarori*
3. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. Oʻquv qoʻllanma 2010 yil.
4. Samatova D. “Cholgʻu ijorchiligi” oʻquv qoʻllanma 2022 yil.
5. Omanqulova Sh. “Cholgʻu sozlarini oʻrganish” elekton qoʻllanma, 2024 yil.
6. www.wikipedia.com

3-TOM, 3 - SON
**THE EVOLUTION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE ENGLISH
LANGUAGE: HISTORICAL AND SEMANTIC CHANGES**

Zuvaytova Sarvinoz Nusurxon qizi

Qarshi davlat universiteti Xorijiy tillar fakultetiti,
Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi 3-kurs talabasi.

95-074-43-01

s9376523@gmail.com

Abstract

This paper explores the historical development and semantic transformations of phraseological units in the English language. Phraseological units, including idioms, proverbs, and fixed expressions, have played a crucial role in linguistic and cultural communication. The study examines how phraseological units have evolved due to historical events, social changes, and external linguistic influences. Particular attention is given to the semantic shifts, metaphorical extensions, and lexical modifications that have shaped modern phraseological units. The research also investigates the impact of globalization, technology, and media on the contemporary usage of phraseological units. The findings indicate that phraseological units are dynamic linguistic constructs that continuously adapt to societal and cultural transformations while maintaining their core meanings.

Keywords: phraseological units, idioms, historical linguistics, semantic change, lexical evolution, metaphorical extension, English language development.

Introduction

Phraseological units are an integral part of any language, reflecting the history, culture, and worldview of its speakers. In English, these units include idiomatic expressions, proverbs, and fixed phrases that carry meanings beyond their literal interpretations. The study of phraseological units is crucial in understanding linguistic evolution, as these expressions often undergo semantic and structural changes over time.

The origins of many English phraseological units date back to Old and Middle English, with influences from Latin, French, and Germanic languages. As the English language developed, various historical events, such as the Norman Conquest (1066),

3-TOM, 3 - SON

the Renaissance (15th–16th centuries), and the Industrial Revolution (18th–19th centuries), contributed to the modification and expansion of phraseological units. The impact of globalization, digital communication, and modern cultural exchanges continues to shape these expressions today.

This paper aims to analyze the historical development of phraseological units in English, their semantic transformations, and the factors influencing their evolution. By exploring the historical context and linguistic mechanisms that drive these changes, this study seeks to provide a comprehensive overview of phraseological units as a dynamic and evolving aspect of language.

Relevance of the Topic

The study of phraseological units is highly relevant in contemporary linguistics due to the following reasons:

Cultural and Historical Significance – Phraseological units serve as linguistic artifacts that preserve historical and cultural narratives. They offer insights into past societies, their values, and their modes of communication.

Semantic and Lexical Evolution – The continuous evolution of phraseological units reflects broader trends in language change, including semantic shifts, metaphorical extensions, and syntactic modifications.

Globalization and Language Contact – With increased interaction between different languages and cultures, phraseological units undergo transformations through borrowing, adaptation, and reinterpretation.

Technological and Media Influence – The digital age has accelerated changes in language, leading to the emergence of new idioms and modifications of existing ones due to the influence of social media, advertising, and internet culture.

Linguistic Education and Translation – Understanding phraseological units is essential for language learners, translators, and linguists, as these expressions often pose challenges due to their non-literal meanings and cultural specificity.

Given these factors, studying the evolution of phraseological units in English provides valuable insights into the interplay between language, society, and historical change.

3-TOM, 3 - SON

Research Objectives

The main objectives of this study are as follows:

To examine the historical origins of phraseological units in the English language.

To analyze the semantic changes that phraseological units have undergone over different historical periods.

To identify the external and internal factors that have influenced the evolution of these expressions.

To explore the impact of modern cultural and technological developments on phraseological units.

To provide examples of phraseological units that have changed in meaning, structure, or usage over time.

Research Findings

1. Historical Development of Phraseological Units

Phraseological units in English have evolved through various historical periods, influenced by linguistic contact, sociopolitical events, and cultural changes.

Old English (450–1150): Many phraseological units were derived from Germanic roots and had religious or mythological connotations. Expressions such as "wyrd bið ful aræd" ("fate is fully determined") reflected the Anglo-Saxon worldview.

Middle English (1150–1500): The Norman Conquest introduced a vast number of French loanwords and idiomatic expressions. Phrases like "coup de grâce" and "fait accompli" originated from this period.

Early Modern English (1500–1700): The Renaissance and the rise of printing led to the standardization of many idiomatic expressions. William Shakespeare played a crucial role in popularizing phrases such as "break the ice" and "wear one's heart on one's sleeve".

Modern English (1700–present): The Industrial Revolution, colonial expansion, and technological advancements contributed to the emergence of new phraseological units. Contemporary English continues to integrate expressions from global cultures, such as "spill the tea" (from African American Vernacular English) and "ghosting" (from internet culture).

3-TOM, 3 - SON

2. Semantic Changes in Phraseological Units

Semantic shifts in phraseological units occur through various linguistic mechanisms, including metaphorical extension, amelioration, pejoration, and lexical substitution.

Metaphorical Extension: The phrase "kick the bucket", originally meaning "to hang from a beam," evolved metaphorically to mean "to die."

Amelioration: The term "knight in shining armor", which once referred to medieval warriors, now metaphorically represents a heroic or rescuing figure.

Pejoration: The phrase "to bite the dust", which originally referred to falling in battle, now has a broader negative connotation of failure or defeat.

Lexical Substitution: Some idioms have undergone changes in wording while retaining their original meaning. For example, "burn the midnight oil" (once referring to oil lamps) remains in use despite the obsolescence of oil-based lighting.

Discussion and Analysis

The findings of this study suggest that phraseological units are not static but continuously evolve to reflect changes in society, culture, and technology. Some key observations include:

Influence of Social and Political Events: Wars, revolutions, and cultural shifts have contributed to the emergence and adaptation of phraseological units.

Technological Advancements: The digital age has introduced new expressions, such as "Google it", while altering the meaning of older phrases.

Globalization and Language Borrowing: Many English idioms have been influenced by foreign expressions, adapting to new cultural contexts while maintaining their core meanings.

Conclusion

Phraseological units are dynamic elements of the English language that encapsulate historical events, cultural traditions, and linguistic evolution. Their meanings and structures have been shaped by centuries of social, political, and technological transformations. Understanding the evolution of these expressions provides valuable insights into how language reflects and adapts to changing human

3-TOM, 3 - SON

experiences. As globalization and digital communication continue to influence language, new phraseological units will emerge, further enriching the linguistic landscape of English.

References

1. Ayto, J. (2010). Oxford Dictionary of English Idioms. Oxford University Press.
2. Crystal, D. (2019). The Stories of English. Penguin Books.
3. McArthur, T. (1992). The Oxford Companion to the English Language. Oxford University Press.
4. Mieder, W. (2004). Proverbs: A Handbook. Greenwood Publishing Group.
5. Simpson, J., & Weiner, E. (1989). The Oxford English Dictionary. Oxford University Press.

3-ТОМ, 3 - СОН
ЎҚУВЧИЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ФИКРЛАШ САЛОҲИЯТИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ

Мусаева Дилфуза Абдурахмоновна

Низомий номидаги ТДПУ Сурдопедагогика ва махсус педагогиканинг
клиник асослари кафедраси катта уқитувчиси

Садуллаева Мохларойим

305 логопедия йуналиши талабаси

Таълим-тарбия шахсни умуминсоний ва миллий кадриятлар руҳида тарбиялаш, шунингдек ҳар томонлама ривожланган шахсни камолотга етказишга йўналтирувчи жараёнدير.

Фикр бу жараённинг ўзига хос маҳсули ҳисобланади. Тарих ва ҳатто орттирилган тажриба бизга кўплаб мисолларни берадики, ҳар бир инсон ўзича фикрлайди. Фикр- бу инсон онгининг маҳсули бўлиб, атроф-муҳитга, воқеликдаги ҳодисаларга, нарса ва шахсларга нисбатан билдирилади. Ҳар бир шахсда бирор нарсага баҳо бериш учун ўзининг фикрлаш одати, оддий фикрлаш йўли мавжуд. Ва бу ҳолат нафақат бир қатор инсонларга таълуқли бўлиб, у бутун бошли халқлар, давлатлар, бутун босқичларга хосдир. Бошқаларга нисбатан ўзгача фикрловчи, борлиққа ўзгача кўз билан қаровчи кишилар ҳар бир инсонлар даврасида, ҳар бир даврда мавжуд бўлган. Ностандарт фикрлаш деярли барча кашфиётлар, илмий янгиликларни очиш, яратишни юзага келиши асосини ташкил этади. Улар барча замонларда инсониятни тараққиётга бошловчи ғояларнинг туғилишига сабаб бўлган.

Ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш жараёнининг асосий мазмуни ва ўзига хос хусусиятларини биз қуйидагиларда кўрамиз: ишни бажариш жараёнида ўқувчи ўқитувчининг ёрдамидан халос бўлади, олдида қўйилган, лекин енгиб ўтиш қийин бўлган қийинчиликлар билан боғлиқ бўлган масала билан бирга-бирга қолади. Бундай топширикни бажариб, ўқувчи ўз билим, кўникма ва малакаларига, шахсий кузатувчанлигига, фикрлашига таянган ҳолда ўз кучини синаб кўриши, ечиш йўллари топиши ва уни ниҳоясига етказиши керак. Агар берилган топширик ўқувчининг тайёргарлик даражасига мувофиқ келмай

3-TOM, 3 - SON

қолсагина, ўқитувчи ўқувчига аралашини, топшириқни бажаришда бевосита ёрдам бериши мумкин. Шунинг учун берилган топшириқлар ўқувчининг тайёргарлик даражасини ҳисобга олиш керак. Бу ҳолда ўқитувчи у ёки бу қийинчиликларни бартараф этиш юзасидан чоралар кўради. Қайд этилган ишларнинг амалиётдаги натижасини олиб қараганимизда олдимизда қатор муаммолар мавжудлиги кўринади.

Ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш салоҳиятини ривожлантиришдаги бугунги кундаги муаммолар:

- Таълим бериш ва камол топтиришга йўналтирилган хизматлар кўрсатувчи муассасалар тармоғининг етарли эмаслиги, бундай хизмат турларининг самарадорлиги пастлиги;
- Маҳоратли, тажрибали ўқитувчиларнинг етарли эмаслиги;
- Ўқитишнинг самарали методлари, усуллари, шакллари ва воситаларининг етарли эмаслиги;
- Ота-оналар, маҳалла фаоллари билан фан ўқитувчилари ўртасидаги ҳамкорликнинг талаб даражасида эмаслиги;

Юқоридагилар ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш салоҳиятларини ривожлантиришнинг педагогик муаммоси сифатида қаралганда уларнинг ечимлари таълим-тарбия жараёнининг сифатини оширишга хизмат қилади. Ўз қараши, ўз таҳлили билан ўз фикрига эга бўлган шахс тараққиётга хизмат қилади. Ўқувчида дастлабки пайдо бўлган фикрларни илғай олиш, уни ривожлантириш ва ғоя шаклига келтириш жараёнини назорат қилиш ва якунига етказиш ўқитувчи фаолияти билан боғлиқ.

Фикр юритиш (тафаккур) – ҳазрати инсон ақлий фаолияти, ақл-заковати, муомала жараёни, онгли хатти-ҳаракатларининг юксак шакли ҳисобланади. Мустақил фикрлаш теварак-атроф, ижтимоий муҳитни ҳамда воқеликни билиш қуроли шунингдек, инсоннинг кенг кўламдаги фаолиятини оқилона, омилкорлик билан амалга оширишнинг асосий шарти ҳисобланади. Мустақил фикр юритиш жараёнида инсонда фикр, мулоҳаза, ғоя, фараз, мақсад кабилар вужудга келади ва улар онгда тушунчалар, ҳукмлар, хулосалар шаклида ифодаланади. Мустақил фикр юритиш тил ва нутқ билан чамбарчас боғлиқ равишда намоён бўлади ҳамда улар узлуксиз тарзда бир-бирини тақозо этади. Худди шу боисдан инсон ўзининг мустақил фикрлаши (мулоқоти), нутқи ҳамда онгли хулқ-атвори туфайли борлиқдаги мавжудотлардан тубдан ажралиб туради.

3-ТОМ, 3 - СОН

Инсон мустақил фикр юритиш фаолиятида ўзи акс эттирган, сезган, идрок қилган, тасаввур этган, хотирлаб қолган нарса ва ҳодисаларнинг тўғрилиги, аниқлиги, ҳақиқийлиги, ҳаққонийлиги ёки уларнинг воқеликка мос (мутаносиб) тушунишини аниқлайди. Борлиқни билиш жараёнида ҳосил қилинган ҳукмлар, тушунчалар, хулосалар, фаразлар (тахминлар), чиқарилган қарорларни нечоғлиқ аниқлигини белгилаб олади. Инсон мустақил фикрлаши орқали воқеликни умумлаштириб, билвосита ва бевосита акс эттиради, нарса ва ҳодисалар ўртасидаги ички, мураккаб боғланишлар, муносабатлар, хоссалар, хусусиятлар ҳамда механизмларни англаб етади. Бинобарин, инсон муаяйн қонун, қонуният ва қоидаларга асосланган ҳолда табиий, ижтимоий ҳодиса ва воқеаларнинг вужудга келиши, кечиши, ривожланиши ҳамда оқибатини олдиндан кўриб туриш имкониятига эга. Ҳозирги замон кишисининг билиш ва амалий фаолиятини оқилона, одилона, омилкорлик билан ташкил қилишда мустақил фикр юритишнинг аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Хусусан, ўқувчининг назария билан амалиётнинг бир-бирига мувофиқлигини англаши ҳам муҳим. Ваҳоланки ижтимоий-гуманитар таълим жараёнида бу ҳолатнинг нечоғлиқ аҳамият касб этганлигини амалиётдаги таҳлиллар асосида муаммоларни келтиришимиз мумкин.

Ижтимоий-гуманитар таълим жараёнида ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш салоҳиятини ривожлантиришдаги муаммолар:

- Ўқувчиларнинг ўқув фанларига қизиқишларининг етарли эмаслиги;
- Ўтмиш, бугун ва келажак ўртасидаги боғлиқликнинг талаб даражасида ўқувчиларга етказиб берилмаслиги;
- Воқеа-ҳодисаларга, умуман мавзуга оид ўқувчиларнинг мустақил қарашларининг шаклланмаганлиги;
- Ўқувчидаги фикрларни ривожлантириш, ижодий қобилиятларини ривожлантириш чора-тадбирларининг етарли эмаслиги;

Бу жараёнда ўқувчи шахсининг фикр юритиш кўникмаси малакага айлантирилади.

Одатда фикр юритиш воқеликни умумлаштириш даражасига, муаммони ечиш воситасининг хусусиятига, объектнинг субъект учун янгилиги, шахснинг фаоллик кўрсаткичига кўра бир неча турларга ажратиб татқиқ қилинади. Мустақил фикрлаш ақлий фаолият сифатида олиб қаралганда, инсон томонидан масалалар, топшириқлар ечиш назарда тутилади, уларнинг шартлари, моҳияти,

3-TOM, 3 - SON

тузилиши, шакллари ва шахснинг англашинув имкониятлари кузатилади. Масала, муаммо, топшириқ ечиш (ҳал қилиш, бажариш) шахснинг эҳтиёжи, қизиқиши, майли, ҳаракат тарзи, қобилиятини, истеъдоди, салоҳияти билан боғлиқ равишда олиб қаралади, уларнинг талабларини қабул қилиш, муайян қарорга келиш, воситалар қидириш мустақил фикр юритишининг мустаҳкам негизини ташкил қилади. Инсоннинг инсон томонидан идрок қилиниши, яъни нотаниш шахснинг руҳий ҳолатини аниқлаш, тахмин қилиш, энг зарур аломат ва белгиларни тўплаш ҳам мустақил фикрлаш маҳсулидир. Мазкур мураккаб босқичли билиш жараёни инсондан иродавий зўр беришни, ақлий жиддийликни, онгли муносабатни, барқарор вазиятни, қулай шарт-шароитларни талаб қилади, натижада маълум қарор қабул қилинади, муайян хулосага келинади

Фойдаланилган адабиётлар

1. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования: Мышление и реч. Проблемы психологического развития ребенка/ под. ред. Л.Н.Леонтьева. –М: Учпедгиз, 1956. –519 с.
2. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М: Прогресс, 1990. – 336с.
3. Ғозиев Э. Тафаккур психологияси. – Т.: Фан, 1990. – 146 б.
4. К.Хошимов, С.Нишонова, М.Иномова ва бошқ. Педагогика тарихи: (Педагогика олий ўқув юртлари ва дорилфунунлари талабалари учун ўқув қўлланма) – Т.: Ўқитувчи, 1996. –488 б.

3-TOM, 3 - SON
XORIJIY TALABALARNI IJTIMOIIY-MADANIY
MOSLASHUVCHANLIGINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Matchanova Nargiza To'liqinovna

Ma'mun universiteti "Psixologiya va sport" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tezisda xorijiy talabalarni o'qish jarayonida ijtimoiy-madaniy moslashuvchanligi va uning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Xorijiy talaba yangi madaniyat, til va jamiyatga moslashish jarayonida turli psixologik muammolarni boshdan kechirishi mumkin. Ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik bu jarayonda talabaning yangi muhitga moslashish, o'zini qulay his qilish va faol ijtimoiy aloqalarni o'rnatish qobiliyatidir. Tadqiqotda xorijiy talabalarning psixologik xususiyatlari, ular bilan bog'liq stress, reaktivlik, madaniyatlararo farqlar va moslashuvchanlikka ta'sir etuvchi omillar chuqur o'rganiladi. Maqsad xorijiy talabalarni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash va ularning jamiyatda muvaffaqiyatli integratsiyasi uchun zarur bo'lgan tavsiyalarni ishlab chiqishdir.

Kalit so'zlar: Xorijiy talabalar, ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik, psixologik xususiyatlar, madaniyatlararo farqlar, stress, reaktivlik, moslashuvchanlik omillari, talabalarning psixologik qo'llab-quvvatlashi, integratsiya.

Annotation: This thesis examines the social-cultural adaptability of international students in the learning process and its psychological characteristics. International students may face various psychological challenges when adapting to a new culture, language, and society. Social-cultural adaptability in this context refers to the student's ability to adjust to the new environment, feel comfortable, and establish active social connections. The research explores the psychological traits of international students, including stress, reactivity, intercultural differences, and factors influencing adaptability. The aim is to provide recommendations for psychological support and successful integration of international students into society.

Keywords: International students, social-cultural adaptability, psychological characteristics, intercultural differences, stress, reactivity, adaptability factors, psychological support for students, integration.

Аннотация: Данная работа посвящена анализу социальной и культурной адаптивности иностранных студентов в процессе обучения и её психологических особенностей. Иностранные студенты могут столкнуться с различными психологическими проблемами при адаптации к новой культуре, языку и

3-TOM, 3 - SON

обществу. Социально-культурная адаптивность в данном контексте означает способность студента адаптироваться к новой среде, чувствовать себя комфортно и устанавливать активные социальные связи. В исследовании рассматриваются психологические характеристики иностранных студентов, такие как стресс, реактивность, межкультурные различия и факторы, влияющие на адаптивность. Целью исследования является разработка рекомендаций по психологической поддержке и успешной интеграции иностранных студентов в общество.

Ключевые слова: Иностранные студенты, социально-культурная адаптивность, психологические характеристики, межкультурные различия, стресс, реактивность, факторы адаптивности, психологическая поддержка студентов, интеграция.

Kirish: Xorijiy talabalar, yangi madaniyat va jamiyatga integratsiya qilish jarayonida ko'plab qiyinchiliklarga duch keladilar. Ularning o'qish va ijtimoiy hayotdagi muvaffaqiyatlari ko'pincha ijtimoiy-madaniy moslashuvchanliklariga bog'liq bo'ladi. Xorijiy talaba uchun yangi muhitda o'qish va yashash, yangi til va madaniyatni o'rganish, mahalliy odatlar va qoidalar bilan tanishish bir qator psixologik va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaradi. Ular o'zlarini o'ziga xos muhitda qanday his qilishlarini, qanday ijtimoiy aloqalar o'rnatishlarini va o'z ehtiyojlarini qanday qondirishlarini bilmaydilar. Bunday holatlar talabalar uchun stress, tashvish, depressiya va ijtimoiy izolyatsiya kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik — bu xorijiy talabalar uchun juda muhim psixologik va ijtimoiy jihatdir. Ularning yangi muhitga moslashishi, madaniyatlararo farqlarni tushunish va integratsiya qilish jarayoni o'rganilishi lozim. Shuningdek, xorijiy talabalar o'zlarining yangi jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun psixologik qo'llab-quvvatlash va to'g'ri yondoshuvlar zarur. Ushbu tadqiqotda xorijiy talabalar ijtimoiy-madaniy moslashuvchanligi va uning psixologik xususiyatlari, shuningdek, bu jarayonni yaxshilashga yordam beradigan strategiyalar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari xorijiy talabalarga ko'rsatiladigan psixologik yordamni yaxshilash va ularning o'ziga xos muhitga moslashish jarayonini yengillashtirishga qaratilgan tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Asosiy qism: Ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik — bu yangi madaniyatga moslashish va yangi jamiyatda o'zini qulay his qilish jarayonidir. Xorijiy talabalar o'zlarining yangi muhitga muvaffaqiyatli integratsiyasi uchun bir nechta omillarga tayanadilar, jumladan, til bilish darajasi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi va o'zaro

3-TOM, 3 - SON

madaniy qiziqishlar. Ular yangi madaniyatning turli jihatlari, shu jumladan, an'analari, urf-odatlar, ta'lim tizimi va ijtimoiy munosabatlar bilan tanishishlari kerak. Bu jarayonning muvaffaqiyati ko'pincha talabani ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik qobiliyatiga, ya'ni yangi muhitga tez va samarali moslashish qobiliyatiga bog'liqdir.

Xorijiy talabalar va psixologik xususiyatlar

Xorijiy talabani yangi muhitga moslashish jarayoni psixologik jihatdan murakkab bo'lishi mumkin. Ular ko'pincha yangi madaniyat va muhitga moslashish uchun o'zlarining shaxsiy resurslarini, masalan, stressni boshqarish qobiliyatini, ijtimoiy aloqalarni o'rnatish va yangi vaziyatlarga moslashish qobiliyatini sinovdan o'tkazadilar. Psixologik xususiyatlar orasida stressga chidamlilik, adaptiv qobiliyatlar va ijtimoiy reaktivlik muhim o'rin tutadi. Stress va tashvish, o'z navbatida, talabani yangi jamiyatda muvaffaqiyatli integratsiyasiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Xorijiy talabalar ko'pincha yangi muhitda o'zlarini izolyatsiya qilingan va begona his qiladilar. Bu esa depressiya, tashvish va stressni keltirib chiqarishi mumkin. Ularning psixologik salomatligi, shuningdek, mahalliy talabalar bilan ijtimoiy aloqalarni o'rnatish darajasiga, ularning qo'llab-quvvatlash tizimi va shaxsiy resurslariga ham bog'liq bo'ladi.

Madaniyatlararo farqlar va ularning ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlikka ta'siri

Madaniyatlararo farqlar xorijiy talabalar uchun muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Madaniyatlararo moslashuvchanlik qobiliyati, ya'ni yangi madaniyatni tushunish va unga moslashish, talabani jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lishi uchun zarurdir. Boshqa madaniyatlar bilan tanishish, o'zgarishlarga ochiq bo'lish va turli madaniyatlar bilan muloqotda bo'lish talabani psixologik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, madaniyatlararo qarama-qarshiliklar va noto'g'ri tushunishlar stressga, xato tafsirlashlarga va ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin. Xorijiy talabalar bu holatlarni o'z vaqtida va to'g'ri boshqarishni o'rganishlari kerak.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi

Xorijiy talabalar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi juda muhimdir. Ular o'zlarini yangi muhitda qulay his qilishlari uchun mahalliy talabalar, o'qituvchilar, o'rtoqlar va do'stlar tomonidan qo'llab-quvvatlanishlari kerak. Psixologik yordamingiz yordamida talaba o'zining stressini boshqarishi, yangi muhitga moslashishi va ijtimoiy aloqalarni o'rnatishi mumkin. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ayniqsa, stressli vaziyatlarda talabani ruhiy holatini yaxshilaydi va ularni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilishga yordam beradi.

3-TOM, 3 - SON

Xorijiy talabalar uchun psixologik qo'llab-quvvatlash strategiyalari

Xorijiy talabalar uchun psixologik qo'llab-quvvatlashning samarali strategiyalari quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

• **Moslashuvchanlikni rivojlantirish:** Talabalar uchun ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlikni rivojlantirishga qaratilgan maxsus treninglar va seminarlar tashkil etish.

• **Stressni boshqarish va ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash:** Stressni boshqarish metodlarini o'rgatish, psixologik yordamni taqdim etish va talabalarga o'z salomatliklariga e'tibor qaratishlarini tavsiya qilish.

• **Mahalliy talabalar bilan aloqalarni rivojlantirish:** Xorijiy talabalarga mahalliy talabalar bilan ijtimoiy aloqalarni o'rnatish, madaniyatlararo dialogni rivojlantirishga yordam beradigan dasturlarni ishlab chiqish.

• **Qo'llab-quvvatlash tizimlarini takomillashtirish:** Universitetlarda xorijiy talabalar uchun qo'llab-quvvatlash xizmatlarini takomillashtirish, ularning muammolarini hal qilish uchun shaxsiy maslahatchilar va psixologlarni jalb etish.

Muhokama: Xorijiy talabalar sonining ortishi va globalizatsiya jarayonining kuchayishi, ta'lim sohasida yangi talabalar va o'zgarishlarga olib kelmoqda. Ko'plab universitetlar va ta'lim muassasalari xorijiy talabalarni qabul qilishga katta e'tibor qaratmoqda, chunki ular nafaqat bilim olish, balki madaniyatlararo aloqalar va turli fikrlarni muhokama qilish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, xorijiy talabalar o'zlarining yangi muhitga moslashish jarayonida turli psixologik va ijtimoiy qiyinchiliklarga duch keladilar.

Ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik xorijiy talabalar uchun juda dolzarb masala hisoblanadi. Ularning yangi jamiyatga integratsiyasi, madaniyatlararo farqlarni tushunish va o'zlarini qulay his qilishlari ko'p hollarda ularning muvaffaqiyatli o'qishiga va ijtimoiy hayotga integratsiya qilishiga ta'sir qiladi. Xorijiy talabalar ko'pincha til to'siqlari, madaniyatlararo farqlar va ijtimoiy izolyatsiya kabi muammolarni boshdan kechiradilar. Bu, o'z navbatida, ularning psixologik holatini yomonlashtirishi, stress va boshqa salbiy holatlarga olib kelishi mumkin.

Shu boisdan, xorijiy talabalar ijtimoiy-madaniy moslashuvchanligining psixologik xususiyatlarini o'rganish juda muhimdir. Bu sohadagi tadqiqotlar, xorijiy talabalar uchun psixologik yordam, moslashuvchanlikni rivojlantirish va ularning yangi muhitga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan tavsiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Shuningdek, bu tadqiqotlar o'quv muassasalari va davlat

3-TOM, 3 - SON

organlari uchun xorijiy talabalar uchun samarali qo'llab-quvvatlash tizimlarini yaratish va ijtimoiy moslashuvni yaxshilashda muhim yo'nalishlarni belgilashga xizmat qiladi.

Demak, mavzu nafaqat xorijiy talabalar, balki jamiyatning barcha qatlamlari uchun muhimdir. Xorijiy talabalarning muvaffaqiyatli integratsiyasi ularning psixologik salomatligi va ijtimoiy farovonligini yaxshilashga, shuningdek, jamiyatda madaniyatlararo hamjihatlik va to'laroq tushunishni rivojlantirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, mamlakatning global ta'lim tizimida raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa: Xorijiy talabalar uchun ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik, ularning yangi muhitga integratsiyasi jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning akademik va ijtimoiy muvaffaqiyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot davomida xorijiy talabalar ko'plab psixologik muammolarga duch keladiganliklari, jumladan, stress, tashvish, depressiya va ijtimoiy izolyatsiya kabi holatlarni boshdan kechirishi aniqlandi. Bu muammolar ko'pincha madaniyatlararo farqlar, til to'siqlari va ijtimoiy aloqalar o'rnatishdagi qiyinchiliklardan kelib chiqadi.

Biroq, xorijiy talabalar o'zlarining ijtimoiy-madaniy moslashuvchanligini rivojlantirish va yangi jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun turli psixologik resurslarga va qo'llab-quvvatlash tizimlariga muhtojdirlar. Ular yangi muhitga moslashishda, o'zlarini qulay his qilishda va psixologik salomatliklarini saqlashda yordam beradigan yondoshuvlar va strategiyalarni talab etadilar. Shuning uchun, xorijiy talabalar uchun psixologik yordam va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish, ular uchun stressni boshqarish va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash juda muhimdir.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xorijiy talabalar uchun muvaffaqiyatli moslashuvchanlikni ta'minlashda universitetlar va ta'lim muassasalari o'rni beqiyosdir. O'quv muassasalari tomonidan taqdim etiladigan psixologik xizmatlar, madaniyatlararo treninglar, va mahalliy talabalar bilan integratsiya qilishga qaratilgan dasturlar talabalarning yangi jamiyatga moslashishiga yordam beradi va ularni psixologik salomatlik nuqtai nazaridan qo'llab-quvvatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqodirov, A. (2020). Xorijiy talabalar va ularning ijtimoiy-madaniy moslashuvi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
2. Jumaniyozova, N. (2018). Psixologik xizmat va xorijiy talabalar: ijtimoiy-madaniy integratsiya. Samarqand: Samarqand Davlat universiteti nashriyoti.

3-TOM, 3 - SON

3. Mamatov, F. (2017). Madaniyatlararo muloqot va xorijiy talabalar: Psixologik tahlil. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Toshpulatov, R. (2019). Xorijiy talabalar va ularning psixologik farovonligi. Toshkent: Psixologiya institutining nashriyoti.
5. Yusupova, S. (2016). Madaniyatlararo farqlar va ijtimoiy-madaniy moslashuvchanlik. Toshkent: O'zbekiston yoshlar ittifoqi.

3-TOM, 3 - SON
SUN'IY INTELLECT- KELAJAKNI SHAKLLANTIRAYOTGAN
TEXNOLOGIYA

Isroilova Farangiz Turg'un qizi

Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) yo'nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Amaliy ingliz tili kafedrası katta o'qituvchisi

gulnozaqurbonova@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola sun'iy intellektning jamiyat va texnologiya rivojiga ta'siri haqida so'z yuritadi. Unda sun'iy intellektning turli sohalarida-tibbiyot,talim,sanoat va kundalik hayotda qanday inqilobiy o'zgarishlar olib kelayotgani tahlil qilindi. Maqolada ushbu texnologiyaning ijobiy jihatlari, xususan avtomatlashtirish, mehnat unumdorligini oshirish va yangilik yaratish jarayonlarini tezlashtirish kabi afzalliklar yaratiladi. Shu bilan birga, sun'iy intellektning kutilayotgan xavflarni ish o'rinlarining kamayishi, axloqiy muammolar va kiber-xavfsizlik tahdidlari ham muhokama qilinadi. Maqola zamonaviy texnologiyalar rivojini o'rganayotgan mutaxassislar, tadqiqotchilar va keng kitobxonlar uchun dolzarbdir.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, texnologik, taraqqiyot, avtomatlashtirish, kelajak, inovatsiya, tibbiyot, ta'lim, sanoat, kiberxavfsizlik, axloqiy muammolar.

Hozirgi kunda texnologik taraqqiyot nihoyatda katta tezlik bilan rivojlanib bormoqda sun'iy intellekt esa bu jarayonda eng ilg'or va istiqbolli yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Sun'iy intellekt faqatgina ilmiy fantastik filimlarni mavzusi emas,balki real hayotning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Kelajakda esa sun'iy intellekt yanada rivojlanib, jamiyat taraqqiyotida yanada katta hissa qo'shish kutulmoqda. Ushbu maqolda sun'iy intellektning bugungi kundagi ahamiyati uning imkoniyatlari va kelajakdagi istiqbollari haqida batafsil so'z yuritimiz. Bu texnologiyaning rivojlanishi insoniyat hayotini o'zgarishi mumkin? Sun'iy intellekt bizga qanday imkoniyatlar yaratadi va qanday muammolar tug'dirishi mumkin? Ushbu

3-TOM, 3 - SON

savollarga javob topish uchun sun'iy intellektning hozirgi va kelajakdagi ta'sirini chuquroq o'rganamiz.

I.Sun'iy intellektning imkoniyatlari va qo'llanish sohalari¹

Sun'iy intellekt texnologiyalari bugungi kunda quydagi sohalarda keng qo'llanilmoqda

Tibbiyotda: Kasaliklarni erta aniqlash, davolash usullarini optimallashtirish va individual tibbiy maslahatlar berishda SI muhim rol o'ynamoqda.

Ta'lim: Javoblarning o'zgarish darajasini tahlil qilish, individual o'quv rejalari tuzish va masofaviy ta'lim platformalarini takomillashtirishda SI texnologiyalari yordam beradi.

Moliya: Kredit xafini baholash, firibgarliklarni aniqlash va investitsiya strategiyasini ishlab chiqishda SI algoritmlari qo'llaniladi.

Transpot: Avtanomtranssport vositalarini boshqarish, yo'li harakatini oqimini optimallashtirish va logistika jarayonlarini samarali boshqarishda SI qo'llaniladi.

O'zbekistonda sun'iy intellektni rivojlantirish strategiyasi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2024-yil 14-oktyabrda „Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlanish strategiyasi“ tastiqlandi. Ushbu strategiya quydagi maqsadlarni o'z ichiga oladi.

Iqtisodiy ko'rsatkichlar: 2030-yilga kelib SI asosida yaratilgan dasturni mahsulotlar va xizmatlar hajmini 1.5 milliard AQSH dollariga yetkazish.

Davlat xizmatlari: Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalida SI asosida ko'rsatilayotgan xizmatlar ulushi 10% yetkazish.

Ilmiy tadqiqotlar: SI yo'nalishida faoliyat yurutuvchi ilmiy laboratoriyalar sonini 10 taga yetkazish va quvatli hisoblash serverlarini ishga tushurish.

¹ <https://library-tsul.uz/suniy-intellekt-ishtirokidagi-kelajak-kutubxonalari-afzallik-va-kamchiliklar-sharipova-g-sharipova-sh-2025/>

3-TOM, 3 - SON

Xalqaro reytinglar: Hukumatning sun'iy intellektga tayyorgarlik indeksida O'zbekistonni birinchi 50 ta davlat qatoriga kiritish.

Sun'iy intellektning kelajagi va ehtimoliy xavflari.²

SI texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan birga, uning axloqiy va huquqiy jihatlari ham muhokama qilinmoqda. Ba'zi mutaxassislar SI ning nazoratsiz rivojlanishi insoniyat uchun xavf tug'dirishi mumkinligini ta'kidlashadi. Shu sababli SI ni ishlab chiqarish va qo'llashda ehtoyotkorlik bilan yondashish, etika qoidalari va tamoyillarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Sun'iy intellekt texnologiyalari kelajakdani shakillantirishda katta salohiyatga ega bo'lib, turli sohalarda samaradorlikni oshirish va yangi imkoniyatlar yaratishda muhim ro'l o'ynamoqda. O'zbekistonda SI ni rivojlantirish bo'yicha qabul qilgan strategiya mamlakatning raqamli iqtisodiyotini yuksaltirishga zixmat qiladi. Shu bilan birga SI ning axloqiy va huquqiy jihatlari hisobga olgan holda, uning xavfsiz va samarali qo'llanishini ta'minlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <http://lex.uz//uz/docs/-7158604> Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida.
2. O'ZBEKISTONDA SUN'IY INTELEKTNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI – тема научной статьи по экономике и бизнесу читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка
https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbekistonda-sun-iy-intellektning-rivojlanish-istiqbollari?utm_source=chatgpt.com
3. <https://gov.uz/oz/digital/news/view/24510> O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi (<https://gov.uz/oz/digital/news/view/24510>) O'zbekiston Prezidentining "Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish

² https://proza.uz/posts/suniy-intellekt-va-uning-kelajagi-Tlx7Ya48kUCFbCX_0eYjLAProza
(https://proza.uz/posts/suniy-intellekt-va-uning-kelajagi-Tlx7Ya48kUCFbCX_0eYjLA)
<https://pedagogs.uz/ped/article/view/1231>

3-TOM, 3 - SON

strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori e’lon qilindi O‘zbekiston Respublikasi
Hukumati portali yagona platformasi

4. <https://library-tsul.uz/suniy-intellekt-ishtirokidagi-kelajak-kutubxonalari-afzallik-va-kamchiliklar-sharipova-g-sharipova-sh-2025/>
5. <https://www.gazeta.uz/oz/2024/10/17/intelligence/> Газета.uz
(<https://www.gazeta.uz/oz/2024/10/17/intelligence/>)
<https://library.ziyonet.uz/book/135608>
6. <https://yoshlarkelajagimiz.uz/ozbekistonda-suniy-intellektni-rivojlantirish-strategiyasi-tasdiqlandi-nimalar-belgilanmoqda/>

1. Gulnoza Qurbonova Abduholiq qizi. (2024). Hydronyms are a component of onomastics. INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS, 1(1), 169–172.
<https://universalconference.us/universalconference/index.php/icmdpl/article/view/190>
2. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=wUPhn4YAAAAJ&citation_for_view=wUPhn4YAAAAJ:KIAtU1dfN6UC
3. Abduholiqovna Q. G. Development of the Concept “Knowledge” in English //Academicia Globe. – 2021. – T. 2. – №. 04. – C. 91-94.
4. Abduholiqovna Q. G. Preliminary study of uzbek hydronymy on the roots //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 7. – C. 215-218.
5. Qurbonova, Gulnoza. "THE STUDY OF ENGLISH HYDRONYMY AND STRUCTURE." Philological issues are in the eyes of young researchers 1.1 (2023).
6. Qurbonova G. THE STUDY OF ENGLISH HYDRONYMY AND STRUCTURE //Philological issues are in the eyes of young researchers. – 2023. – T. 1. – №. 1.
7. Rakhimova Shakhnoza Juraqulovna. (2024). CONCEPT IN LINGUOCULTUROLOGY AND THE UNIQUENESS OF THE CONCEPT OF “GRATITUDE”. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 23, 43–45. Retrieved from
<https://www.ejird.journalspark.org/index.php/ejird/article/view/960>
8. Qurbonova Gulnoza Abdukhalik qizi. № 17 (255) / 2019 The notions of “knowledge”, “action” and “learning” p217 Молодой ученый Международный научный журнал
9. Qurbonova Gulnoza Abduholiqovna. (2021). EPISTEMOLOGICAL APPROACHES AND THE PSYCHOLOGY OF KNOWLEDGE. Emergent: Journal of Educational

3-TOM, 3 - SON

Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 2(04), 50–53. Retrieved from <https://ejedl.academiascience.org/index.php/ejedl/article/view/23>

10. Qurbonova Gulnoza Abduholiqovna. (2021). DEVELOPMENT OF THE CONCEPT “KNOWLEDGE” IN ENGLISH. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 2(04), 91–94. Retrieved from <https://agir.academiascience.org/index.php/agir/article/view/59>

11. Qurbonova Gulnoza Abduholiqovna, & Toshtemirova Dinora Qurbonazarovna. (2021). DIFFICULTIES OF LEARNING ENGLISH. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 7(10), 128–131. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/HQX67>

3-TOM, 3 - SON
KURSANTLARNI “SOFT SKILLS” KO‘NIKALARINI
RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING
AHAMIYATI

Soxiboyev Zoyirjon Erkinovich

dotsent, podpolkovnik, Chirchiq OTQMBYU Taktika kafedrasida katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada harbiy-pedagogik ta’lim jarayonida bo‘lajak yosh komandirlarning “Soft Skills” (yumshoq) ko‘nikmalarini rivojlantirish va shakllantirishda mashg‘ulotlar davomida qo‘llanadigan interfaol uslublar va ta’lim jarayonida zarur bo‘lgan pedagogik texnologiyalarning o‘rni va roli yoritib berilgan.

Tayanch so‘zlar: interfaol uslub, texnologiya, pedagogik texnologiya, “Soft Skills”, ta’lim, tarbiya, komandirlar, natija, jarayon, ko‘nikma.

Аннотация. В данной статье рассмотрены в процессе военно-педагогического образования рассматривается роль интерактивных методов, используемых при обучении, и необходимых педагогических технологий в процессе обучения в развитии и формировании “Soft Skills” (мягких) навыков будущих молодых командиров и офицеров.

Ключевые слова: интерактивных метод, технология, педагогическая технология, “Soft Skills”, обрзования, воспитание, командиры, результат, процесс, мастерство.

Annotation. In this article, in the process of military-pedagogical education, the role of interactive methods used during training and necessary pedagogical technologies in the process of education in the development and formation of “Soft Skills” of future young commanders and the role is explained.

Keywords. interactive method, technology, pedagogical technology, “Soft Skills”, education, upbringing, commanders, result, process, skill.

Hozirgi davrda har qanday sohada zamonaviy kadrlarning professionallik darajasiga jiddiy talablar qo‘yilmoqda. Bunda mutaxassislarining nafaqat o‘z kasbini

3-TOM, 3 - SON

chuqur bilishi, balki shu bilan birga yuksak intellektual salohiyatga va keng dunyoqarashga ega bo'lishi, o'z bilimlari va tajribasini nostandart vaziyatlarda muvaffaqiyatli qo'llay olishi, insonlar bilan samarali muloqot o'rnatish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu asosda har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayotiy zarurati bo'lgan ta'lim tizimining qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko'tarish, unga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning qabul qilinishi bilan uzluksiz ta'lim tizimi orqali zamonaviy kadrlar tayyorlashning asosi yaratildi¹.

Ma'lumki, uzluksizlik va uzviylik ta'lim tizimida ortiqcha takroriylikka chek qo'yib, avvalo, jamiyatning ma'naviy va intellektual salohiyatini kengaytiradi, qolaversa, davlatning ijtimoiy va ilmiy -texnik taraqqiyotini takomillashtirish omili sifatida ishlab chiqarishning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi².

Pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi va ularning o'quv-tarbiya jarayoniga kirib kelishi, shuningdek, axborot texnologiyalarining tez almashinuvi va takomillashuvi jarayonida har bir inson o'z kasbiy tayyorgarligini, mahoratini kuchaytirish imkoniyati yaratiladi.

Ushbu maqolada bo'lajak yosh ofitserlarni ta'lim berish jarayonida treninglar, ochiq munozaralar. Yakka, juftlikda. kichik guruhlar va jamoada ishlashni tashkil qilishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish hamda ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan profeseor-o'qituvchilarni pedagogik jarayonga tayyorlash masalalarini ochib berishda uslubiy tavsiyalar va maslahatlarni o'z ichiga olgan. Shu bilan bir qatorda maqolada o'qituvchilar uchun ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda o'quv-tarbiyaviy mashg'ulotlarni o'tkazish uslubiyati bo'yicha namunalar, darsga kirish va uni tahlil qilish texnikasi hamda oliy harbiy ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan turli tarbiyaviy mashg'ulotlar orqali milliy marosim va tadbirlarni o'tkazish bo'yicha uslubiy tavsiyalar, shuningdek, o'tiladigan

¹ O'zbekiston Respublikasining O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida" Qonuni 23.09.2020 y.

² O'zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi. 2018-yil 9-yanvar.

3-TOM, 3 - SON

“Pedagogik texnologiyalar” kurslarida foydalanish imkoniyatini beradigan ma'lumotlar berilgan.

Shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda kursant (yoki tinglovchi)larni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatib kelingan edi. Bunday usul kursant (yoki tinglovchi)larda mustaqil fikrlash, ijodiy izlanish, tashabbuskorlikni so'ndirar edi.

Hozirgi kunda harbiy-ta'lim jarayonida interfaol uslublar (innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalari)dan foydalanib, ta'limning samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar qo'llanilgan mashg'ulotlar kursant (yoki tinglovchi)lar egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga qaratilgan. Harbiy pedagog bu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi, shu bilan bir qatorda, boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Bunday o'quv jarayonida kursant (yoki tinglovchi) asosiy maqsadga aylanadi³.

Pedagog - olimlarning yillar davomida ta'lim tizimida

Nega o'qitamiz?

Nimani o'qitamiz?

Qanday o'qitamiz?

savollariga javob izlash bilan bir qatorda,

Qanday qilib samarali va natijali o'qitish mumkin? - degan savoliga ham javob qidirdilar.

Bu esa, olim va amaliyotchilarni o'quv jarayonini texnologiyalashtirishga, ya'ni o'qitishni ishlab-chiqarishga oid aniq kafolatlangan natija beradigan texnologik jarayonga aylantirishga urinib ko'rish mumkin, degan fikrga olib keldi.

Bunday fikrning tug'ilishi pedagogika fanida yangi pedagogik texnologiya yo'nalishini yuzaga keltirdi.

³ Maxwell, J.C. Liderlik va boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar to'plami. (2007).

3-TOM, 3 - SON

Bugungi kunda oliy harbiy ta'lim muassasalarining o'quv-tarbiyaviy jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishga alohida e'tibor berilayotganining asosiy sababi ko'yidagilardir:

Oliy harbiy ta'lim muassasa harbiy-ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalarning to'g'ri joriy etilishi o'qituvchining bu jarayonda asosiy tashkilotchi yoki maslahatchi sifatida faoliyat yuritishiga olib keladi. Bu esa talaba (yoki o'quvchi)dan ko'proq mustaqillikni, ijodni va ilmiy sifatlarni talab etadi bu esa yuqorida ta'kidlab o'tilgan bo'lajak yosh ofitserlarda "Soft Skills" (*yumshoq*) ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Har qanday pedagogik texnologiyaning o'quv-tarbiya jarayonida qo'llanilishi shaxsiy xarakterdan kelib chiqqan xolda, kursant (yoki tinglovchi)ni kim o'qitayotganligi va o'qituvchi kimni o'qitayotganiga bog'lik.

Hozirgi davrda sodir bo'layotgan innovatsion jarayonlarda ta'lim tizimi oldidagi muammolarni hal etish uchun yangi axborotni o'zlashtirish va o'zlashtirgan bilimlarini o'zlari tomonidan baholashga qodir, zarur qarorlar qabul qiluvchi, mustaqil va erkin fikrlaydigan bo'lajak yosh ofitserlar armiyamiz saflariga juda ham zarur.

Shuning uchun xam, Oliy harbiy ta'lim muassasalarining o'quv-tarbiyaviy jarayonida zamonaviy o'qitish uslublari - interfaol uslublar, innovatsion texnologiyalarning o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Pedagogik texnologiya va ularning ta'limda qo'llanishiga oid bilimlar, tajriba kursant (yoki tinglovchi)larni bilimli va yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayonda hamda harbiy pedagog va kursant (yoki tinglovchi) faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Innovatsiya (inglizcha innovation) - yangilik kiritish, yangilik demakdir.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayonda hamda harbiy pedagog va kursant (yoki tinglovchi) faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Interfaol "Inter" - bu o'zaro, "act" - harakat qilmoq - o'zaro harakat qilmoq yoki kim bilandir suhat, muloqot tartibida bo'lishni anglatadi. Boshqacha so'z bilan aytganda, o'qitishning interfaol uslubiyotlari -bilish va kommunikativ faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli bo'lib, unda ta'lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan

3-TOM, 3 - SON

bo'ladilar, ular biladigan va o'ylayotgan narsalarni tushunish va fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Interfaol darslarda o'qituvchining o'rni qisman talaba kursant (yoki tinglovchi) larning faoliyatini dars maqsadlariga erishishga yo'naltirishga olib keladi.

Bu uslublarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va kursant (yoki tinglovchi) larning birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi.

Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib. ularga:

kursant (yoki tinglovchi)ning dars davomida befarq bo'lmaslikka, mustaqil fikrlash, ijod qilish va izlanishga majbur etilishi;

kursant (yoki tinglovchi)larning o'quv jarayonida fanga bo'lgan qiziqishlarini doimiyligini ta'minlanishi;

kursant (yoki tinglovchi)larning fanga bo'lgan qiziqishlarini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondashgan holda kuchaytirilishi;

harbiy pedagog va kursant (yoki tinglovchi) larning hamkorlikdagi faoliyatini doimiy ravishda tashkil etilishlari kiradi⁴.

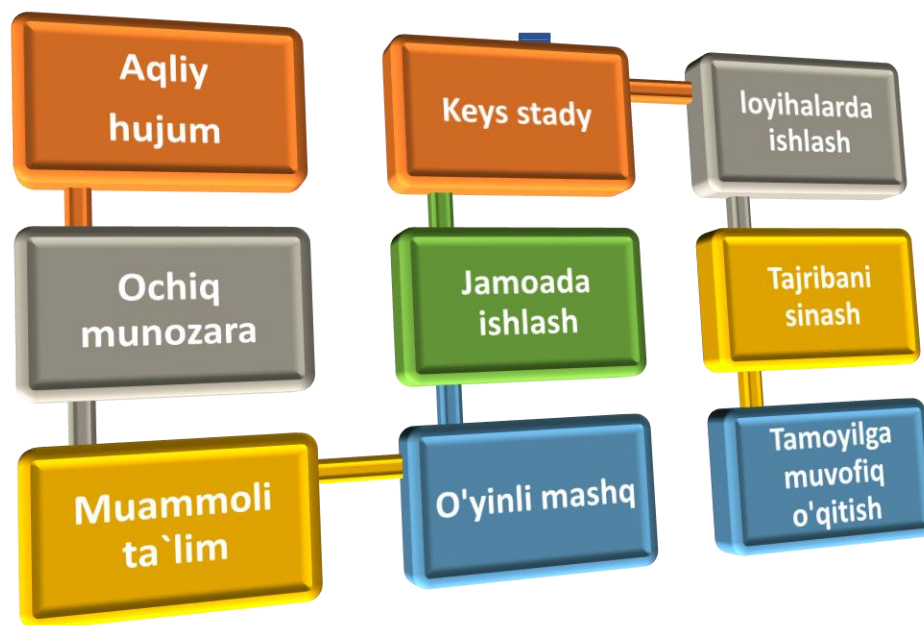
Oliy harbiy ta'lim muassasalarida harbiy- pedagogik ta'lim jarayonidagi **pedagogik texnologiya**-bu aniq ketma-ketlikdagi yaxlit jarayon bo'lib, u bo'lajak ofitserlarning (yoki tinglovchi)larning ehtiyojidan kelib chiqqan holda bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan puxta loyihalashtirilgan va kafolatlangan natija berishiga qaratilgan pedagogik jarayondir.

Harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida kursantlarni "Soft Skills" ko'nikmalarini rivojlantirishda quyidagi interfaol uslublar tavsiya etiladi.

INTERFAOL USLUBLAR

⁴ Satib-Aldiyev A. Ofitser-o'qituvchining pedagogik mahorati [matn]: darslik/ – T.: O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi, 2019. – 264 b.

Harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish uchun interfaol usullar va ularni qo'llash misollari

Yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish professional va shaxsiy o'sishning juda muhim qismidir. Interfaol o'qitish usullari bu jarayonni yanada samarali va qiziqarli qilish imkonini beradi. Ushbu maqolada biz interfaol usullarning ba'zi misollarini va ularni turli xil yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish uchun qo'llashni ko'rib chiqamiz.

Rolli o'yinlar

Rolli o'yinlar kursantlarga simulyatsiya qilingan vaziyatlarda turli rollarni o'ynashga imkon beradi. Bu muloqot qobiliyatlarini, nizolarni hal qilish ko'nikmalarini, empatiyani va harbiy jamoada ishlashni rivojlantirish uchun foydali bo'lishi mumkin.

Misol: Mojarolarni boshqarish bo'yicha treningning bir qismi sifatida kursantlar ikki kishi mojaroga duch kelgan stsenariyni o'ynashlari mumkin. Har kimga o'z roli beriladi va ular faol tinglash va mulohaza yuritish qobiliyatlaridan foydalangan holda murosa topishlari kerak.

Guruh muhokamasi

3-TOM, 3 - SON

Guruh muhokamalari tanqidiy fikrlash va argumentatsiya ko'nikmalarini rivojlantirishning ajoyib usuli hisoblanadi. Kursantlar o'z fikrlarini ifoda etishni va boshqalarning fikrini tinglashni o'rganadilar.

Misol: Kasbiy faoliyat bilan bog'liq dolzarb muammoni muhokama qilishda ishtirokchilar o'z nuqtai nazarlari bilan o'rtoqlashadilar va ularni asoslab berishadi. Bu jamoatchilik fikrini, shuningdek, notiqlik mahoratini rivojlantirishga yordam beradi.

Aqliy hujum

Aqliy hujum guruhda yangi g'oyalar va ijodiy fikrlashni, shuningdek hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Misol: Harbiy jamoa muayyan muammoni hal qilish yoki yangi mahsulotni ishlab chiqish uchun birlashishi mumkin. Har bir kursant o'z g'oyalarini taklif qiladi va dastlabki bosqichda hech qanday taklif rad etilmasligi muhim, bu ishonch va fikr erkinligi muhitini yaratishga imkon beradi.

Ta'lim texnologiyasi – o'quv mashg'ulotlarida ko'rsatilgan barcha bilish jarayonlarini amalga oshirib, pirovard natijada barcha faoliyat turlarini to'liq o'zlashtirishga yordam beradi. Bunday darslarda dars qismlarining ichki aloqasi: maqsad, mazmun va ish usuli bilan amalga oshiriladigan ta'lim, mumtoz tizimning bosqichlari saqlanib qoladi. Ya'ni, uy vazifalarini tekshirish, uning asosida yangi bilimlar, malaka va aqliy faoliyatning turlarini egallash bosqichlari, shuningdek mustahkamlash va mustaqil ishlash, darsni umumlashtirish va mustaqil topshiriqni tushuntirish singarilar yotadi.

Harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida “Soft Skills” ko'nikmalarini rivojlantirishda quyidagi pedagogik texnologiyalarni qo'llash tavsiya etiladi.

loyihalar asosida o'qitish;

muammoli ta'lim;

o'yinli texnologiyalar;

hamkorlikda o'qitish va hokazo;

harbiy o'yinlarni simulyatsiyada boshqarish;

ish xaritasida o'z g'oyasini mustaqil izohlash.⁵

Harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida “Soft Skills” ko'nikmalarini rivojlantirishda pedagogik texnologiyalarni mohirona qo'llash bu harbiy pedagogning mahoratiga bog'liq. Mashg'ulotlar davomida pedagogik texnologiyalar o'qituvchi tomonidan to'g'ri tanlansa, avvalo mashg'ulotning oldiga qo'ygan maqsadiga erishiladi, agar pedagogik texnologiya o'qituvchi tomonidan noto'g'ri tanlansa bu uning aksi bo'lishi muqarrar.

Loyiha ishi

Loyiha ustida guruhlarda ishlash rejalashtirish, vaqtni boshqarish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ishtirokchilar vazifalarni topshirishni va rollarni belgilashni o'rganadilar.

Misol: Ishtirokchilar guruhlariga bo'linadi va o'z rahbariyatiga taqdim etishdan oldin bozorni o'rganishdan boshlab kompaniya ichida yangi loyihani amalga oshirish rejasini ishlab chiqadi. Har bir guruh o'z ish sohasi uchun javobgardir, bu ularga hamkorlik va mas'uliyat ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradi.

Munozara

Debat notiqlik mahorati, o'ziga ishonch va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Ishtirokchilar o'z fikrlarini aniq va mantiqiy shakllantirishni o'rganadilar.

Misol: Ishtirokchilar ikki jamoaga bo'linadi va bahs mavzusini tanlaydi. Har bir jamoa qarshi va qarshi dalillarni tayyorlashi, so'ngra ularni bir-birlariga savollar berib, tinglovchilar oldida taqdim etishlari kerak.

Simulyatsiyaga asoslangan trening

Simulyatsiyalar ishtirokchilarga qaror qabul qilish, stressni boshqarish va norasmiy yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantiruvchi turli stsenariylarni amalga oshirish imkonini beradi.⁶

⁵ Abdurahimova D. Harbiy pedagogika. Darslik. T.: Akademiya, 2022.

⁶ Satib-Aldiyev A. Pedagogik mahorat asoslari. O'quv qo'llanma. – T.: O'R MV Uslubiy markazi, 2013. – 86 b.

3-TOM, 3 - SON

Misol: Etakchilik treningi taqlid qilingan inqirozli vaziyatni o'z ichiga olishi mumkin, unda ishtirokchilar tez qarorlar qabul qilishlari va jamoani boshqarishlari kerak.

XULOSA

Maqolaning yakunida shuni xulosa o'rnida aytish joizki Oliy harbiy ta'lim muassasalarda aynan harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak yosh ofitserlarning "Soft Skills" ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda pedagogik texnologiyalar va interfaol uslublarning o'rni va roli beqiyos deb hisoblayman. Chunki bu ko'nikmalarni oliy harbiy ta'lim muassasalarida bo'lajak ofitserlarning harbiy-kasbiy faoliyatida zamonaviy turli xil turdagi kundalik va jangovar vazifalarni o'z vaqtida sifatli aniq bajarish va o'z jamoasi bilan samarali muloqot o'rnatish imkoniyatlarini yaratib beradi, shuningdek, ularni zamonaviy harbiy qiyinchiliklarga tayyorlaydi. Harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak yosh ofitserlarni ushbu ko'nikmalarni shakllantirish harbiy pedagoglarning mahoratiga bevosita bog'liq. Harbiy pedagogdan o'z kasbiga sodiq, yuksak intellektual salohiyat, ilmiy qarash, ijod, doimo o'z ustida ishlash, muomala madaniyatlari talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida" Qonuni 23.09.2020 y.
2. O'zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi. 2018-yil 9-yanvar.
3. Maxwell, J.C. Liderlik va boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar to'plami. (2007).
4. Satib-Aldiyev A. Ofitser-o'qituvchining pedagogik mahorati [matn]: darslik/ – T.: O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi, 2019. – 264 b.
5. Abdurahimova D. Harbiy pedagogika. Darslik. T.: Akademiya, 2022.
6. Satib-Aldiyev A. Pedagogik mahorat asoslari. O'quv qo'llanma.– T.: O'R MV Uslubiy markazi, 2013. – 86 b.

3-TOM, 3 - SON

THE INTEGRATION OF PRACTICAL AND THEORETICAL KNOWLEDGE
IN THE DEVELOPMENT OF A SINGER'S MASTERY

Nurmuhammadov Sardor Alijon o'g'li

1st-year student, Gulistan State University

Scientific advisor: Akbarova Mohigul Gulomovna

Lecturer, Gulistan State University

Annotation: The article discusses the formation of a singer's performance skills, highlighting the harmony between practical and theoretical knowledge in lessons and practical exercises. It also addresses emerging challenges and proposes effective solutions based on the outcomes of these practical activities.

Key words: *Vocal art, performer, pedagogue, practical and theoretical knowledge, scientific analysis, performance skills, skill, ability, creator,*

The process of developing a singer's performance skills greatly depends on the integration of practical and theoretical knowledge. The art of performance is not only based on natural talent and creative intuition but also requires solid knowledge and experience. Therefore, the following aspects are crucial for improving vocal mastery. The development of a singer's performance skills relies on the harmonious integration of practical and theoretical knowledge. A singer's mastery is not only based on natural talent and creative intuition but also requires strong knowledge and experience. Therefore, the balance between theoretical learning and practical training plays a crucial role in improving vocal skills.

The combination of theoretical knowledge and practical training plays a significant role in shaping a singer's performance skills. Theoretical knowledge provides an understanding of vocal techniques, musical structure, and performance styles, while practical exercises help apply and develop these skills in practice. When these two processes are carried out together, the singer's technical expertise, artistic taste, and stage performance improve significantly. From the very beginning, students should be trained to observe their singing, vocal memory, resonance, muscle control, and various physical and intellectual sensations. A student must learn to evaluate their own singing, identify shortcomings, and correct them. Among the various aspects of vocal production, the attack of the sound is particularly distinguished. The ability to control the voice through listening, resonance, breath control, and other sensory

3-TOM, 3 - SON

mechanisms is essential. However, working on separate elements should not become an end in itself.

The process of learning to sing begins with explanations: breathing techniques, sound attack, tone production, and more. This way, the student gains a clear understanding or vision of what needs to be done. These elements are crucial in shaping the sound image. At this stage, since students' self-monitoring skills are not yet sufficiently developed, the teacher's vocal demonstrations become particularly important. The art of singing is formed through the harmonious assimilation of both theoretical and practical knowledge. The integration of these two processes enhances not only the technical but also the artistic level of the performer. Therefore, singers must consistently work on themselves, deepen their theoretical knowledge, and dedicate time to practical training. In vocal art, the starting point of sound production holds great significance in developing performance skills. From the very first lessons, students should be trained to focus on the beginning of the sound, particularly on the breathing process, breath retention, breath control, and proper breath distribution. Each subsequent stage should be more challenging than the previous one and build upon it. Every task should be either more complex or a new version of what the student already knows how to do. The initial stage of vocal development is the most difficult for students, requiring time and effort.

Students acquire theoretical knowledge through lectures, scientific literature, and their teachers' explanations. However, this is not enough—they must practice these processes daily, step by step, to develop their performance instincts physically. Such processes must be supervised by teachers because if a student makes a mistake once during practice, they are likely to repeat the same mistake repeatedly. In later lessons, special attention should be given to preserving the acquired vocal and musical listening skills. Throughout this process, constant guidance from the teacher is essential to achieving high-quality sound production and mastering the necessary techniques.

Thus, the issue of developing and refining auditory perception in vocal performance has always been a priority for vocal instructors. The continuous improvement of teaching methods and theoretical approaches remains an ongoing challenge. These aspects are constantly at the center of attention for both practicing pedagogues and researchers. The importance of solving these issues at the current stage has been broadly acknowledged. The process of developing performance skills is

3-TOM, 3 - SON

complex and time-consuming. One of the main tasks for vocal instructors is to cultivate performance skills in students, as their professional mastery, creative growth, and future success depend on acquiring such skills.

In vocal lessons, the pedagogical interaction between the teacher and the student, the creative environment in their activities, and the role of education must be analyzed. Various pedagogical situations arise, especially during the formation of initial vocal skills. The interaction between the student and teacher does not always result in a creative connection. The ability to understand and explain concepts plays a key role in this. Due to the varying levels of students' learning abilities, each lesson should be conducted using different teaching approaches to foster a creative atmosphere. For those specializing in vocal arts, this practice is common. However, for students without a foundational musical background, situations often arise where they struggle to understand their vocal and technical tasks or fail to see the ultimate goal of their education. Consequently, students may develop the misconception that mastering vocal performance is an unattainably complex process. At this stage, the teacher's efforts are crucial in providing proper pedagogical guidance from the very beginning.

A teacher must meticulously prepare artistic and pedagogical materials while maintaining professionalism. Analyzing resources based on musical, vocal-technical, and performance challenges is an essential quality of a teacher. Mastering a wide range of musical pedagogical resources and effectively applying them is one of the key requirements for success in teaching. In addressing complex technical challenges, both teachers and students must discover new methods of communicative interaction. Developing performance skills in vocal art largely depends on the student's independent practice. Complex methodological phrases should be rehearsed in class at a slow tempo with piano accompaniment. The singing process involves conveying the poetic text of a song through voice. Considering this, the main focus of training should be on developing students' performance culture.

Today, society increasingly demands highly qualified specialists who are independent thinkers, creative seekers, and possess advanced professional skills, intellectual capacity, and scientific potential. In general, discussions on professional competence vary among educators worldwide—some advocate integrating global pedagogical experiences, while others suggest deriving competence criteria from traditional Uzbek pedagogical norms. Many issues in this field remain unresolved. In

3-TOM, 3 - SON

the field of pedagogical competence, the traditional **ustoz-shogird** (teacher-student) approach holds particular significance. Unlike other fields, vocal arts and traditional singing are deeply rooted in national customs, traditions, values, and cultural heritage. Professionals in this field acquire their knowledge and skills through listening to, understanding, and analyzing the practical and theoretical aspects of musical heritage under the guidance of their teachers. Regardless of the artistic discipline, students must first be introduced to the fundamental principles before internalizing them.

1. D.Uzoqov Vokal o'quv qo'llanma Toshkent 2020 yil
2. Erkin Rahimov, Vokal, Toshkent, "Barkamol fayz media", 2017 yil
3. An'anaviy xonandalik yo'nalishi bo'lajak mutahasislariga bilim berishda pedagogik kompetensiyalar Moxigul Gulomovna Akbarova "Oriental Art and Culture" Scientific Methodical Journal / ISSN 2181-063X Volume 3 Issue 4 / December 2022
4. ARTSAkbarova Mohigul Gulomovna BRIEF RECOMMENDATIONS AND SCIENTIFIC CONCLUSION FOR STUDENTS STUDYING Interdiscipline innovation and scientific research conference British International Science Conference Page 87 2022 year.
5. Akbarova , M. (2022). VOKAL SAN'ATI. AN'ANAVIY HONANDALIK YO'NALISHI BO'LAJAK MUTAHASISLARINING UMUMMILLIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYALARI. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(6), 122–126. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/1838>

3-TOM, 3 - SON
O'ZBEKISTONDA HUJJATCHILIK TIZIMINING RIVOJLANISH TARIXI
VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

Abduraxmatova Marjona Zakirovna
Termiz Davlat Universiteti, 2-bosqich talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston hududida hujjatchilik tizimining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Tarixiy manbalar asosida qadimiy hujjat shakllari, o'rta asrlar byurokratik tizimi hamda zamonaviy hujjatchilikning raqamlashtirilishi jarayonlari yoritiladi. Shuningdek, bugungi kunda O'zbekistonda hujjatchilik tizimining avtomatlashtirishga yo'naltirilgan tendensiyalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar. Hujjatchilik tarixi, byurokratiya, elektron hujjatlar, raqamli tizim, O'zbekiston, arxiv, avtomatlashtirish.

Abstract

This article analyzes the formation and stages of development of the documentation system in Uzbekistan. Based on historical sources, it covers ancient document forms, the medieval bureaucratic system, and the processes of digitization of modern documentation. It also discusses the current trends in the automation of the documentation system in Uzbekistan.

Key words. History of documentation, bureaucracy, electronic documents, digital system, Uzbekistan, archive, automation.

KIRISH

Hujjatchilik tizimi har qanday davlat boshqaruvining ajralmas qismi hisoblanadi. Tarix davomida insoniyat yozuvning kashf etilishi bilan birgalikda hujjatlar orqali o'z faoliyatini qayd eta boshlagan. O'zbekiston hududida ham qadimgi davrlardan buyon hujjatlar yuritish tizimi rivojlanib kelgan. Turli davlatlarning hujjatchilik an'analari shakllanishi bilan milliy hujjatchilik tizimi ham o'zgarib borgan. Bugungi kunda esa bu soha raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda avtomatlashtirilgan tizimga o'tmoqda.

O'zbekiston tarixi davomida turli davlat tuzilmalari tomonidan yuritilgan hujjatlar yuksak tarixiy va madaniy ahamiyat kasb etadi. Xususan, qadimgi Sug'd va Xorazm davlatlarida hujjatchilikning dastlabki shakllari mavjud bo'lib, ular turli huquqiy va iqtisodiy jarayonlarni boshqarishda muhim rol o'ynagan. Bu hujjatlar

3-TOM, 3 - SON

nafaqat o'sha davr ijtimoiy-iqtisodiy holatini o'rganish, balki zamonaviy hujjatchilik tizimini takomillashtirish uchun ham asos bo'lib xizmat qiladi.

O'rta asrlarga kelib, hujjatchilik tizimi yanada rivojlanib, davlat boshqaruvi va savdo munosabatlarini tartibga solishda muhim vosita sifatida qo'llanila boshlandi. Bu davrga oid hujjatlar arab, fors va turkiy tillarda yozilgan bo'lib, davlat siyosati, qonunchilik va xalqaro savdoni boshqarish uchun xizmat qilgan. Hozirgi kunda ushbu hujjatlar ilmiy tadqiqotlar uchun katta ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi kunda O'zbekistonda hujjatchilik tizimi davlat boshqaruvi, tadbirkorlik va ta'lim sohalarida muhim o'rin tutmoqda. Elektron hujjatlar joriy etilishi natijasida byurokratik jarayonlar soddalashtirilmoqda, ish yuritish va ma'lumotlarni saqlash tizimi takomillashmoqda. Bu esa hujjatchilik jarayonlarining tezkorligini oshirib, samaradorlikni ta'minlash imkonini yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Hujjatchilik tarixi bo'yicha tadqiqotlar qadimgi yozma yodgorliklardan boshlab, zamonaviy arxivshunoslik va axborot texnologiyalari sohalarigacha bo'lgan oraliqni qamrab oladi. Masalan, qadimgi Sug'd, Xorazm va Buxoro davlatlarida yuritilgan hujjatlar bugungi kunda ham tarixiy ahamiyat kasb etadi. O'rta asrlarda esa hujjatlar asosan davlat boshqaruvi va savdo faoliyati bilan bog'liq bo'lgan. Mustaqillikdan so'ng O'zbekistonda hujjatchilik tizimi xalqaro talablar asosida takomillashtirildi va elektron hujjatlar joriy etildi.

Zamonaviy tadqiqotlar hujjatchilik tizimining evolyutsiyasini har tomonlama yoritib, uning turli bosqichlarini tahlil qilishga imkon beradi. Xususan, XX asrda hujjatchilik tizimi markazlashgan holda yuritilgan bo'lsa, bugungi kunda hujjatlar yuritish jarayoni dezentralizatsiya qilinib, texnologik innovatsiyalar bilan boyitilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Davlat arxivi tomonidan olib borilgan tadqiqotlar hujjatchilikning tarixiy rivojlanish dinamikasini chuqur o'rganishga imkon beradi. Ayniqsa, mustaqillikdan keyingi hujjatchilik tizimining xalqaro standartlarga moslashtirilishi muhim ilmiy yutuqlardan biri sifatida qayd etiladi.

Shuningdek, xalqaro tashkilotlar tomonidan hujjatchilik sohasida olib borilgan tadqiqotlar elektron hujjatlarni saqlash, himoya qilish va ularni xalqaro tizimlarga integratsiya qilish masalalarini o'z ichiga oladi. Bu esa O'zbekistonda raqamli hujjatchilik tizimining joriy etilishi va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari aniqlashga yordam beradi.

3-TOM, 3 - SON NATIJARAR

O'zbekistonda hujjatchilik tizimining rivojlanish tarixi uzoq asrlarga borib taqaladi va u turli davrlarda turlicha shakllangan. Quyida bu jarayonning asosiy bosqichlari haqida qisqacha ma'lumot beriladi:

1. Qadimgi va O'rta asrlar

O'zbek hududida hujjatchilik tarixi qadimgi yozma yodgorliklardan boshlanadi. Miloddan avvalgi davrlarda So'g'd, Baqtriya va Xorazm hududlarida turli hujjatlar yozilganligi ma'lum. Ayniqsa, So'g'd yozuvi va Baqtriya hujjatlari savdo, yer mulklari va shartnomalarni rasmiylashtirishda ishlatilgan. O'rta asrlarda esa islom madaniyatining ta'siri ostida arab yozuvi asosida turli davlat hujjatlari yuritila boshlandi. Xususan, Movarounnahrda Somoniylar, Qoraxoniylar va Temuriylar davrida hujjatlar asosan arab va fors tillarida yozilgan.

2. Temuriylar va Boburiylar davri

Amir Temur va uning vorislari davrida davlat boshqaruvining mustahkam tizimi yaratildi va hujjatchilik yanada rivojlandi. Davlat farmonlari, shartnomalar, soliq tizimiga oid hujjatlar maxsus kotiblar tomonidan yuritilgan. "Temur tuzuklari" bu borada muhim manba hisoblanadi. Boburiylar davrida ham hujjatchilik tizimi Hindiston va Markaziy Osiyo madaniy merosida o'z aksini topdi.

3. Rossiya imperiyasi va Sovet davri

19-asrning ikkinchi yarmida Turkiston Rossiya imperiyasi tarkibiga kiringach, mahalliy hujjatchilik tizimiga Rossiya davlat boshqaruvining unsurlari kiritildi. Sovet Ittifoqi davrida hujjatchilik tizimi keskin o'zgardi. Hujjatlar rus tilida yuritilib, markazlashgan boshqaruv asosida olib borildi. Bu davrda davlat organlari, sanoat va qishloq xo'jaligida hujjatlar qat'iy tartibda rasmiylashtirila boshlandi.

4. Mustaqillik davri (1991-yildan hozirgacha)

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, hujjatchilik tizimi tubdan isloh qilindi. Davlat tili sifatida o'zbek tili joriy qilinib, hujjatlar yuritish milliy standartlarga moslashtirildi. Elektron hujjatchilik tizimi rivojlantirilib, elektron imzo, avtomatlashtirilgan hujjat aylanishi joriy etildi. Bugungi kunda davlat idoralari, xususiy sektor va ta'lim muassasalarida zamonaviy hujjatchilik tizimi yo'lga qo'yilgan.

Shunday qilib, O'zbekistonda hujjatchilik tizimi uzoq tarixiy jarayonni bosib o'tgan bo'lib, hozirgi zamonda raqamli texnologiyalar asosida yanada takomillashib bormoqda.

Hujjatchilik tizimi rivojlanishining quyidagi bosqichlari aniqlangan:

Bosqich	Davr	Xususiyatlari
---------	------	---------------

3-TOM, 3 - SON

Qadimgi davr	Miloddan avvalgi asrlar - IX asr	Gil va teri hujjatlar, shartnomalar, yozma manbalar
O'rta asrlar	IX - XIX asr	Arab, fors va turkiy tillarda yuritilgan davlat hujjatlari
Sovet davri	XX asr	Markazlashgan hujjatchilik tizimi, standartlashtirish
Mustaqillik davri	1991-yildan hozirgacha	Elektron hujjatlar, raqamlashtirish, avtomatlashtirish

XULOSA

O'zbekiston hududida hujjatchilik tizimi qadimgi davrlardan boshlab shakllanib, bugungi kunda zamonaviy axborot texnologiyalari bilan uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda. Davlat idoralarida hujjatlar elektron shaklga o'tkazilib, avtomatlashtirilgan tizimlarga asoslangan boshqaruv joriy etilmoqda. Kelajakda bu jarayon yanada kengayib, blokcheyn texnologiyalari va sun'iy intellekt asosida takomillashtirilishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alimov, S. (2015). "O'zbekiston hujjatchilik tarixi". Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Karimov, A. (2020). "Elektron hujjatlar va zamonaviy arxivshunoslik". Toshkent: Akademnashr.
3. Davlat arxiv agentligi (2023). "O'zbekistonda hujjatchilik tizimini raqamlashtirish bo'yicha hisobot".
4. UNESCO (2022). "Historical documents and digital transformation". Paris: UNESCO Publishing.

3-TOM, 3 - SON
AGROTURIZM VA UNING BOSHQA SOHALAR BILAN
INTEGRATSIYALASHUVI

Xidirova Gavhar i.f.d., dotsent.

Buxoro davlat universiteti Iqtisofiyot va turizm fakulteti
Turizm va mehmonxona xo'jaligi kafedrası o'qtuvchisi

Naimova Surayyo

Buxoro davlat universiteti Iqtisofiyot va turizm fakulteti
Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada agroturizm tushunchasi va uning mohiyati ochib berilgan hamda uning bir qator sohalar bilan o'zaro uyg'unliklari ko'rib chiqilgan. Shuningdek integratsiya jarayonida vujudga kelgan agroturizm shakllarining mohiyati yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Agroturizm, qishloq turizmi, agrosport, agroterapiya, Agri-tainment, Agroturizm va ta'lim,gastronomik turizm, qishloq hududlari.

Abstract: This article describes the concept of agritourism and its essence, and also examines its interaction with a number of areas. The essence of the forms of agritourism that arose in the process of integration is also highlighted.

Key words: Agrotourism, rural tourism, agrosport, agrotherapy, Agri-tainment, Agrotourism and education, gastronomic tourism, rural areas.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyotning rivojlanishi sharoitida agroturizm – qishloq hududlarini rivojlantirish va barqaror daromad manbalarini shakllantirishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida tan olinmoqda. Agroturizm mamlakatlarning qishloq joylari va qishloq xo'jaligi sektorini rivojlanishining muhim va muqobil varianti bo'ldi qoldi. Bundan tashqari, agroturizm qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilish orqali qishloq fermerlari jamoasining turmush sharoitini yaxshilashga va barqaror rivojlanishga ko'maklashadi. So'nggi yillarda agroturizmni boshqa sohalar bilan integratsiyalash orqali uning samaradorligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib bormoqda. Agroturizmning boshqa sohalar bilan integratsiyalashuvi bu yo'nalishni yanada samarali va barqaror qilishi mumkin.

3-TOM, 3 - SON

Agroturizm atamasi turli adabiyotlarda dunyo olimlari tomonidan turli xil ta'riflangan. "Agroturizm" atamasi odatda fermalarda yoki boshqa qishloq xo'jalik muhitlarida dam olish, ko'ngil ochish yoki ta'lim maqsadlarida amalga oshiriladigan qishloq xo'jaligi bilan bog'liq turistik faoliyatlar majmuasi sifatida ta'riflanadi. Jahon sayyohlik tashkiloti esa agroturizmni (1998) shunday ta'riflaydi: "Agroturizm - bu dehqonchilik faoliyatini kuzatish va unda bevosita ishtirok etish imkoniyatini beruvchi fermada yoki alohida mehmonxonada turar joyni taklif qilish, ovqatlanishni ta'minlaydigan mehmonlar faoliyatini tashkil etish kabi operatsiyalarni o'z ichiga oladi." Qishloq xo'jaligi va turizmni o'zida mujassam etgan agroturizm odamlarga yer bilan bog'lanish, barqaror amaliyotlarni o'zlashtirish va qishloq xo'jaligining hayotimiz va jamoalarimizni shakllantirishdagi hal qiluvchi rolini har tomonlama tushunish uchun yagona imkoniyatni taqdim etadi.

Agroturizmning asosi qishloq xo'jaligiga borib taqaladi. Bu ikki soha ya'ni turizm va qishloq xo'jaligi o'zaro integratsiyalashgan holda, fermerlar uchun qo'shimcha daromad manbai bo'lishi va shahar aholisiga tabiiy mahsulotlarni iste'mol qilish imkoniyatini oshirishi mumkin. Masalan, mehmonlarga ekologik toza mahsulotlarni yig'ish, qishloq xo'jaligi texnikasidan foydalanish bo'yicha master-klasslar tashkil qilish orqali qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonlari bilan yaqindan tanishtirish imkoniyati yaratiladi.

Material va metodlar. Ushbu tadqiqotda agroturizmning rivojlanishi va uning boshqa iqtisodiy hamda ijtimoiy sohalar bilan integratsiyalashuvining xususiyatlarini o'rganish maqsad qilingan. Mazkur ma'lumotlarni to'plash uchun agroturizm, qishloq xo'jaligi, turizm va boshqa sohalar o'rtasidagi aloqalar bo'yicha mahalliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar, maqolalar va monografiyalar tahlil qilindi. Agroturizm loyihalari amalga oshirilayotgan hududlardan olingan amaliy misollar va ma'lumotlar tahlil qilindi. Bundan tashqari, agroturizmning boshqa sohalar bilan integratsiyalashuviga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun ilmiy adabiyotlar va statistik ma'lumotlar tahlil qilindi, natijalar umumlashtirildi. Mazkur metodlar yordamida agroturizmning o'yin-kulgi, sport, pazandachilik, ta'lim, sog'liqni saqlash kabi yo'nalishlar bilan integratsiyasi o'rganildi va tahliliy xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqotning natijasi. Hozirgi kunga kelib agroturizm tez rivojlanayotgan turizmning bir turi sifatida turli sohalar bilan uygu'nlashgan holda tashrif buyuruvchilarga xilma-xil xizmatlarni taklif etmoqda. Bu esa o'z navbatida agroturistik xizmatlarni ko'rsatuvchi hududlarda sayyohlar va dam oluvchilarning qolish davomiyligining uzayishiga olib keldi. Agroturistik xizmatlar agroturizm

3-TOM, 3 - SON

atamasiga joylashtirish sanoatining turli shakllari – agro turar joylar; oziq-ovqat va ichimliklar sanoati - qishloq xo'jaligi oziq-ovqat va ichimliklar; dam olish - qishloq xo'jaligida dam olish;; sport -agrosport; va hatto sog'liqni saqlash va rehabilitatsiya - agri-terapiya kabi xizmatlarni taklif etgan holda bunday natijaga erishilyapti. Bu atamalar yangi emas. Ularning aksariyati allaqachon amalda qo'llanilgan. Agroturizm keng ko'lamli jihatlar va faoliyatni o'z ichiga oladi va quyida biz agroturizm va boshqa sohalarning integratsiyalashuvini ko'rib chiqamiz.

Agroturizm va O'yin-kulgi:(Agri-tainment) Agro-ko'ngilochar ya'ni, qishloq xo'jaligi va o'yin-kulgi so'zlarining birlashuvidan hosil bo'lgan.Bu bolalar o'yin maydonchalari, bolalar kashfiyot fermalari va maqsadli labirintlar kabi yangi takliflarni o'z ichiga oladi. Ba'zi hollarda, bu turdagi yangi takliflar fermer xo'jaligi daromadining ko'p qismini, ehtimol 100% ni ham tashkil qilishi mumkin. Yevropa fermerlari qishloq xo'jaligida uzoq vaqtdan beri Agri-tainmentdan foydalanib kelishmoqda. Global miqyosda raqobatbardosh qishloq xo'jaligi bozorlari, shuningdek, fermer xo'jaliklarining samaradorligi oshib borayotgani va mavsumiylik agroturizm bilan o'yin-kulgining birlashuviga turtki bo'ldi.Fermerlar o'z faoliyatini davom ettirishi yoki daromadni oshirishi uchun yangi usullarni izlashga ehtiyoj sezdi.Yangi qishloq xo'jaligi takliflari dehqonchilikdan yo'qotilgan daromadni qoplashga intilayotgan tadbirkor fermerlar tomonidan qo'shildi. Va ular quyidagilar ko'ngilochar variantlarni taqdim etishi mumkin:

- Labirintlar;
- aravada sayr qilish
- Pazandachilik darslari;
- issiqxonalar;
- Piknik chodirlari;
- Qoramollarni arqonlash;
- karnaval sayrlari;
- fermer xo'jaligiga oid bolalar o'yin maydonchalari;

Pazandachilik turizmi va agroturizm. Oilaviy fermer xo'jaliklari uzoq vaqtdan beri sayohatchilar uchun qishloq xo'jaligida yetishtirilgan mahsulotlarni tatib ko'rishni taklif qiladi.Fermadan dasturxongacha ovqatlanish tamoyilining o'sishi bilan, oziq-ovqat mahsulotlari qayerdan kelishi va madaniyat bilan bog'liq tajribalarga bo'lgan qiziqish, agroturizm va o'rtasidagi aloqa yanada mustahkamlandi .Fermer xo'jaliklari mehmonlar va mijozlarga agroturizmda oshpazlikni taklif qilish orqali o'z faoliyatlarini kengaytirish yoki diversifikatsiya qilish uchun imkoniyatiga egalardir.

3-TOM, 3 - SON

Pazandachilik agroturizmi quyidagi ikki turdagi tajribalarni bir joyga olib keladi. Bular sayohatchining fermerlar, paxtakorlar bilan haqiqiy muloqoti va geografik kashfiyotga olib keladigan oshpazlar o'ziga xos ovqat va ichimliklari. Qishloq turizmining boshqa shakllarida bo'lgani kabi, agroturizmida pazandachilik mijozlarni mahsulotlar va bir qator xizmatlarni taklif qilish orqali fermer xo'jaligiga jalb qilish uchun mo'ljallangan. Bunda mijozlar bevosita ovqat tayyorlash jarayonida ishtirok etishlari hamda kerakli mahsulotlarni o'zlari daladan terib olishlari ham mumkin. Pazandachilik jarayonida o'sha hududning milliy, mahalliy taomlarini tayyorlash orqali tashrif buyuruvchilarga takrorlanmas tajribani berish mumkin. Shu bilan qishloq hududlarida birga turli xil festivallar va oziq-ovqat yarmakalarni o'tkazish ham katta turistik oqimni jalb qiladi.

Pazandachilik va agroturizmning afzalliklari

- Fermer xo'jaligi daromadlarini diversifikatsiya qilish uchun mavjud aktivlardan foydalanadi va sekin mavsumda daromad keltiradi.
- Siz narxlarni o'rnatasiz va qatnashuvchilar sonini belgilaysiz
- Tashrif buyuruvchilarga boshqa mahsulotlarni sotish yoki targ'ib qilish imkoniyatini yaratadi
- Sodiq mijozlar bazasini yaratishingiz mumkin

Ta'lim va agroturizm. Turizmning ushbu turi tashrif buyuruvchilarga qishloq xo'jaligi va qishloq hayoti haqida o'rganish tajribasini taqdim etishni o'z ichiga oladi. Bunga organik dehqonchilik va barqarorlik bo'yicha maktab sayohatlari va fermer xo'jaliklari bo'yicha ish tajribasi, seminarlar va boshqalar kiradi. Ta'lim fermasi - bu ayniqsa bolalar va yoshlar uchun mo'ljallangan amaliy tajribalarni tashkil etadigan agroturizm. Mashg'ulotlar ixtisoslashgan xodimlar tomonidan boshqariladi va bolalarga qishloq xo'jaligi hayotini kashf qilishda yordam berish uchun mo'ljallangan bo'ladi. Masalan, meva va sabzavotlarni yig'ish yoki fermadagi ingredientlar bilan pishirish va boshqalar. Bu turdagi ta'lim o'quvchilar, talabalar, o'smirlar va kattalarga qishloq an'anaviy madaniyati, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish va tarqatish jarayonlarini, sog'lom oziq-ovqatning odamlar hayotidagi ahamiyatini, atrof-muhitni asrash kabilarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Hozirgi kunda ko'plab yevropa davlatlarida fermada ta'lim berish dasturlari ishlab chilgan bo'lib, ko'plab tashrif buyuruvchilarga tabiat haqidagi bilimlarni berib kelmoqda.

Agritrapiya. Fermer xo'jaliklari o'simliklar, hayvonlar, elementlar va odamlar bilan jismoniy va ruhiy farovonlikka yordam beradigan munosabatlarni o'rnatishga moyildirlar. Agropsixologiya o'sib borayotgan tadqiqot sohasi bo'lib, uning amaliyoti

3-TOM, 3 - SON

agroterapiya deb ataladi. Tabiat va hayvonlar bilan ishlash ruhiy salomatlik va farovonlikka katta ta'sir ko'rsatishi mumkinligini bilamiz. Qishloq xo'jaligi terapiyasi xizmatlari, shuningdek, agroterapiya sifatida ham tanilgan, o'sish, shifo va shaxsiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun hayvonlar bilan o'zaro munosabatda bo'lish bilan birga fermer xo'jaliklari va fermalarning tabiiy muhitidan foydalanadi.

Agroturizm va sport. Agrosport: sport va qishloq xo'jaligining uyg'unlashuvidir. Agrosport – bu sport va qishloq xo'jaligini birlashtiruvchi yangi va qiziqarli yo'nalishdir. Bu faqatgina fermer xo'jaligidagi ishlar emas, balki jismoniy kuch, chapqonlik va qishloq xo'jaligi sohasidagi bilimlar muhim ahamiyatga ega bo'lgan turli xil musobaqa va faoliyatlarning butun bir toifasidir.

Agrosportning turlari:

* Ot sporti: Chapqun, uch kunlik bahs, harakat va boshqa sport turlarida sportchilar ot minish mahoratini namoyish etadilar.

* Qishloq xo'jaligi texnikasidagi musobaqalar: Traktordagi poygalar, tirkamalar bilan manevr qilish, qishloq xo'jaligi vazifalarini tez va aniq bajarish bo'yicha tanlovlar.

* Chorvachilik musobaqalari: Chorva mollari ko'rgazmasi, qo'y qirish, sigir sog'ish va boshqa qishloq xo'jaligi ko'nikmalari bo'yicha tanlovlar.

* Fermer xo'jaligidagi ekstremal sport turlari: Dalada motokross, qishloq xo'jaligi suv havzalarida veykbording, silos minoralarida tog'ga chiqish.

Agrosport nega shunchalik ommalashib bormoqda?

* An'ana va zamonaviylikning uyg'unlashuvi: Agrosport qishloq xo'jaligining boy an'analari zamonaviy sport tendensiyalari bilan birlashtirish imkonini beradi.

* Tabiatda faol dam olish: Bunday musobaqalarda ishtirok etish – toza havoda dam olish va shahar shovqinidan uzoqlashish uchun ajoyib imkoniyat.

* Jismoniy va aqliy qobiliyatlarni rivojlantirish: Agrosport faqat jismoniy kuch emas, balki chapqonlik, muvozanat va qishloq xo'jaligi sohasidagi bilimlarni ham talab qiladi.

* Qishloq xo'jaligini ommalashtirish: Bunday musobaqalar qishloq xo'jaligiga e'tiborni qaratadi va bu sohaga nisbatan ijobiy imij shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa

Agroturizm qishloq hududlarini rivojlantirish, aholi daromadini oshirish, aholini ish bilan ta'minlash hamda qishloq joylari infrastrukturasi yaxshilashga xizmat qiladi. Agroturizmning boshqa sohalar bilan integratsiyalashuvi qishloq hududlarini rivojlantirish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy samaradorlikni oshirish

3-TOM, 3 - SON

uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Bu jarayon nafaqat mahalliy aholi uchun, balki butun jamiyat uchun foydali bo'lib, qishloq hududlarining rivojlanishini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin hamda sayyohlarning hududda qolish muddatlarining uzayishi natijasida daromadlarnig oshishiga sabab bo'ladi. Shu sababli, agroturizmni rivojlantirish strategiyasida ko'p tarmoqli yondashuvni qo'llash muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jahon turizm tashkiloti (UNWTO): "Agroturizm va barqaror rivojlanish bo'yicha xalqaro hisobotlar". Online resurslar: <https://www.unwto.org>
2. FAO (BMT Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat tashkiloti): "Qishloq xo'jaligi va turizm integratsiyasi bo'yicha yo'riqnomalar". <https://www.fao.org>
3. Kotler, P., Bowen, J., & Makens, J. (2014). *Marketing for Hospitality and Tourism*. Pearson.
4. Ekoturizm va ekologik masalalar bo'yicha xalqaro tashkilotlar: "Ekoturizmni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar".
5. Agroturizm va gastronomik turizm bo'yicha tadqiqotlar: Smith, S. (2013). "Local Food and Tourism: Enhancing Visitor Experience and Sustainability". *Journal of Sustainable Tourism*.
6. Mark Mitchell & Gregory Turner Agri-tainment: A New Crop for Farmers, *Journal of Food Products Marketing*(2010), 16:4, 373-385
7. Xu, H., & Li, J. (2017). "Agritourism Development in Emerging Markets". Elsevier.
8. Blevins, Jason .More farmers dabbling in 'agritainment'. *The Denver Post*. [Denver, CO]. General OneFile. Web. 26 Aug. 2010.
9. UNESCO: "Rural Education and Agrotourism: A New Paradigm", 2021.
10. Tims, Dana Oregon farmers cultivate agritainment as way to stay in business. *The Oregonian*. [Portland, OR]. General OneFile. Web. 2010.
11. Ioan Petromana, Melania Varga Agritourism: An Educational Tool for the Students with Agro-Food Profile. *Procedia Economics and Finance* 39(2016) 83-87
12. <https://www.beachhorsespr.com/agri-therapy>

3-TOM, 3 - SON
TALABALARNI IJTIMOYIY TARBIYALASH JARAYONLARINI
PEDAGOGIK LOYIHALASHTIRISH: IJTIMOYIY TARBIYALASHNING
AMALIY TADBIQI

Baxronova Feruza Baxodirovna
Buxoro innovatsiyalar universiteti
1-1OPNTM-23 guruh talabasi, magistr

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarni ijtimoiy tarbiyalash jarayonlarini pedagogik loyihalashtirishning ahamiyati va uning amaliy tadbirlari tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarbiya shaxsning jamiyatdagi o'rnini aniqlash, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagogik loyihalashtirish orqali ushbu jarayonni tizimli va samarali amalga oshirish mumkin. Maqolada ijtimoiy tarbiyalashning nazariy asoslari, mahalliy va xorijiy olimlarning qarashlari hamda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish usullari yoritilgan. Shuningdek, volontyorlik, jamoaviy loyihalar, madaniy-ma'rifiy tadbirlar kabi ijtimoiy tarbiyalashning amaliy tadbirlari tahlil qilinib, ularning samaradorligi monitoring va baholash tizimi orqali o'rganiladi. Mazkur tadqiqot natijalari talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish va ularni jamiyatga moslashuvchan, faol fuqarolar sifatida shakllantirishga yo'naltirilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

kalit so'zlar: Talabalarni ijtimoiy tarbiyalash, pedagogik loyihalashtirish, ijtimoiy kompetensiya, volontyorlik, ma'naviy-ma'rifiy tarbiya, fuqarolik pozitsiyasi, innovatsion ta'lim texnologiyalari, ijtimoiy loyihalar, jamiyatga integratsiya, shaxsiy rivojlanish.

Kirish

Hozirgi globallashtirish va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda yoshlarning ijtimoiy tarbiyasi nafaqat shaxsiy kamolot, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, talabalar – kelajak intellektual salohiyatini belgilovchi ijtimoiy guruh sifatida alohida e'tiborga loyiqdir. Talabalarning ijtimoiy tarbiyasi ularning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish, fuqarolik ongini shakllantirish va jamiyatga integratsiyalashuvini ta'minlashga xizmat qiladi.

Pedagogik loyihalashtirish esa ushbu jarayonni tizimli, maqsadli va samarali tashkil etish imkonini beradi. Shuningdek, ijtimoiy tarbiyalash jarayonining amaliy tadbirlari orqali talabalarni ijtimoiy faoliyatga jalb etish, ularning mas'uliyat hissini

3-TOM, 3 - SON

shakllantirish va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan shaxs sifatida rivojlantirish mumkin. Shu sababli, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarni qo'llash talabalarni ijtimoiy tarbiyalash jarayonida muhim omil hisoblanadi.

Mazkur maqolada talabalarni ijtimoiy tarbiyalash jarayonini pedagogik loyihalashtirishning nazariy asoslari tahlil qilinib, uning amaliy tadbirlari xorijiy va mahalliy tajribalar asosida yoritiladi. Ijtimoiy tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik strategiyalar, volontyorlik harakati, jamoaviy loyihalar, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish tajribasi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada ijtimoiy tarbiyalashning monitoring va baholash usullari ham muhokama qilinib, talabalarni ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllantirishga oid ilmiy asoslangan tavsiyalar beriladi.

Ijtimoiy tarbiya — bu shaxsning jamiyatdagi o'rnini anglash, ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish, axloqiy va madaniy qadriyatlarni egallash jarayonidir. A.N. Leontev (1981) fikricha, ijtimoiy tarbiya shaxsning ijtimoiy faoliyatida aks etuvchi jarayondir va u insonga jamiyat tomonidan uzatiladigan madaniy qadriyatlarni o'zlashtirish imkonini beradi. Mahalliy olimlar, jumladan, N. Nishonov (2020) va Sh. Sodiqov (2022) ijtimoiy tarbiyalashni milliy qadriyatlar va an'analar bilan chambarchas bog'lash lozimligini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, ijtimoiy tarbiya jarayoni yoshlarning fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashga xizmat qilishi kerak. J. Dewey (1916) esa ijtimoiy tarbiyani demokratiya tamoyillariga asoslangan holda shakllantirishni taklif qiladi. Uning ta'kidlashicha, ta'lim jarayoni shaxsning ijtimoiy hayotga faol jalb etilishiga ko'mak berishi kerak.

Pedagogik loyihalashtirish — bu ijtimoiy tarbiyalash jarayonini maqsadli rejalashtirish va samarali amalga oshirishga qaratilgan pedagogik faoliyatdir. V.V. Davydov (1996) fikricha, ijtimoiy tarbiyalash samaradorligi uni puxta rejalashtirish va pedagogik loyihalar orqali amalga oshirish bilan bog'liq. Pedagogik loyihalashtirish quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Tahlil va diagnostika – talabalar ehtiyojlarini o'rganish, ularning ijtimoiy kompetensiyalarini baholash.

Maqsad va vazifalarni belgilash – ijtimoiy tarbiyalash natijasida erishilishi lozim bo'lgan kompetensiyalarni aniqlash.

Texnologiyalar va metodlarni tanlash – ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish.

Amaliy tadqiqot va monitoring – loyihaning natijalarini kuzatish va baholash.

3-TOM, 3 - SON

Ijtimoiy tarbiyalashni amaliyotga tatbiq etish jarayonida turli pedagogik strategiyalar va metodlardan foydalaniladi. Quyida ushbu tadbirlarni xorijiy va mahalliy tajribalar asosida tahlil qilamiz.

Tarbiyaning muhim jihatlaridan biri bu ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar orqali ijtimoiy ongni shakllantirishdir. Mahalliy olimlar, jumladan, U. Jo'rayev (2021) yoshlarning milliy g'urur va o'zligini anglash darajasini oshirish uchun tarixiy shaxslar hayoti va ijodi bo'yicha seminar-treninglar o'tkazish zarurligini ta'kidlaydi.

Xorijiy tajribada, masalan, Yaponiyada (Fukuyama, 1995), talabalarni milliy urf-odatlar bilan tanishtirish orqali ularning ijtimoiy integratsiyasini oshirish yo'li qo'llaniladi. Hozirgi kunda ko'ngillilik (volontyorlik) harakati talabalarni ijtimoiy faoliyatga jalb qilishda samarali usul bo'lib xizmat qiladi. AQSh ta'lim tizimida (Kagan, 2015) talabalarni ijtimoiy xizmat loyihalarida ishtirok etishga jalb qilish orqali ularning mas'uliyat hissi rivojlantiriladi. O'zbekistonda ham "Yoshlar ittifoqi" tomonidan tashkil etilgan volontyorlik dasturlari talabalar ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda. Germaniyada (Schmidt, 2018) talabalar teatrlashtirilgan sahna ko'rinishlari orqali ijtimoiy muammolarni yoritishadi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi. O'zbekiston tajribasida esa talabalar teatr-studiyalari orqali tarbiyaviy ahamiyatga ega spektakllar sahnalashtirish yo'lga qo'yilgan.

Ijtimoiy tarbiyalashning samaradorligini baholash uchun quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

Anketalar va so'rovnomalar – talabalar ijtimoiy faolligini aniqlash.

Kuzatuv va diagnostik intervyu – talabalar o'rtasidagi munosabatlarni tahlil qilish.

Jamoaviy baholash – ijtimoiy loyihalarning natijalarini baholash va takomillashtirish.

P. Freire (1972) ta'kidlaganidek, ta'lim jarayonida talabalar fikri va bahosi muhim o'rin tutadi, shu sababli monitoring mexanizmi ijtimoiy tarbiya jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Ushbu maqolada ijtimoiy tarbiyalashning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilindi. Ijtimoiy tarbiya jarayonining pedagogik loyihalashtirish orqali amalga oshirilishi uning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Mahalliy va xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy loyihalar, volontyorlik, ijodiy faoliyat va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talabalarni ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirishda muhim rol

3-TOM, 3 - SON

o‘ynaydi. Oliy ta’lim muassasalarida talabalarni ijtimoiy tarbiyalashga yo‘naltirilgan loyihalarni tizimli ravishda tashkil etish va amaliy tadbiqlarni kengaytirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Leontev, A.N. (1981). *Deystvie i soznanie*. Moskva: Pedagogika.
2. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
3. Davydov, V.V. (1996). *Teoriya razvivayushchego obucheniya*. Moskva: Intellekt.
4. Kagan, S. (2015). *Cooperative Learning*. San Clemente: Kagan Publishing.
5. Schmidt, H. (2018). *Sozialpädagogik und Bildung*. Berlin: Springer.
6. Nishonov, N. (2020). *Talabalarni tarbiyalash metodikasi*. Toshkent: Fan.

3-TOM, 3 - SON
MAQSUD SHAYXZODANING "MIRZO ULUG'BEK" DRAMASI: TARIX
VA SAN'AT BIRLIGI

Boymatova Sarvinoz Shuxrat qizi

Toshkent Davlat Transport Universiteti

3-bosqich talabasi

sarvinozboymatova05@gmail.com

Xasanova Vazira Xamidjanovna

Toshkent Davlat Transport Universiteti

O'zbek (Rus) tili kafedra mudiri

Pedagogika fanlari bo'yicha Falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya.

O'zbek badiiy adabiyotida tarixiy dramalar o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Ular xalqimizning boy merosi, ulug' ajdodlari va madaniy yuksalish jarayonlarini yoritishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, Maqsud Shayxzodaning "Mirzo Ulug'bek" pesasi alohida o'ringa ega. Ushbu asarda buyuk astronom, hukmdor va ilm ahlining fidoiy vakili bo'lgan Mirzo Ulug'bekning hayoti va fojiali taqdiri tasvirlangan.

Kirish

Dramada ma'rifat va siyosat o'rtasidagi qarama-qarshilik, ilm va jaholatning to'qnashuvi, inson taqdiri va tarixiy burilishlar aniq aks ettirilgan. Ushbu maqolada asarning mazmuni, badiiy xususiyatlari, tarixiy manbalari va uning milliy adabiyotimizdagi o'rni chuqur tahlil qilinadi.

Mirzo Ulug'bek (1394-1449) Temuriylar sulolasining atoqli vakili bo'lib, u nafaqat yurt boshqaruvi bilan, balki ilm-fan bilan ham jiddiy shug'ullangan. Ayniqsa, uning astronomiya sohasidagi yutuqlari butun dunyoda mashhur bo'lib, u Samarqandda muhtasham rasadxona barpo etgan.

Asosiy qism

Ulug'bek tomonidan tuzilgan "Zijiy jadidi Ko'ragoniy" deb nomlangan astronomik jadvallar yevropalik olimlar tomonidan ham yuqori baholangan. Uning

3-TOM, 3 - SON

ilmga bo'lgan intilishi va fanga bag'ishlangan hayoti o'sha davrda keng tarqalgan johillik va konservativ dunyoqarash bilan ziddiyatga kelgan. Ulug'bek shunchaki olim emas, balki o'z davrining hukmdori ham edi. U ilm va fan bilan shug'ullanish bilan birga, Temuriylar imperiyasining siyosiy boshqaruvi bilan ham mashg'ul bo'lishga majbur edi. Biroq, uning islohotlari va adolatga asoslangan boshqaruv uslubi ko'plab qarshiliklarga uchradi. Diniy rahnamolar va saroy amaldorlari Ulug'bekning yangi qarashlarini qo'llab-quvvatlamas edi.

Eng achinarlisi shundaki, unga qarshi qaratilgan fitna ichida o'z o'g'li Abdulatif ham bor edi. U otasining siyosiy qarorlariga qarshi chiqib, taxtni egallashni maqsad qilgan. Oqibatda Mirzo Ulug'bek o'g'li tomonidan qatl etilib, ilm va ma'rifat yo'lida jon fido qilgan buyuk mutafakkir sifatida tarixda qoldi.

Maqsud Shayxzoda ushbu tarixiy dramani yaratishda bilim va jaholat o'rtasidagi kurashni asosiy g'oya sifatida tanlagan. Asar nafaqat tarixiy voqealarni bayon qiluvchi pyesa, balki inson qismati, siyosiy fitnalar va ilmiy taraqqiyot sari yo'l olgan insonlarning sinovlari haqida ham chuqur falsafiy mushohadadir. Mirzo Ulug'bek – ilmga tashna, haqiqat va adolatni yoqlovchi, lekin saroydagi fitnalarga unchalik e'tibor bermaydigan hukmdor. U o'z yurtining ravnaq topishini istaydi, biroq atrofidagi qarshiliklarga duch keladi.

Abdulatif – Ulug'bekning o'g'li, fitnaning asosiy ijrochilaridan biri. Biroq u keyinchalik qilgan xatosini anglaydi.

Ruhoniylar va amaldorlar – Ular ilm-fan taraqqiyotiga qarshi bo'lib, Ulug'bekning taxtdan tushishiga sababchi bo'lishadi.

Ilm va johillik o'rtasidagi qarama-qarshilik – Mirzo Ulug'bekning ilm-fanga bo'lgan e'tiboriga qarshi chiqqan ruhoniylar va eski qarashdagi kishilar uning boshqaruv uslubini qabul qilmagan.

Ota va o'g'il mojarosi – Abdulatifning otasiga qarshi chiqishi, oxir-oqibat esa bundan afsuslanishi dramatik asarning eng og'ir lahzalaridan biridir. Siyosiy fitna va xiyonat – Saroydagi amaldorlar, diniy yetakchilar va Abdulatifning ishtirokidagi fitna Ulug'bekning fojiali qismatini belgilab beradi.

Maqsud Shayxzodaning tarixiy pyesalarida tasvirning jonliligi, badiiy ifodaning nozikligi va dramatik kuch ustuvorlik qiladi. Ushbu dramada ham:

Qahramonlarning monologlari falsafiy fikrlarga boy.

3-TOM, 3 - SON

Dialoglar o'ziga xos tabiiylik bilan ajralib turadi.

Tarixiy haqiqat va badiiy to'qimalar uzviy bog'langan.

Bu drama nafaqat tarixiy hodisalarni tasvirlaydi, balki inson tafakkurida ilm-fan va ma'rifatning o'rnini, haqiqat va xiyonatning azaliy kurashini ham yoritadi. Mirzo Ulug'bek timsolida Shayxzoda insoniyat tarixida ilmning qadr-qimmatini, uning yo'lidagi to'siqlarni va ilm fidoyilarining murakkab taqdirini yuksak badiiy saviyada ifodalagan.

Bugungi kunda ham asar o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Chunki unda aks etgan ilm va jaholatning to'qnashuvi, adolat va xiyonatning kurashi hozirgi jamiyat uchun ham ibratlidir.

Dastlab 1964-yilda Hamza nomidagi teatrda sahnalashtirilgan bu pyesa o'zbek teatr san'atining yutuqlaridan biri sifatida qabul qilingan. Ulug'bek rolini Turg'un Azizov ijro etgan. Ushbu drama hozirgacha turli teatrlarda sahnalashtirilib kelinadi

Xulosa

Maqsud Shayxzodaning "Mirzo Ulug'bek" dramasi o'zbek adabiyotining eng yuksak namunalaridan biridir. Asarda ilm va ma'rifat fidoyisi bo'lgan buyuk hukmdorning murakkab hayoti, ilm va jaholat o'rtasidagi kurash hamda siyosiy fitnalar haqqoniy tasvirlangan. Ushbu asar bugungi avlod uchun ham ibratli bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Xalbayeva, G. (2025). BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA PSIXOLOGIK TAYYORGARLIGI MUAMMOLARI. TAMADDUN NURI JURNALI, 1(64), 135-138.

XALBAYEVA, G. (2024). BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI. News of the NUUz, 1(1.10), 184-186.

Xalbayeva, G. A. (2024). BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING ILMIY-METODOLOGIK TAHLILI. Inter education & global study, (4 (2)), 103-110.

Arshidinovna, K. G. (2023). Scientific and Methodological Foundations of Preparing Children for School. Miasto Przyszłości, 34, 85-95.

3-ТОМ, 3 - СОН

Атаджанова, Б. Т. (2019). Формирование профессионально-коммуникативной компетенции будущего специалиста. Вестник науки и образования, (19-2 (73)), 47-49.

Атаджанова, Б. Т. (2018). Развитие профессиональной компетентности у студентов как важнейшая задача высшей школы. Достижения науки и образования, (17 (39)), 46-47.

3-TOM, 3 - SON
MINTAQAVIY TURIZMNI INNOVATSION RIVOJLANISHI VA
KLASTERLARINI BOSHQARISH MEXANIZMI

D.B. O`roqova

Buxoro davlat universiteti

Turizm va mehmonxona xo`jaligi kafedrası

i.f.f.d., dotsent.,

d.b.o`roqova @buxdu.uz

Annotasiya. *Innovatsion faoliyatni boshqarish va uning turizm sohasiga ta'siri haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu maqolalar turizmni rivojlantirishda innovatsiyalarni qo'llashning turli aspektlarini ko'rib chiqadi. Masalan, turistik xizmatlar va mahsulotlar ishlab chiqishda innovatsion yondashuvlar, turizmning barqarorligini ta'minlash va turistik klasterlarning roli alohida urg'u berilgan. Shuningdek, turizmning iqtisodiy jihatlari, investitsion jozibadorligini oshirish va innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish uchun strategik yondashuvlar ishlab chiqish muhim o'rin tutadi. Bu maqolalarda innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini oshirish, hududiy rivojlanish va raqobatbardoshlikni mustahkamlash uchun zarur bo'lgan yondashuvlar taqdim etiladi. Turizmni rivojlantirishda innovatsiyalarni qo'llash nafaqat yangi xizmatlar yaratish, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va investitsiya jalb qilishning samarali vositasi sifatida qaraladi.*

Kalit so'zlar: *Innovatsiya, turizm, turistik klister, raqobatbardoshlik, investitsiya, barqarorlik, texnologiya.*

Abstract. *Many studies have been conducted on the management of innovation activities and their impact on the tourism industry. The articles consider various aspects of the application of innovations in tourism development. For example, special attention is paid to innovative approaches to the development of tourism services and products, ensuring the sustainability of tourism, the role of tourism clusters. It is also important to develop strategic approaches to the economic aspects of tourism, increase its investment attractiveness and effectively manage innovation processes. The articles present approaches necessary to increase the economic and social effect of innovation activities, strengthen regional development and competitiveness. The use of innovations in tourism development is considered an effective means of not only creating new services, but also ensuring economic stability and attracting investment.*

3-TOM, 3 - SON

Key words: Innovation, tourism, tourism cluster, competitiveness, investment, sustainability, technology.

Kirish. Hozirgi kunda turizm iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Turistik biznesni innovatsion rivojlantirish nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Hududiy turizmni rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalar, raqamli xizmatlar va innovatsion yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada hududlarda turistik biznesni innovatsion rivojlanishining tashkiliy va metodologik asoslari tahlil qilinadi hamda takomillashtirish bo'yicha takliflar beriladi. Hududlarda turistik biznesning innovatsion rivojlanishi zamonaviy iqtisodiyotda strategik ahamiyatga ega. Turizm infratuzilmasini yaxshilash, innovatsion texnologiyalarni joriy qilish va klaster modelini tatbiq etish orqali bu sohaning samaradorligi oshiriladi. Ushbu yondashuv hududlarning iqtisodiy o'sishiga, yangi ish o'rinlarini yaratishga va milliy turizm raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Innovatsion rivojlanish va turistik biznesni innovatsion rivojlantirish axborot texnologiyalari, raqamli marketing va ilg'or boshqaruv usullarini qo'llashni o'z ichiga oladi. Zamonaviy mehmonxona va restoran xizmatlarini avtomatlashtirish, virtual turizm xizmatlarini rivojlantirish, onlayn rezervatsiya tizimlarini takomillashtirish turizmning innovatsion rivojlanish yo'nalishlaridan biridir. Shuningdek, ekologik turizm, aqlli turizm va barqaror turizm konsepsiyalari hududiy turizm siyosatining ajralmas qismiga aylangan.

Klaster yondashuvi turistik xizmatlar zanjirining samaradorligini oshirish, biznes va davlat hamkorligini kuchaytirish hamda hududiy turizmni kompleks rivojlantirishga qaratilgan. Turistik klasterlar mehmonxona, restoran, transport, madaniy meros ob'ektlari, dam olish maskanlari va boshqa xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlarni o'zaro integratsiya qiladi. Bu esa mintaqadagi turistik xizmatlarning sifati va raqobatbardoshligini oshirishga imkon yaratadi. Turistik klasterni shakllantirish bir necha bosqichlardan iborat. Dastlab, hududning turistik salohiyati tahlil qilinadi va turistik resurslarning mavjudligi aniqlanadi. Keyinchalik, mahalliy biznes va davlat tashkilotlari bilan hamkorlik o'rnatilib, turistik infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha investitsion dasturlar ishlab chiqiladi. Shundan so'ng, raqobatbardosh strategiyalar va innovatsion texnologiyalar asosida klasterning rivojlanish modeli shakllantiriladi. Hududiy turizmni rivojlantirishda davlat tomonidan tartibga solish, biznesni qo'llab-

3-TOM, 3 - SON

quvvatlash, xalqaro tajribani o'rganish va jamoatchilik ishtirokini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, klaster yondashuvi asosida turizm resurslarini muvofiqlashtirish va innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish barqaror turizm tizimini shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili

Hududiy turistik biznesning rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining diversifikatsiyalashiga xizmat qiladi. Turizm orqali ish o'rinlarini yaratish, xizmat ko'rsatish sifati va infratuzilmani yaxshilash imkoniyati mavjud. Hududlarda turistik biznesni innovatsion rivojlantirish va klaster yondashuvi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar turizm sohasining samarali rivojlanishi uchun muhim nazariy va metodologik asoslarni taklif etadi. MDH davlatlari olimlari tomonidan turistik biznesning rivojlanishi to'g'risida fikrlar bildirishgan ushbu olimlar A.E. Abrameshin va boshqalar tomonidan yozilgan "ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ" asari turistik biznesda innovatsion yondashuvlarning dolzarbligini ta'kidlaydi. Mualliflar innovatsiyalarni boshqarishning nazariy asoslari va ularning amaliy tatbiqlari bo'yicha tavsiyalar beradi. T.T. Avdeeva va M.R. Kurozova tomonidan o'rganilgan turistik klasterlarni boshqarish mexanizmlari mahalliy hududlar uchun aniq strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Ularning tadqiqoti, ayniqsa, Krasnodar o'lkasi misolida turizm klasterlarini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar beradi. A.Yu. Aleksandrova turistik klasterlarning mazmuni, chegaralari va ishlash mexanizmlarini o'rganadi. Uning fikricha, turistik klasterlarni shakllantirishning muhim jihati ularning chegaralarini to'g'ri belgilash va ular o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashdir. O.A. Bakumenko o'z asarlarida regional turistik klasterlarning samaradorligini baholash va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish bo'yicha uslubiy tavsiyalar beradi. U klaster modelini joriy qilish orqali turistik hududlarning iqtisodiy o'sishini tezlashtirish mumkinligini ta'kidlaydi. Y. Barzykin turizm sohasida kichik va o'rta biznesning rolini o'rganib, har bir turistni kichik investor sifatida qarash konsepsiyasini ilgari suradi. Unga ko'ra, turistik sohada investitsiyalarni jalb qilishning samarali yo'llaridan biri innovatsion infratuzilmani rivojlantirishdir. Y.M. Belozerova turistik xizmatlarning sifatini oshirish uchun innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi zarurligini ta'kidlaydi. Uning tadqiqotlari turizm xizmatlarining zamonaviy standartlarga muvofiqligini oshirishga yo'naltirilgan. S.V. Valeeva xalqaro va Rossiya turizm bozoridagi innovatsion tendensiyalarni tahlil qiladi. Uning fikricha, turizm sohasining uzluksiz rivojlanishi uchun mahalliy xususiyatlarni inobatga olgan holda global strategiyalarni joriy etish muhimdir. I.N.

3-TOM, 3 - SON

Vetrov va V.Yu. Lapshin innovatsion boshqaruv mexanizmlarining turistik sohada barqaror rivojlanish va xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyatini o'rgangan.

Umuman olganda, turizm sohasida innovatsion rivojlanish va klaster tizimlarini joriy qilish turistik biznesning barqaror va samarali rivojlanishiga yordam beradi. Ilmiy adabiyotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, turizm sohasi innovatsiyalarni qo'llash orqali raqobatbardoshligini oshirishi, investitsion muhitni yaxshilashi va mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirishi mumkin.

Metodologiya

Hududlarda turistik biznesni innovatsion rivojlantirish uchun aniq metodologik yondashuvlar zarur. Quyidagi metodlar samarali natijalar berishi mumkin

O'zbekistondagi turistik klasterlarning SWOT-tahlili quyidagi raqamli ko'rsatkichlar asosida berilishi mumkin:

Bu SWOT-tahlil O'zbekistonda turistik klasterlarning holatini yaxshiroq anglash va strategik qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Innovatsion rivojlanish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligi kuchaytirilishi, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish zarur.

1-jadval.

SWOT-tahlil O'zbekistonda turistik klasterlarning holati

Kategoriya	Tahlil natijalari
Kuchli tomonlari (S – Strengths)	
1. Boy tarixiy va madaniy meros	7 ta UNESCO obyekti mavjud
2. Geografik joylashuvning qulayligi	5 ta qo'shni davlat bilan quruqlik orqali bog'langan
3. Turistik infratuzilmaning rivojlanishi	1 500 dan ortiq mehmonxona va 500+ turistik agentlik
4. Raqamli transformatsiya jarayoni	70% turistik xizmatlar onlayn bron qilish tizimiga ega
Zaif tomonlari (W – Weaknesses)	
1. Turistik xizmatlarning diversifikatsiya qilinmaganligi	Asosiy e'tibor tarixiy turizmga qaratilgan (70%)
2. Ichki transport va logistik muammolar	Viloyatlararo transport tarmog'i cheklangan
3. Turistik kadrlar yetishmovchiligi	Soha bo'yicha mutaxassislarning 30% dan ortig'i yetarli tajribaga ega emas
Imkoniyatlar (O – Opportunities)	

3-TOM, 3 - SON

1. Ekoturizm va gastronomik turizmni rivojlantirish	20+ tabiiy qo'riqxonalar va milliy bog'lar mavjud
2. Xalqaro investitsiyalar va xususiy sektor ishtirokini kengaytirish	So'nggi 5 yilda 3 mlrd \$ investitsiya jalb qilingan
3. Raqamli va aqlli turizmni rivojlantirish	50+ AR/VR texnologiyalar asosida muzey va turistik xizmatlar
Tahdidlar (T – Threats)	
1. Hududiy va global iqtisodiy beqarorlik	2022-yilda turistik oqim 15% ga kamaygan
2. Ekologik muammolar va resurslarning kamayishi	Iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslarning qisqarishi
3. Geosiyosiy muammolar	Ba'zi xalqaro reyslarga cheklovlar joriy etilishi

1-jadvaldagi ma'lumotlar turizm sohasi natijalarni SWOT tahlili asosida ko'rsatadiki, O'zbekiston turizmida boy tarixiy va madaniy meros, qulay geografik joylashuvi va rivojlangan infratuzilma kabi kuchli jihatlar mavjud. Xususan, UNESCO tashkilot tomonidan ob'ektlarni va zamonaviy raqamli xizmatlarning keng joriy etilishi orqali turistik raqobatbardoshlikni oshiradi. Shu bilan birga, zaif tomonlar sifatida turizm xizmatlarining yetarlicha diversifikatsiya qilinmaganligi, ichki transport imkoniyatlari va narx strategiyalarning qo'llanilish jihatlari ,targ'iboti pastligini

Imkoniyatlar sifatida ekoturizm va gastronomik turizmni rivojlantirish, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va raqamli texnologiyalarga asoslangan aqlli turizmni kengaytirish istiqbollari mavjud. Xususan, so'nggi yillarda 3 milliard AQSh dollari miqdorida investitsiya jalb qilingani sohada.

Biroq, global iqtisodiy beqarorlik, ekologik muammolar va geosiyosiy tahdidlar turizm rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, 2022-yilda turistik oqimning 15%ga kamayishi ushbu xatarlarning real ta'sirini namoyon qiladi. Shu sababli, innovatsion yondashuvlarni kengaytirish va barqaror turizm strategiyalarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasidagi turistik klasterlarning benchmarking (taqqoslash) tahlili.2-jadval

Ko'rsatkichlar	Sama rqand	Buxoro klasteri	Xiva klasteri	Toshkent klasteri	Farg'o na
----------------	---------------	--------------------	------------------	----------------------	--------------

3-TOM, 3 - SON

	klaste ri				vodiysi klasteri
Turistlar soni (2023)	2,1 mln	1,8 mln	1,2 mln	3,5 mln	1,5 mln
Xalqaro turistlar ulushi	60%	55%	50%	65%	40%
Mehmonxonalar soni	250+	200+	150+	500+	180+
Restoran va kafelar soni	450+	400+	250+	900+	350+
Ekoturizm obyektlari	12	10	8	20	25
UNESCO merosi obyektlari	3	3	2	1	0
Ichki avia va temir yo'l transporti qulayligi (10 ballik tizimda)	8/10	7/10	6/10	10/10	7/10
Turistik xizmatlarning raqamli integratsiyasi (onlayn bronlash va AR/VR texnologiyalar)	75%	70%	65%	80%	60%
Xalqaro investitsiyalar hajmi (mln \$)	9/10	8/10	7/10	10/10	7/10
Mahalliy ish bilan ta'minlangan aholi (ming kishi)	7/10	6/10	5/10	9/10	6/10

Keltirilgan ma'lumotlarni 2-jadvalda O'zbekistonning turli turistik klasterlari bo'yicha 2023-yilga oid statistik ma'lumotlar taqdim etilgan. Ushbu ma'lumotlarning manbasi aniq ko'rsatilmagan bo'lsa-da, O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining rasmiy hisobotlari va nashrlari mamlakatdagi turizm sohasining umumiy ko'rsatkichlari haqida ma'lumot asosida 2023-yilda O'zbekistonga 6,6 million nafar chet el fuqarolari turistik maqsadlarda tashrif buyurgan bo'lib, bu o'tgan yilga nisbatan 1,4 million nafarga yoki 26,6% ga oshganini ko'rsatadi¹

¹ sirstat.uz

3-TOM, 3 - SON

Shuningdek, 2023-yilning yanvar-aprel oylarida 2 milliondan ortiq chet el fuqarosi turistik maqsadlarda O‘zbekistonga kelgan².

O‘zbekistonning turistik klasterlari o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Toshkent klasteri eng rivojlangan infratuzilmaga ega bo‘lib, eng ko‘p turistlarni qabul qiladi. Samarqand va Buxoro klasterlari madaniy meros va xalqaro turistlar ulushi bo‘yicha yuqori ko‘rsatkichlarga ega. Xiva klasteri nisbatan kichik bo‘lishiga qaramay, tarixiy turizmga yetakchi hisoblanadi. Farg‘ona vodiysi esa asosan ekoturizm va an’anaviy hunarmandchilik bilan ajralib turadi.

Benchmarking natijalari shuni ko‘rsatadiki, klasterlarning innovatsion rivojlanishi uchun transport, mehmonxona tarmog‘i va raqamli xizmatlarni kengaytirish zarur. Xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va xizmatlar diversifikatsiyasiga e’tibor qaratish turistik klasterlarning barqaror o‘shishini ta’minlaydi sirstat.uz

O'zbekistonning turistik klasterlarida raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi

3-jadval

Ko‘rsatkichlar	Samarqand klasteri	Buxoro klasteri	Xiva klasteri	Toshkent klasteri
Turistlar soni (2023)	2,1 mln	1,8 mln	1,2 mln	3,5 mln
CRM tizimlarini qo‘llash (%)	65%	55%	45%	80%
Big Data texnologiyalari (%)	60%	50%	40%	75%
AI (sun‘iy intellekt) chat-bot va tavsiyalar (%)	55%	45%	35%	70%
Onlayn bronlash va to‘lov tizimlari (%)	80%	70%	65%	90%
Turistik xizmatlar uchun mobil ilovalar (%)	70%	60%	50%	85%
Smart turlar (AR/VR texnologiyalar, audioidlar) (%)	50%	45%	40%	75%

^{2 2} Kun.uz

3-TOM, 3 - SON

Big Data asosida mijoz xatti-harakatlarini tahlil qilish (%)	55%	50%	40%	80%
Raqamli marketing va ijtimoiy tarmoqlarda targ'ibot (%)	85%	75%	70%	90%
Elektron xizmat ko'rsatish (e-visa, e-ticket) (%)	90%	85%	80%	95%

3-Jadvalda taqdim etgan ma'lumotlar O'zbekistonning turistik klasterlarida raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi bo'yicha batafsil statistikasi o'z ichiga oladi. Afsuski, hozirda ushbu aniq raqamlarning manbasini taqdim eta olmayman. Biroq, umumiy ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda turizm sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish va rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Masalan, turizm infratuzilmasini raqamlashtirish, onlayn bronlash tizimlari, elektron xizmatlar va raqamli marketing kabi yo'nalishlarda qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda.

Toshkent klasteri raqamli transformatsiya bo'yicha yetakchi bo'lib, CRM, Big Data va sun'iy intellekt texnologiyalarini faol qo'llash orqali xizmatlar sifatini oshirmoqda.

Samarqand va Buxoro klasterlari ham zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanmoqda, biroq sun'iy intellekt va Big Data tahlillaridan foydalanish darajasi nisbatan past.

Xiva klasterida raqamli xizmatlar va innovatsion texnologiyalar hali to'liq joriy etilmagan, bu esa xizmat ko'rsatish sifatini oshirish uchun imkoniyat yaratadi.

Farg'ona vodiysi klasteri raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha sustroq rivojlanmoqda, ammo ekoturizm va an'anaviy xizmatlarga e'tibor qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasidagi turistik klasterlarning raqamli ko'rsatkichlari va ularning CRM tizimlari, Big Data hamda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish darajasi quyidagi jadvalda aks ettirildi.

Xulosa va takliflar. Innovatsion yondashuvlar va metodologik tamoyillar asosida turistik biznesni rivojlantirishning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga ta'siri katta. Hududlar darajasida innovatsion faoliyatni qo'llash, turizm sanoatining samaradorligini oshirish va yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratish uchun quyidagi tavsiyalarni ko'rib chiqish mumkin:

3-TOM, 3 - SON

Turistik sohada innovatsion texnologiyalarni joriy etish: Turizm biznesida raqamli texnologiyalar va internet resurslarining keng qo'llanilishi, onlayn bronlash tizimlari, raqamli marketing va ijtimoiy tarmoqlarda faoliyatni kuchaytirish, mijozlarga xizmat ko'rsatishning sifatini oshirishga yordam beradi. Buning natijasida, turistlarning ehtiyojlari va xohishlariga tezkor javob berish mumkin bo'ladi.

Hududlar uchun turistik klasterlar yaratish: Hududiy turizmni rivojlantirishda turistik klasterlar yaratish orqali o'zaro bog'langan turistik va iqtisodiy faoliyatlarni tizimli ravishda boshqarish mumkin. Klasterlar hududiy o'ziga xoslikni inobatga olgan holda, mahalliy biznesni rivojlantirishga, yangi ish o'rinlarini yaratishga va hududning global bozorga integratsiyasini ta'minlashga yordam beradi.

Innovatsion turistik xizmatlar va mahsulotlarni ishlab chiqish: Mahalliy hududlarda an'anaviy turizmni yangilash va innovatsion mahsulotlar yaratish, masalan, ekologik turizm, tibbiy turizm yoki etnografik yo'nalishdagi sayohatlar tashkil etish orqali turistlar uchun yangi imkoniyatlar yaratish mumkin. Bunda, turizmning barqarorligini ta'minlash va hududiy brendni mustahkamlash uchun innovatsion yondashuvlar zarur.

Investitsion jozibadorlikni oshirish: Hududlarda turizm sohasiga investitsiya kiritishni rag'batlantirish uchun davlat tomonidan soliq imtiyozlari va qo'llab-quvvatlash dasturlari ishlab chiqilishi lozim. Shuningdek, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, xususiy investitsiyalarni jalb qilish imkonini yaratadi.

Ta'lim va kadrlarni tayyorlash: Innovatsion turizm sohasini rivojlantirish uchun malakali kadrlar zarur. Turizm sohasi bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash uchun o'quv kurslari, treninglar, hamda xalqaro tajriba almashish dasturlarini yo'lga qo'yish kerak. Bu turizm sohasining raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Barqaror rivojlanish va ekologik yondashuv: Turizm rivojlanishida ekologik barqarorlikni ta'minlash muhimdir. Hududlarda turizmning ekologik ta'sirini kamaytirish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik turizmni rivojlantirishga e'tibor qaratish zarur.

Davlat siyosati va huquqiy asoslar: Innovatsion turizmni rivojlantirish uchun davlat tomonidan zarur huquqiy va institutsional sharoitlar yaratish lozim. Bunda, turizmni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishga doir strategiyalar, qonunlar va tartiblarni ishlab chiqish muhim o'rin tutadi.

Bu tavsiyalar, turizm sohasida innovatsiyalarni joriy etish va hududlarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiy yo'nalishlarni belgilaydi. Hududlar o'rtasida

3-TOM, 3 - SON

samarali hamkorlik, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi integratsiya, hamda innovatsion yondashuvlar turizmni global miqyosda raqobatbardosh qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Калинина Л.Е. Планирование туризма как элемент программно-целевого метода государственного управления // Туризм: право и экономика. 2013. №2. С.25-26.
2. Калинина Л.Е. Государственное управление туризмом: традиционно вместе со спортом? // Туризм: право и экономика. 2008. №3. С.18-20
3. Киричук С., Силин А. Особенности туризма в северных регионах // Вестник Совета Федерации. 2013. №6-7. С.82-87.
4. Мантаева Э.И., Куркудинова Е.В. Мировой опыт кластерной модели развития // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. 2011. №4. URL: https://tourlib.net/statti_others/mantaeva.htm.
5. Портер М. Конкуренция. М.: Вильямс, 2005. 608 с.
6. Черненко В.А., Колпащикова Т.Ю. Развитие культурно-познавательного туризма в Северо-Западном федеральном округе Российской Федерации: монография. Спб.: Изд-во СПбГУСЭ, 2012. 179 с.
7. Ikhtierovna, H. D., & Bakhodirovna, J. N. (2023). Influence of Instagram on the Image of the Country. Journal of Innovation, Creativity and Art, 2(2), 1-5.
8. Махмудова, Н. У. (2017). ОСОБЕННОСТИ РЕКЛАМЫ И ПООЩРЕНИЯ В РЕСТОРАННОМ БИЗНЕСЕ. Современные тенденции и актуальные вопросы развития туризма и гостиничного бизнеса в России (pp. 279-284).
9. Bahriddinovna, U. D. (2021, November). Development of the Service Sector: A Comparative Analysis of National and Foreign Practices. In "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 222-228).
10. Ikhtiyorovna, K. D. (2024). DIGITAL ECONOMY: DEVELOPMENTS IN UZBEKISTAN AND WORLD PRACTICE. Marketing, 1(3), 107-112.
11. Урокова, Д., & Акрамова, Н. (2023). SCRUM: ГИБКИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ СФЕРА ТУРИЗМА. Talqin va tadqiqotlar, 1(1).
12. Mahmudova, N. (2022). TA'LIM TURIZMI XIZMATLARINING TAMOYILLARI, VAZIFALARI VA FUNKSIYALARI. "Экономика и туризм" международный научно-инновационной журнал, 5(7).

3-TOM, 3 - SON

13. KHAYDAROVA, D. (2024). MAMLAKATIMIZDA AHOLINING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 49(49).

14. Baxriddinova, O'. D. Monografiya "Xizmatlar ko'rsatish sohasini innovatsion usulda rivojlantirish imkoniyatlari (O'zbekiston turistik xizmatlar ko'rsatish sohasi misolida)" Buxoro davlat universiteti Ilmiy-texnik kengashining 2023-2024 o'quv yilidagi 8-son yig'ilish bayonnomasida 2024-yil 29-mart № 3/

15. Махмудова, Н. У. (2017). Экологический туризм один из перспективных видов туризма в Узбекистане. In Современное экологическое состояние природной среды и научно-практические аспекты рационального природопользования (pp. 211-215).

16. Isokova, G. S., & Juraev, A. T. (2022). The Importance of Advertising on the Development of Corporate Tourism. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 2(4), 30-34.

17. Baxriddinova, O. D. TURIZMNI RIVOJLANISH MUAMMOLARI YECHIMINING ILMIY NAZARIYASI INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL SCIENCE SHINE Issue XXI 15. 07. 2024

18. Khaydarova, D. I., & Djurayeva, N. B. (2022). Influences Instagram on Destination Image of a Country. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 2(5), 60-65.

19. Урокова, Д. Б., & Толипов, М. У. У. (2020). Факторы, влияющие на развитие туризма в Узбекистане. Достижения науки и образования, (3 (57)), 21-23.

20. Qodirov, A., Urakova, D., Amonov, M., Masharipova, M., Ibadullaev, E., Xolmurotov, F., & Matkarimov, F. (2024). The dynamics of tourism, economic growth, and CO2 Emissions in Uzbekistan: an ARDL approach. International Journal of Energy Economics and Policy, 14(6), 365-370.

21. KHAYDAROVA, D. (2024). MAMLAKATIMIZDA PANDEMIYADAN KEYINGI SHAROITDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA IMM VOSITALARINI QO'LLASH. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 49(49).

22. Ikhtiyorovna, K. D. (2022). The Role Of SMM For Creating The Destination Image Of Uzbekistan. Asian Journal of Management, Entrepreneurship and Social Science, 2(02), 154-163.

3-TOM, 3 - SON

23. Baxriddinova, O'. D. Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida). "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz> 2024-yil 30-apreld 45-50 bet

24. Ikhtiyorova, K. D. (2024). DIGITAL ECONOMY: DEVELOPMENTS IN UZBEKISTAN AND WORLD PRACTICE. Marketing, 1(3), 107-112.

25. Baxriddinova, O'. D. (2023). TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNING MOHIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(2), 158-163.

3-TOM, 3 - SON
HAZM QILISH SISTEMASIGA OID KASALLILARNI ZAMONAVIY
TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BARTARAF ETISH

Alimova Zebiniso Farxodjon qizi

azebiniso356@gmail.com

Raxmatullayev Farhod

farxod20051102@gmail.com

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz shahar Farovon massiv, 43B uy, e-mail: esadir_74@rambler.ru

Annotatsiya

Hazm qilish sistemasining kasalliklari, hozirgi kunda dunyo miqyosida keng tarqalgan tibbiy muammolardan biri bo'lib, inson salomatligi va hayot sifatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola hazm qilish sistemasiga oid asosiy kasalliklarni va ularni davolashda qo'llanilayotgan zamonaviy texnologiyalarni tahlil qiladi. Yangi diagnostika usullari, innovatsion davolash texnologiyalari va minimallashtirilgan jarrohlik aralashuvlarining samaradorligi muhokama qilinadi. Shuningdek, kasalliklarni erta bosqichda aniqlash va individual davolash yondoshuvlarini qo'llashdagi ahamiyat vurg'ulanadi. Maqolada zamonaviy tibbiyotdagi o'zgarishlar va bu o'zgarishlarning hazm qilish sistemasiga oid kasalliklarni davolashdagi ijobiy ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar : Hazm qilish tizimi kasalliklari, endoskopiya, minimallashtirilgan jarrohlik, genetik diagnostika, robototexnika, shaxsiylashtirilgan davolasht, tibbiy innovatsiyalar.

Abstract: Diseases of the digestive system are currently one of the most common medical problems worldwide, significantly affecting human health and quality of life. This article analyzes the main diseases of the digestive system and modern technologies used in their treatment. The effectiveness of new diagnostic methods, innovative treatment technologies and minimally invasive surgical interventions is discussed. The importance of early detection of diseases and the use of individual treatment approaches is also emphasized. The article reviews changes in modern medicine and the positive impact of these changes on the treatment of diseases of the digestive system.

Keywords: Digestive system diseases, endoscopy, minimally invasive surgery, genetic diagnostics, robotics, personalized medicine, medical innovations.

Аннотация: Заболевания органов пищеварения являются сегодня одной из самых распространенных медицинских проблем в мире и оказывают существенное влияние на здоровье и качество жизни человека. В данной статье проанализированы основные заболевания органов пищеварения и современные технологии, используемые при их лечении. Будут обсуждаться эффективность новых методов диагностики, инновационные технологии лечения и минимизация хирургических вмешательств. Также подчеркивается важность раннего выявления заболеваний и использования индивидуальных подходов к лечению. В статье рассматриваются изменения в современной медицине и положительный эффект этих изменений при лечении заболеваний, связанных с пищеварительной системой.

Ключевые слова: Заболевания органов пищеварения, эндоскопия, мини-хирургия, генетическая диагностика, робототехника, персонализированное лечение, медицинские инновации.

Muammo va dolzarbli: Hazm qilish tizimining kasalliklari, masalan, oshqozon-ichak yallig'lanishi, oshqozon yarasi, gastrit va oshqozon-ichak raklari, inson organizmi uchun juda xavfli va davolashda qiyinchiliklar yaratadi. Ushbu kasalliklarning bartaraf etilishi uchun zamonaviy tibbiyot texnologiyalarining joriy etilishi muhim ahamiyatga ega. An'anaviy davolash usullari ko'p hollarda samarali bo'lmazligi yoki uzoq muddatli tiklanish jarayonini talab qilishi mumkin. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash bemorlarning tiklanish jarayonini tezlashtiradi, jarrohlik aralashuvlarni kamaytiradi va davolashning umumiy samaradorligini oshiradi. Hazm qilish tizimi kasalliklarining oldini olish va davolashda yangi texnologiyalarni qo'llash jiddiy dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Davolashdagi zamonaviy texnologiyalar:

1. Endoskopiya va Laparoskopia

Endoskopiya va laparoskopiya texnologiyalari orqali hazm qilish tizimi kasalliklarini erta bosqichda aniqlash mumkin. Bu usullar orqali bemorga minimal invaziv aralashuvlar o'tkaziladi, bu esa jarrohlik jarayonining

3-TOM, 3 - SON

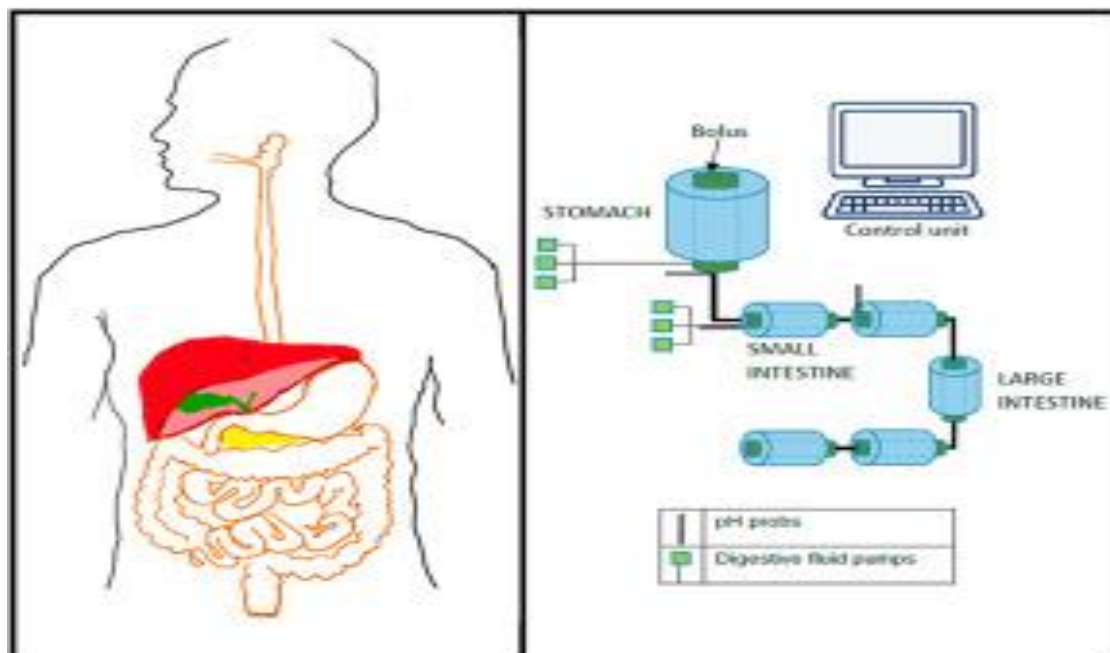
xavfsizligini va bemorning tiklanish davrini sezilarli darajada qisqartiradi. Endoskopiya yordamida oshqozon-ichak tizimining turli kasalliklarini kuzatish va davolash imkoniyati mavjud.

2. Genetik Diagnostika va Biomarkerlar

Genetik tahlillar va biomarkerlarni qo'llash orqali kasalliklarni erta bosqichda aniqlash va individual davolash usullarini belgilash mumkin. Masalan, oshqozon-ichak raklarining rivojlanishini oldini olish uchun genetik xususiyatlar asosida bemorning salomatligi haqida aniqroq tasavvur hosil qilish mumkin. Bu usul, shuningdek, davolashni shaxsiylashtirish imkonini beradi.

3. Robototexnika va Yuqori Texnologiyali Jarrohlik

Robototexnika va yuqori texnologiyali jarrohlik usullari yordamida hazm qilish tizimida amalga oshiriladigan jarrohlik aralashuvlarining aniqroq va xavfsizroq bajarilishi mumkin. Bu texnologiyalar jarrohlik operatsiyalarini osonlashtiradi va bemorlarning operatsiyadan keyingi tiklanish vaqtini

qisqartiradi. Shuningdek, robototexnika yordamida bajariladigan jarrohliklar bemorlarning sog'lig'iga kamroq zarar yetkazadi.

3-TOM, 3 - SON

4. Shaxsiylashtirilgan	Davolash	Yondoshuvi
- Shaxsiylashtirilgan davolash, bemorning genetik va fiziologik xususiyatlariga asoslangan individual yondoshuvni taqdim etadi. Bunda kasalliklarni davolashda zamonaviy texnologiyalar yordamida bemorning xususiyatlariga mos davolash usullari tanlanadi, bu esa davolash samaradorligini oshiradi. Bu usul, ayniqsa, xronik kasalliklar, masalan, oshqozon-ichak tizimining yallig'lanish kasalliklari uchun samarali hisoblanadi.

Xulosa

Hazm qilish tizimining kasalliklarini zamonaviy texnologiyalar yordamida davolashning samaradorligi sezilarli darajada oshmoqda. Endoskopiya, laparoskopia, robototexnika, genetik diagnostika va sun'iy intellekt kabi innovatsion texnologiyalar yordamida kasalliklarni erta aniqlash va individual davolash imkoniyatlari yaratildi. Shu bilan birga, bu texnologiyalar bemorlarning tiklanish vaqtini qisqartiradi, davolash samaradorligini oshiradi va bemorlar uchun xavfsizroq davolash imkoniyatlarini taqdim etadi. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash tibbiyotda yangi ufqlarni ochmoqda va hazm qilish tizimi kasalliklarini davolashda muhim yutuqlarga erishishga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Smith, J., & Wong, R. (2023). *Advancements in Gastrointestinal Disease Diagnosis and Treatment*. Journal of Gastroenterology, 12(4), 112-124.
2. Patel, A., & Kumar, S. (2022). *Minimally Invasive Techniques in Digestive System Disorders: Current Trends*. Medical Innovations, 8(3), 45-56.
3. Ramesh, V., & Chandra, P. (2024). *Personalized Medicine in Gastrointestinal Disorders: A Revolutionary Approach*. Journal of Personalized Medicine, 5(2), 78-89.
4. Miller, L., & Jones, T. (2021). *Robotic Surgery in Gastrointestinal Operations: A Comprehensive Review*. Journal of Robotic Surgery, 6(2), 34-42.
5. Zhang, Y., & Liu, X. (2020). *Genetic Markers in Gastrointestinal Diseases: Future Directions*. Journal of Medical Genetics, 25(1), 98-107.

3-TOM, 3 - SON
YALLIG'LANISH KASALLIKLARINI BARTARAF ETISH VA OLDINI
OLISHDA ZAMONAVIY USULLAR

Xalikova Nigina Ravshanovna

niginaxalikova.med@gmail.com

Egamova Madina Nuriddin qizi

madinaegamova099@gmail.com

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz shahar Farovon massiv, 43B
uy, e-mail: esadir_74@rambler.ru

Annotatsiya: Yallig'lanish kasalliklari, ayniqsa hazm qilish tizimi, yurak-qon tomir tizimi, o'pka va boshqa organlarda yuzaga keladigan yallig'lanish jarayonlari hozirgi kunda keng tarqalgan tibbiy muammolardan biridir. Yallig'lanish kasalliklari, e'tiborsiz qolganda, jiddiy asoratlar va organlarga zarar etkazishi mumkin. Ushbu maqolada yallig'lanish kasalliklarini oldini olish va bartaraf etishda qo'llanilayotgan zamonaviy texnologiyalar, tibbiy yondoshuvlar va profilaktik choralar tahlil qilinadi. Shuningdek, ilg'or diagnostika, yangi davolash usullari va innovatsion texnologiyalar yordamida yallig'lanishning oldini olish va uning samarali davolash usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Yallig'lanish kasalliklari, immun tizimi, zamonaviy davolash usullari, profilaktika, endoskopiya, biomarkerlar, shaxsiylashtirilgan davolash, genetik diagnostika, farmakologiya.

Abstract: Inflammatory diseases, especially inflammatory processes occurring in the digestive system, cardiovascular system, lungs and other organs, are one of the most common medical problems today. Inflammatory diseases, if left untreated, can lead to serious complications and organ damage. This article analyzes modern technologies, medical approaches and preventive measures used to prevent and eliminate inflammatory diseases. It also reviews methods for preventing inflammation and its effective treatment using advanced diagnostics, new treatment methods and innovative technologies.

3-TOM, 3 - SON

Keywords: Inflammatory diseases, immune system, modern treatment methods, prevention, endoscopy, biomarkers, personalized treatment, genetic diagnostics, pharmacology.

Аннотация: Воспалительные заболевания, особенно воспалительные процессы, протекающие в пищеварительной системе, сердечно-сосудистой системе, легких и других органах, являются сегодня одной из наиболее распространенных проблем медицины. Воспалительные заболевания, если их не лечить, могут привести к серьезным осложнениям и поражению органов. В статье анализируются современные технологии, медицинские подходы и профилактические мероприятия, используемые в профилактике и ликвидации воспалительных заболеваний. Также рассмотрены методы профилактики воспаления и его эффективное лечение с помощью современной диагностики, новых методов лечения и инновационных технологий.

Ключевые слова: Воспалительные заболевания, иммунная система, современные методы лечения, профилактика, эндоскопия, биомаркеры, персонализированное лечение, генетическая диагностика, фармакология.

Muammo va dolzarbli: Yallig‘lanish, organizmning javob reaksiyasidir va jiddiy infeksiyalar yoki jarohatlar bilan birga paydo bo‘lishi mumkin. Yallig‘lanish jarayoni, uzoq vaqt davom etganda, xronik kasalliklarga olib kelishi, masalan, artrit, yurak kasalliklari, diabet va hatto rak kabi jiddiy muammolarga sabab bo‘lishi mumkin. Bunday kasalliklar inson salomatligini xavf ostiga qo‘yadi. Shu sababli, yallig‘lanishni erta bosqichda aniqlash, uni oldini olish va davolash uchun zamonaviy usullardan foydalanish dolzarb muammo hisoblanadi.

Zamonaviy texnologiyalar yordamida yallig‘lanishni oldini olish va davolash

1. Endoskopiya va diagnostika texnologiyalari

Endoskopiya yallig‘lanish jarayonlarini erta aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Endoskopiya orqali ichak tizimi, oshqozon va boshqa organlardagi yallig‘lanishlarni tezda aniqlash va davolash mumkin. Yallig‘lanish

3-TOM, 3 - SON

jarayonlari paydo bo'lgan joylarda biopsiya olish, organlarning holatini aniqlash va davolash jarayonini kuzatish imkoniyatlari mavjud.

2. Biomarkerlar va genetik diagnostika

Biomarkerlar yordamida yallig'lanish jarayonlarini erta bosqichda aniqlash va yallig'lanishning qaysi turini tahlil qilish mumkin. Genetik diagnostika orqali bemorning genetik xususiyatlarini o'rganib, yallig'lanishga moyil bo'lgan holatlarni oldini olish mumkin. Yallig'lanish kasalliklarini oldini olishda innovatsion biomarkerlar yallig'lanish darajasini aniqlashda yordam beradi.

3. Shaxsiylashtirilgan davolash

Shaxsiylashtirilgan tibbiyot yordamida yallig'lanish kasalliklariga nisbatan individual davolash yondoshuvi qo'llaniladi. Har bir bemorning organizmi va immun tizimi o'ziga xos xususiyatlarga ega, shuning uchun davolash usulini shaxsiylashtirish uning samaradorligini oshiradi. Bu yondoshuvda bemorning genetik tahlillari va turmush tarziga asoslangan davolash rejasi ishlab chiqiladi.

4. Farmakologik yondoshuvlar va biologik preparatlar

Yallig'lanishni oldini olish va davolashda yangi biologik preparatlar va farmakologik dori-darmonlar qo'llaniladi. Yangi dorilar, masalan, biologik modulyatorlar, yallig'lanishning oldini olish uchun ishlatiladi. Immun tizimining normal faoliyatini tiklash, organizmning tabiiy himoya mexanizmlarini mustahkamlashda bu dori-darmonlar samarali bo'ladi.

3-TOM, 3 - SON

5. **Telemeditsina va monitoring texnologiyalari**

Telemeditsina yordamida yallig'lanish kasalliklari va ularning simptomlarini uzoqdan kuzatish mumkin. Mobil ilovalar va smart qurilmalar yordamida bemorlarning salomatligi nazorat qilinadi va yallig'lanish jarayonlarini monitoring qilishda sun'iy intellekt tizimlari qo'llaniladi. Bu texnologiyalar bemorning holatini real vaqtda kuzatish va zarur bo'lsa, tezda davolashni boshlash imkonini beradi.

6. **Immun tizimi bilan bog'liq davolash**

Yallig'lanishning oldini olish va davolashda immun tizimini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Yangi tadqiqotlar va texnologiyalar yordamida immun tizimi faoliyatini yaxshilash va yallig'lanishni kamaytirish uchun dorilar ishlab chiqilmoqda. Yallig'lanishning oldini olishda va uning davolanishida immun tizimining muvozanatini tiklash zarur.

Xulosa

Yalligʻlanish kasalliklarini oldini olish va davolashda zamonaviy texnologiyalar va usullar yordamida muhim yutuqlar erishilmoqda. Endoskopiya, biomarkerlar, genetik diagnostika, shaxsiylashtirilgan davolash va farmakologik usullar yalligʻlanish jarayonlarini erta aniqlash va samarali davolashga imkon yaratadi. Shuningdek, immun tizimini mustahkamlash va monitoring texnologiyalarining qoʻllanilishi, kasalliklarni oldini olishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Yalligʻlanish kasalliklariga qarshi kurashishda innovatsion yondoshuvlar va zamonaviy texnologiyalar bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va kasalliklarni samarali davolash imkoniyatlarini taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Smith, J., & Wong, R. (2023). *Advancements in Inflammatory Disease Diagnosis and Treatment*. Journal of Immunology, 34(5), 225-238.
2. Patel, A., & Kumar, S. (2022). *Minimally Invasive Approaches to Inflammatory Disorders: Current Trends*. Medical Innovations, 8(3), 89-102.
3. Miller, L., & Jones, T. (2021). *Biomarkers in Inflammatory Disease Diagnosis: Advances and Challenges*. Journal of Medical Sciences, 12(4), 112-124.
4. Chandra, P., & Ramesh, V. (2024). *Genetic Approaches in Preventing Inflammatory Diseases*. Journal of Personalized Medicine, 6(2), 45-56.
5. Zhang, Y., & Liu, X. (2020). *Pharmacological Treatments in Inflammation: New Frontiers*. International Journal of Pharmacology, 30(1), 98-110.

3-TOM, 3 - SON
OPERATIV JARROHLIKDAGI YANGI MATERIALLAR VA ASBOB-
USKUNALAR – ZAMONAVIY TIKUV MATERIALLARI, GEMOSTATIK
VOSITALAR.

Geldiyev Behruz Bahodir o'g'li

geldiyevbehruz001@gmail.com

Kurbanov Azim Xangeldiyevich

Azimkurbonov9647@gmail.com

Anotatsiya: Operativ jarrohlikda yangi materiallar va asbob-uskunalar tibbiyot sohasida katta yutuqlarga olib kelmoqda. Zamonaviy tikuv materiallari va gemostatik vositalar operatsiya jarayonlarini yanada xavfsizroq, samaraliroq va bemorlar uchun engillashtirilgan tiklanish jarayonlarini ta'minlashga yordam beradi. Ushbu maqolada jarrohlikda qo'llaniladigan yangi materiallar, jumladan, tikuv materiallari va gemostatik vositalar tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar, ularning afzalliklari va jarrohlik amaliyotidagi o'rni ko'rib chiqiladi. Maqola, bemorlarning jarrohlikdan keyingi tiklanish jarayonini tezlashtirish va jarrohlikning muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlashdagi bu yangi materiallarning rolini o'rganadi.

Kalit so'zlar: Operativ jarrohlik, tikuv materiallari, gemostatik vositalar, zamonaviy texnologiyalar, jarrohlik asboblari, biokompozit materiallar, gemostaz.

Abstract: In surgical practice, new materials and instruments are leading to significant advancements in the medical field. Modern suturing materials and hemostatic agents contribute to making surgical procedures safer, more efficient, and facilitating easier recovery for patients. This article analyzes the new materials used in surgery, including suturing materials and hemostatic agents. Additionally, modern technologies and innovations, their advantages, and their role in surgical practice are discussed. The article explores the role of these new materials in accelerating postoperative recovery and ensuring the success of surgical procedures.

3-TOM, 3 - SON

Keywords: Surgical practice, suturing materials, hemostatic agents, modern technologies, surgical instruments, biocomposite materials, hemostasis.

Abstract: New materials and instruments in surgical practice are leading to significant breakthroughs in the medical field. Modern suturing materials and hemostatic agents help make surgical procedures safer, more efficient, and provide easier recovery processes for patients. This article analyzes the new materials used in surgery, including suturing materials and hemostatic agents. Additionally, modern technologies and innovations, their advantages, and their role in surgical practice are discussed. The article explores the role of these new materials in accelerating postoperative recovery and ensuring the success of surgical procedures.

Keywords: Surgical practice, suturing materials, hemostatic agents, modern technologies, surgical instruments, biocomposite materials, hemostasis.

Muammo va dolzarbligi: Operativ jarrohlikda xavf va komplikatsiyalarni kamaytirish, bemorning tiklanish jarayonini tezlashtirish va operatsiyalarni yuqori samaradorlik bilan amalga oshirish dolzarb muammo hisoblanadi. Traditsion jarrohlik materiallari va asboblari bilan solishtirganda, zamonaviy tikuv materiallari va gemostatik vositalar ko‘plab afzalliklarga ega. Masalan, yangi materiallar bemorning jarrohlikdan keyingi tiklanish vaqtini qisqartiradi, infeksiya xavfini kamaytiradi va jarohatni tezroq tuzatishga yordam beradi.

Zamonaviy tikuv materiallari

1. Biokompozit materiallar

Biokompozit materiallar jarrohlikda qo‘llaniladigan eng yangi materiallardan biridir. Ular tabiiy va sun'iy materiallarning kombinatsiyasi bo‘lib, yuksak mexanik kuch va bardoshlik bilan birga biokompatibilitega ham ega. Biokompozit materiallar jarrohlik jarayonida organizmga zarar bermasdan ishlatilishi mumkin, chunki ular biologik tarzda parchalanadi va organizm tomonidan qabul qilinadi.

2. Absorbent tikuv materiallari

Zamonaviy absorbent tikuv materiallari jarohatlar va kesiklarni tiklashda keng qo‘llaniladi. Ular jarrohlikdan keyin vaqt o‘tishi bilan o‘z-o‘zidan parchalanadi, bu esa bemorga qo‘shimcha jarrohlik aralashuvlarini talab

3-TOM, 3 - SON

qilmasdan tiklanish jarayonini tezlashtiradi. Bu materiallar, ayniqsa, oshqozon-ichak tizimi va yurak-qon tomir tizimi kabi mayda va chuqur jarohatlar uchun samarali.

3. Nanoteknologiyalar asosidagi tikuv materiallari

Nanoteknologiyalar yordamida ishlab chiqilgan tikuv materiallari yuqori sifatli, yengil va mustahkam bo'lib, ularning mikroskopik tuzilishi infeksiyalarni oldini olishga va jarohatlarning tezroq tiklanishiga yordam beradi. Ular bakteriyalarni o'ldiruvchi xususiyatlarga ega bo'lib, jarrohlik sohasida inqilobiy yangilik hisoblanadi.

4. Suturalar (tikuv) va kliplar

Suturalar va tikuv materiallari keng tarqalgan va ulardan turli xil jarrohlik amaliyotlarida foydalaniladi. Zamonaviy tikuv materiallari yuqori elastiklikka va mustahkamlikka ega bo'lib, jarrohlik sohasida ishlatiladigan kliplar an'anaviy usullarga qaraganda bemorning tiklanish davrini sezilarli darajada qisqartiradi.

Gemostatik vositalar

1. Gemostatik matolar

Gemostatik matolar jarrohlikda qon ketishining oldini olishda muhim vosita sifatida ishlatiladi. Bu matolar maxsus moddalar bilan ishlov berilgan bo'lib, qon tomirlarining qisqarishini ta'minlab, qon ketishining to'xtashiga yordam beradi. Zamonaviy gemostatik matolarni organizm tezda qabul qiladi va ularning ishlov berilishi minimal bo'ladi.

2. Gemostatik jel va krem

Gemostatik jel va krem yordamida jarrohlikdan keyin qon ketishini tezda to'xtatish mumkin. Ular jarohat yuzasida qurib, qonni yopishtiradi va jarohatni himoya qiladi. Shu bilan birga, bu vositalar tez-tez sterilizatsiya qilinadi, bu esa infeksiya xavfini kamaytiradi.

3. Koagulyatsiya texnologiyalari

3-TOM, 3 - SON

Zamonaviy koagulyatsiya texnologiyalari gemostazni tez va samarali amalga oshiradi. Elektrokauter yordamida qon tomirlarini yopish va gemostazni ta'minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, bu texnologiya minimal invaziv jarrohlik amaliyotlarida ham qo'llaniladi.

4. **Biologik va kimyoviy gemostatik vositalar**

Biologik va kimyoviy asosdagi vositalar, masalan, trombin yoki kollagen asosidagi preparatlar, qon ketishini tezda to'xtatishga yordam beradi. Bu vositalar jarrohlarning qoniqishini va operatsiyaning muvaffaqiyatini oshiradi.

Afzalliklar va jarrohlikdagi o'rni

1. **Jarrohlik jarayonini soddalashtirish**

Yangi tikuv materiallari va gemostatik vositalar jarrohlik jarayonini ancha soddalashtiradi, chunki ular ko'proq samaradorlikni ta'minlaydi va qo'shimcha jarrohlik aralashuvlarini kamaytiradi.

2. **Bemorning tiklanish davrini tezlashtirish**

Yangi materiallar va vositalar yordamida bemorlar jarrohlikdan keyin tezroq tiklanadilar, bu esa ularning umumiy holatini yaxshilaydi va reabilitatsiya davrini qisqartiradi.

3. **Infektsiyalarni kamaytirish**

Zamonaviy tikuv materiallari va gemostatik vositalar infeksiyalarni kamaytirish va jarrohatlarning tez tiklanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biokompatibilitega ega materiallar bemor organizmi tomonidan osonlik bilan qabul qilinadi, bu esa infeksiya xavfini sezilarli darajada kamaytiradi.

Yangi Davolash Usullari (2024-2025)

1. **Minimal Invaziv Jarrohlik Yondoshuvlari**

Minimal invaziv jarrohlik, asosan kichik kesiklar orqali amalga oshiriladi va bemorning tiklanish jarayonini ancha tezlashtiradi. Bu usulda yuqori

3-TOM, 3 - SON

aniqlikdagi asboblardan va video yordamida jarrohlik amaliyotlari bajariladi. 2024-2025 yillarda bu usul yanada kengayib, yangi texnologiyalar yordamida operatsiyalarni yanada samarali qilishga yordam beradi. **Laparoskopiya, endoskopiya** va **robotik jarrohlik** kabi minimal invaziv usullar zamonaviy davolash amaliyotlarida keng qo'llaniladi.

2. Regenerativ Tibbiyot va Stimulatsiya Texnologiyalari

Regenerativ tibbiyot, jumladan, **stem hujayralari** va **gen terapiyasi** sohalaridagi yutuqlar 2024-2025 yillarda jarrohlik amaliyotlarida qo'llaniladi. Bu texnologiyalar yordamida jarrohlikdan keyin to'qimalarning tezroq tiklanishini ta'minlash va organlarni yangilash mumkin. Misol uchun, jarrohlikda zarar ko'rgan to'qimalarni stem hujayralari orqali tiklashda muvaffaqiyatli natijalar ko'rilgan.

3. Biologik va Genetik Terapiya

Genetik terapiya yordamida jarrohlik kasalliklari, masalan, rak va boshqa genetik kasalliklarni davolash mumkin. Yangi davolash usullari va biotexnologiyalarni qo'llash bemorning individual genetik xususiyatlariga asoslangan davolash imkoniyatlarini yaratadi. **CRISPR-Cas9** texnologiyasi yordamida genetik xususiyatlar o'zgartirilishi va yallig'lanish jarayonlari hamda boshqa kasalliklarni davolashda yangi yondoshuvlar yaratadi.

4. Shaxsiylashtirilgan Tibbiyot

Shaxsiylashtirilgan tibbiyot orqali bemorning individual genetik tahlillariga asoslangan davolash yondoshuvlarini qo'llash mumkin. 2024-2025 yillarda shaxsiylashtirilgan tibbiyot yordamida jarrohlik amaliyotlari yanada samarali bo'ladi. Bu usulda bemorning organizmiga mos ravishda davolash rejalarini ishlab chiqiladi, bu esa jarrohlikni xavfsiz va samarali amalga oshirishga imkon beradi.

5. Yangi Tikuv Materiallari va Gemostatik Vositalar

Yangi **tikuv materiallari** va **gemostatik vositalar** jarrohlikda muhim o'ringa ega. 2024-2025 yillarda yanada rivojlangan **absorbent tikuv**

3-TOM, 3 - SON

materiallari va **biokompozit materiallar** jarrohlikdan keyin tiklanishni tezlashtirishga yordam beradi. **Gemostatik vositalar**, masalan, yangi **koagulyatsiya texnologiyalari** va **gemostatik matolar** jarrohlarning qon ketishini tezda to'xtatishga yordam beradi, bu esa operatsiyalarning muvaffaqiyatini oshiradi.

6. Yuqori Texnologiyali Anesteziya Texnologiyalari

Anesteziya usullari 2024-2025 yillarda yanada optimallashtirilgan va xavfsizroq bo'lishi kutilmoqda. **Molekulyar anesteziya** va **individulize qilingan anesteziya yondoshuvlari** orqali bemorning operatsiya jarayonida og'riqni boshqarish va xavfsizlikni ta'minlash imkoniyati mavjud. Yangi anesteziya texnologiyalari bemorning tiklanish jarayonini yanada soddalashtiradi.

Yangi Materiallar Asosidagi Asbob-Uskunalar

1. **Biokompozit Materiallar va Jarrohlik Asboblari** Biokompozit materiallar — bu tabiiy va sun'iy materiallarning kombinatsiyasidan iborat bo'lib, yuqori mexanik mustahkamlikka, engil vazn va biokompatibilitega ega. 2024-2025 yillarda jarrohlik asboblari uchun biokompozit materiallar keng qo'llaniladi. Bu materiallar organizmga zarar bermaydi va operatsiya jarayonini yanada samarali o'tkazishga yordam beradi. Misol uchun, **biokompozit operatsion asboblari** (skalpellar, qaychi, kliplar) bemorning organizmi bilan yaxshi moslashadi va minimal invaziv jarrohlikda qo'llaniladi.
2. **Nanoteknologiyalarga Asoslangan Asboblari** Nanoteknologiyalar yordamida ishlab chiqilgan asbob-uskunalar, ayniqsa, **mikroskopik jarrohlik asboblari** va **laserli uskunalar** tibbiyotda inqilobni boshlaydi. Nanoteknologiyalar yordamida jarrohlik asboblari yanada yengil, mustahkam va yuqori aniqlikdagi bo'ladi. **Nanoyuzalar** va **nanomateriallar** orqali ishlab chiqilgan yangi asboblari operatsiya davomida yuqori samaradorlikni ta'minlaydi va infeksiyalarni kamaytiradi.
3. **Robototexnik Tizimlar** 2024-2025 yillarda robototexnika jarrohlikda qo'llanilishini yanada kengaytirmoqda. **Da Vinci** yoki **Mako** kabi robotik tizimlar jarrohga yuqori aniqlikdagi operatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Robototexnik tizimlar, ayniqsa, minimal invaziv jarrohlikda samarali

3-TOM, 3 - SON

ishlaydi va bemorning tiklanishini tezlashtiradi. Robotlar yordamida jarrohlik amaliyotlari yanada nozik va xavfsizroq o'tadi. Buning natijasida bemorlarning operatsiyadan keyingi tiklanish jarayoni qisqaradi.

4. **Yuqori Aniqlikdagi Endoskopik Asboblari** Endoskopiya operatsiyalardan keyingi tekshiruv va davolash usullarida juda muhim ahamiyatga ega. 2024-2025 yillarda endoskopik asboblari yanada yuqori aniqlikdagi texnologiyalar bilan jihozlanadi. **Endoskopik kameralar** va **miniatyurizatsiya qilingan asboblari** yordamida jarrohlik amaliyotlari minimal invaziv tarzda, kamroq noqulaylik va xavf bilan amalga oshiriladi. Shu bilan birga, endoskopik usullar orqali organlar ichidagi jarrohlarni yanada tezroq va aniqroq bajarish mumkin.
5. **Yangi Generatsiyali Gemostatik Vositalari** Gemostatik vositalari jarrohlik amaliyotlarida qon ketishini tezda to'xtatishga yordam beradi. Yangi **gemostatik matolar**, **koagulyatsiya texnologiyalari** va **gemostatik jel** yordamida operatsiyalardan keyingi qon ketishi xavfi kamayadi. Yangi texnologiyalar qon tomirlarining tez yopilishini ta'minlab, jarrohlik jarayonini tezlashtiradi va infeksiyalarni kamaytiradi.
6. **Intelligent (Aqli) Jarrohlik Asboblari Aqli asboblari** yordamida jarrohlikning har bir bosqichi raqamli nazorat qilinadi. Yangi **sensorlar** va **yuzaki tahlil uskunalari** yordamida jarrohlari operatsiya jarayonida aniq ko'rsatmalar olishadi. Aqli asboblari jarrohlikni ancha tez va samarali bajarishga yordam beradi. Bunday texnologiyalar, ayniqsa, yuqori aniqlik talab qiladigan jarrohlik amaliyotlarida qo'llaniladi, masalan, miya jarrohlari va onkologik jarrohlikda.
7. **Biologik Materiallar Asosidagi Tikuv Asboblari** Biologik materiallardan tayyorlangan tikuv asboblari, masalan, **biokompatibilitega ega tikuv materiallari** va **yangi avlodni suturalari** jarrohlikda keng qo'llaniladi. Bu materiallar organizmga zarar yetkazmasdan, aniq tiklash va tez tiklanishni ta'minlaydi. 2024-2025 yillarda jarrohlikda **bakteriyalarga qarshi** materiallardan foydalanish kasalliklarning tarqalishini oldini oladi va jarrohlikdan keyingi infeksiya xavfini kamaytiradi.

Afzalliklar va Yangi Asbob-Uskunalarning O'rni

1. Xavfsizlikni oshirish

3-TOM, 3 - SON

Yangi materiallar asosida ishlab chiqilgan asbob-uskunalar jarrohlikning xavfsizligini oshiradi, operatsiya davomida komplikatsiyalarni kamaytiradi va bemor uchun xavfsizroq muhit yaratadi.

2. Operatsiyaning samaradorligini oshirish

Yuqori aniqlikdagi texnologiyalar, robototexnika va yangi asboblarning yordamida jarrohlik amaliyotlari yanada samaraliroq bo'ladi. Jarrohlik jarayonining noziklik va tezligi oshadi.

3. Minimal invaziv usullarni qo'llash

Minimal invaziv usullar yordamida bemorlar tezroq tiklanadi, kasallikni davolashda minimal noqulaylik yuzaga keladi va asoratlarning oldini olish mumkin bo'ladi.

4. Bemorlar uchun tiklanish jarayonini tezlashtirish

Yangi asboblarning va texnologiyalarning bemorlarning operatsiyadan keyingi tiklanishini tezlashtiradi, bu esa umumiy sog'liqni yaxshilaydi va reabilitatsiya davrini qisqartiradi.

Xulosa

Operativ jarrohlikda yangi materiallar va asbob-uskunalarining qo'llanilishi tibbiyot sohasida katta yangiliklarni keltirib chiqardi. Zamonaviy tikuv materiallari va gemostatik vositalar jarrohlik jarayonlarini samarali va xavfsiz amalga oshirishga yordam beradi. Bu materiallar bemorlarning tiklanish jarayonini tezlashtiradi, jarrohlikdan keyingi asoratlarni kamaytiradi va operatsiyaning muvaffaqiyatini oshiradi. Shuningdek, yangi texnologiyalar jarrohlikni yanada yuqori darajada bajarishga imkon yaratadi, bu esa bemorlar uchun yaxshilangan sog'likni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, J., & Turner, T. (2022). *Advancements in Surgical Sutures and Hemostatic Materials*. Journal of Surgical Innovations, 14(3), 98-110.
2. Patel, A., & Kumar, S. (2023). *New Materials and Tools in Modern Surgery: Enhancing Patient Recovery*. Surgical Technology International, 8(2), 34-45.

3-TOM, 3 - SON

3. Wilson, L., & Greene, M. (2021). *Biocompatible Materials in Surgery: The Future of Surgical Innovations*. *Journal of Biomaterials*, 27(4), 245-259.
4. Smith, R., & Lee, J. (2023). *Hemostatic Agents in Surgery: Current Trends and Future Prospects*. *Journal of Hemostasis*, 21(1), 122-134.

3-ТОМ, 3 - SON
ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ
РАБОТЫ С ХУДОЖЕСТВЕННЫМ ТЕКСТОМ

Хан Нигина Вячеславовна

Магистрант факультета «Дошкольное и начальное образование»,
Ташкентский Международный университет КИМЁ, Республика Узбекистан,
город Ташкент

Аннотация. Статья посвящена вопросам использования инновационных методов работы с художественным текстом в формировании метапредметных компетенций учащихся младших классов. Автор анализирует теоретические основы метапредметных компетенций в начальном образовании, их виды и инновационные методы работы с художественными текстами. Представленные методы имеют практическую значимость для учителей начальных классов и могут быть использованы в образовательном процессе.

Ключевые слова: метапредметные компетенции, художественный текст, начальное образование, инновационные методы, читательская грамотность, критическое мышление, образовательные технологии.

Annotation. This article focuses on the use of innovative methods of working with literary texts in the formation of meta-subject competencies of primary school students. The author analyzes the theoretical foundations of meta-subject competencies in primary education, their types, and innovative methods of working with literary texts. The presented methods have practical significance for primary school teachers and can be applied in the educational process.

Keywords: meta-subject competencies, literary text, primary education, innovative methods, reading literacy, critical thinking, educational technologies.

Xulosa. Mazkur maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida metapredmet kompetensiyalarni shakllantirishda badiiy matnlar bilan ishlashning innovatsion usullaridan foydalanish masalalariga bag'ishlangan. Muallif boshlang'ich ta'limda metapredmet kompetensiyalarning nazariy asoslarini, ularning turlarini va badiiy

3-TOM, 3 - SON

matnlar bilan ishlashda qo'llaniladigan innovatsion metodlarini tahlil qilgan. Ushbu metodlar boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: metapredmet kompetensiyalar, badiiy matn, boshlang'ich ta'lim, innovatsion metodlar, o'qish savodxonligi, tanqidiy fikrlash, ta'lim texnologiyalari.

Актуальность темы формирования метапредметных компетенций обусловлена современными требованиями к образованию, которые предполагают не только получение предметных знаний, но и развитие универсальных учебных действий, применимых в различных областях знаний и жизненных ситуациях. В условиях стремительного информационного развития общества особенно важным становится формирование у младших школьников способности к самостоятельному поиску и критическому осмыслению информации, умения эффективно коммуницировать и решать проблемы.

Художественный текст представляет собой уникальный инструмент для формирования метапредметных компетенций, поскольку позволяет интегрировать работу над различными учебными навыками в естественном контексте. Чтение и анализ литературных произведений способствуют развитию познавательных, коммуникативных и регулятивных универсальных учебных действий.

Инновационные методы работы с художественным текстом открывают новые возможности для активизации познавательной деятельности учащихся, развития их творческого мышления и формирования ключевых компетенций, необходимых для успешного обучения и социализации.

Целью данной статьи является теоретическое обоснование эффективности инновационных методов работы с художественным текстом в формировании метапредметных компетенций младших школьников.

Понятие «метапредметные компетенции» в современной педагогической науке трактуется как способность применять полученные знания, умения и навыки не только в рамках образовательного процесса, но и в реальных жизненных ситуациях. Метапредметные результаты включают освоенные обучающимися универсальные учебные действия (познавательные, регулятивные и коммуникативные), обеспечивающие овладение ключевыми компетенциями, составляющими основу умения учиться [1, с. 51].

3-ТОМ, 3 - СОН

Согласно классификации А.Г. Асмолова, метапредметные компетенции подразделяются на следующие группы:

- Познавательные универсальные учебные действия, которые включают общеучебные, логические действия, а также действия постановки и решения проблем. К ним относятся умения работать с информацией, анализировать, сравнивать, классифицировать объекты, устанавливать причинно-следственные связи, выдвигать гипотезы и обосновывать их.
- Коммуникативные универсальные учебные действия, обеспечивающие социальную компетентность и учёт позиции других людей. Это умение слушать и вступать в диалог, участвовать в коллективном обсуждении проблем, интегрироваться в группу сверстников и строить продуктивное взаимодействие со сверстниками и взрослыми.
- Регулятивные универсальные учебные действия, обеспечивающие организацию учебной деятельности. К ним относятся целеполагание, планирование, прогнозирование, контроль, коррекция, оценка и волевая саморегуляция [2, с. 84].

Младший школьный возраст является наиболее благоприятным периодом для формирования метапредметных компетенций, поскольку в это время происходит интенсивное развитие познавательных процессов, закладываются основы учебной деятельности, формируются мотивационно-потребностная сфера и самооценка. В этот период дети особенно восприимчивы к усвоению новых способов действий и моделей поведения.

Художественный текст обладает значительным потенциалом для формирования метапредметных компетенций. Работа с литературным произведением требует от учащихся активизации различных познавательных процессов: восприятия, внимания, памяти, мышления, воображения. Анализ содержания произведения, характеров героев, их поступков способствует развитию логического мышления, умения устанавливать причинно-следственные связи. Обсуждение прочитанного формирует коммуникативные навыки, умение выражать свои мысли и слушать других. Планирование работы с текстом, самоконтроль в процессе чтения развивают регулятивные компетенции.

Кроме того, художественная литература является источником нравственного опыта, средством формирования эмоционально-ценностного отношения к окружающему миру, что способствует развитию личностных

3-ТОМ, 3 - СОН

качеств учащихся, непосредственно связанных с метапредметными результатами.

Инновационные методы работы с художественным текстом:

1. Технология развития критического мышления через чтение и письмо (ТРКМЧП)

ТРКМЧП представляет собой систему приемов и стратегий, объединяющих приемы учебной работы по видам учебной деятельности независимо от конкретного содержания [3, с. 118]. Данная технология включает три этапа работы с текстом: вызов, осмысление и рефлексию.

- На этапе вызова используются приемы, активизирующие имеющиеся знания учащихся, пробуждающие интерес к теме. Например, прием «Мозговой штурм» позволяет собрать все имеющиеся у детей знания и предположения по теме произведения.
- На этапе осмысления учащиеся непосредственно работают с текстом, применяя различные приемы активного чтения. Одним из наиболее эффективных является прием «Чтение с остановками», который предполагает чтение текста по частям с последующим обсуждением и прогнозированием дальнейшего развития событий. Это развивает у младших школьников умение анализировать текст, выделять главное, делать предположения и обосновывать их.

Прием «Толстые и тонкие вопросы» предполагает формулирование вопросов разного уровня сложности к тексту. «Тонкие» вопросы требуют однозначного ответа, связанного с фактической стороной текста, а «толстые» — развернутого ответа, размышления, аргументации. Этот прием развивает умение задавать разноплановые вопросы, выделять главное в тексте, аргументировать свою точку зрения.

Прием «Инсерт» (интерактивная система пометок при чтении и размышлении) предполагает маркировку текста специальными значками («√» - уже знал, «+» - новое, «-» - противоречит моим представлениям, «?» - не понял, есть вопросы). Это способствует формированию умения классифицировать информацию, отслеживать собственное понимание прочитанного.

- На этапе рефлексии учащиеся осмысливают полученную информацию, формируют собственное отношение к изученному материалу. Здесь эффективны такие приемы, как написание синквейна, составление кластера

3-ТОМ, 3 - СОН

по содержанию произведения, заполнение таблицы «Знаю — Хочу узнать — Узнал».

Применение ТРКМЧП на уроках чтения в начальной школе способствует развитию регулятивных УУД (целеполагание, планирование, контроль) и познавательных УУД (анализ, синтез, обобщение, классификация), формирует навыки работы с информацией и критического осмысления текста.

2. Метод визуализации художественного текста

Визуализация является эффективным способом осмысления и запоминания информации, особенно для младших школьников, у которых преобладает наглядно-образное мышление.

- Интеллект-карты (Mind Maps) позволяют структурировать информацию о художественном произведении в виде схемы, отражающей связи между персонажами, событиями, идеями. В центре карты располагается основное понятие (название произведения), от которого отходят ветви — ключевые аспекты текста (герои, события, проблемы, темы). Создание интеллект-карты развивает умение выделять главное, устанавливать логические связи, систематизировать информацию.
- Кластеры представляют собой графический способ организации материала, при котором выделяются смысловые единицы текста и определяются связи между ними. Работа по составлению кластера помогает учащимся увидеть связи между отдельными компонентами текста, развивает ассоциативное мышление.
- Сюжетные карты отражают ключевые элементы повествования: место и время действия, главных героев, проблему, попытки её решения и результат. Составление сюжетной карты помогает учащимся лучше понять структуру повествования, выделить причинно-следственные связи между событиями.
- Диаграммы Венна используются для сравнения двух объектов (например, двух персонажей, двух произведений). Они представляют собой два пересекающихся круга: в общей части размещаются общие черты объектов, в непересекающихся частях — их отличительные особенности. Работа с диаграммами Венна развивает умение сравнивать, выделять существенные признаки, обобщать.

Применение методов визуализации при работе с художественным текстом способствует формированию познавательных метапредметных компетенций:

3-ТОМ, 3 - СОН

умения структурировать информацию, выделять главное, устанавливать причинно-следственные связи, проводить аналогии и сравнения.

3. Технология смыслового чтения

Смысловое чтение – это вид чтения, которое нацелено на понимание читателем смыслового содержания текста. В процессе смыслового чтения происходит осмысление цели чтения и выбор вида чтения в зависимости от коммуникативной задачи, извлечение необходимой информации из текстов различных жанров, определение основной и второстепенной информации, свободная ориентация в восприятии текстов художественного, научного, публицистического и официально-делового стилей [4, с. 118].

Технология смыслового чтения предполагает работу с текстом на трех этапах: предтекстовом, текстовом и послетекстовом.

— На предтекстовом этапе происходит актуализация знаний, прогнозирование содержания текста по его названию, иллюстрациям, ключевым словам. Эффективными приемами являются «Ассоциативный куст», «Мозговой штурм», «Предвосхищение содержания».

— На текстовом этапе учащиеся непосредственно работают с произведением, применяя различные приемы активного чтения: «Чтение с пометками», «Диалог с автором», «Чтение с остановками и вопросами». Это способствует формированию умения находить информацию, выделять главную мысль, составлять план, задавать вопросы к тексту.

— На послетекстовом этапе происходит осмысление содержания произведения, его интерпретация, формирование собственного отношения к прочитанному. Здесь применяются такие приемы, как «Письмо по кругу», «Синквейн», «Кубик Блума», «Дерево предсказаний».

Формирование навыков смыслового чтения способствует развитию читательской грамотности как метапредметного результата, который проявляется в способности учащихся понимать, использовать, оценивать тексты, размышлять о них для достижения своих целей, расширения знаний и возможностей, участия в социальной жизни.

4. Проблемно-диалогические методы

Проблемно-диалогические методы основаны на создании проблемной ситуации, формулировке учебной проблемы и её решении в процессе диалога. Эти методы способствуют активизации познавательной деятельности учащихся, развитию их самостоятельности и творческого мышления [5, с. 46].

3-TOM, 3 - SON

При работе с художественным текстом проблемно-диалогические методы могут быть реализованы через создание ситуаций, требующих от учащихся анализа, сопоставления, обобщения, формулирования выводов. Например, при изучении рассказа можно предложить учащимся проблемный вопрос о мотивах поступков героя или о возможных альтернативных вариантах развития сюжета.

Организация диалога на уроках литературного чтения предполагает обсуждение различных аспектов произведения: характеристики героев, их взаимоотношений, идейного содержания текста. Диалог может быть организован в различных формах: учитель — класс, учитель — ученик, ученик — ученик, групповое обсуждение. Важно, чтобы в процессе диалога учащиеся учились формулировать собственное мнение, аргументировать его, слушать и понимать точку зрения других.

Создание проблемных ситуаций при анализе художественного текста может осуществляться различными способами: постановка проблемного вопроса, предъявление противоречивых фактов, сопоставление различных точек зрения на одно и то же явление. Например, можно предложить учащимся оценить поступок героя с позиций разных персонажей произведения или с позиции современного читателя.

Применение проблемно-диалогических методов способствует развитию коммуникативных и познавательных УУД: умения формулировать собственное мнение и позицию, учитывать разные мнения и стремиться к координации различных позиций в сотрудничестве, аргументировать свою точку зрения, задавать вопросы, необходимые для организации собственной деятельности и сотрудничества с партнером.

Анализ теоретических источников и педагогического опыта показывает, что инновационные методы работы с художественным текстом обладают значительным потенциалом для формирования метапредметных компетенций младших школьников. Технология развития критического мышления через чтение и письмо, методы визуализации художественного текста, технология смыслового чтения и проблемно-диалогические методы способствуют развитию познавательных, коммуникативных и регулятивных универсальных учебных действий.

Применение данных методов на уроках читательской грамотности позволяет организовать активную познавательную деятельность учащихся, формировать у них умение работать с информацией, анализировать, обобщать,

3-ТОМ, 3 - СОН

устанавливать причинно-следственные связи, что является основой познавательных метапредметных компетенций. Обсуждение прочитанного, организация диалога, групповая работа способствуют развитию коммуникативных компетенций: умения слушать и слышать собеседника, выражать свои мысли, аргументировать свою позицию. Планирование работы с текстом, самоконтроль, рефлексия развивают регулятивные компетенции.

Таким образом, инновационные методы работы с художественным текстом представляют собой эффективное средство формирования метапредметных компетенций младших школьников, способствующее повышению качества образования и подготовке учащихся к успешной самореализации в современном обществе. Их системное применение в образовательном процессе открывает новые возможности для развития личности младшего школьника, его когнитивных способностей и коммуникативных навыков.

Список использованных источников:

1. Асмолов А.Г., Бурменская Г.В., Володарская И.А. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. М.: Просвещение, 2020. — 159 с.
2. Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Развитие критического мышления на уроке. М.: Просвещение, 2021. — 223 с.
3. Нурматова Ш.С. Применение современных методов обучения при работе с художественным текстом в начальной школе. Ташкент: Издательство им. Г. Гуляма, 2023. — 112 с.
4. Светловская Н.Н. Обучение чтению и законы формирования читателя. М.: МГПУ, 2018. — 192 с.
5. Яковлева Н.М. Методы формирования творческой активности младших школьников. СПб: Питер, 2021. — 128 с.
6. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. London: Routledge, 2020. — 378 p.

3-TOM, 3 - SON
TIJORAT BANKLARIDA MAJBURIYATLARNI XALQARO
STANDARTLARGA MOSLASHTIRISH AHAMIYATI

To`rayev Erkin Eshkabilovich

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrası o`qituvchisi

Annotatsiya: Tijorat banklarida majburiyatlarni xalqaro standartlarga moslashtirish bugungi kunda bank tizimining barqarorligi va ishonchliligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro moliyaviy standartlar, jumladan, Bazel qo'mitalari tomonidan ishlab chiqilgan talablar, banklarning risklarni samarali boshqarishiga, likvidlik va kapital yetarliligini ta'minlashga yordam beradi. Ushbu maqolada tijorat banklarining xalqaro standartlarga moslashish jarayoni, uning afzalliklari va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro talablarning bajarilishi bank tizimining raqobatbardoshligini oshirish, investitsion jozibadorlikni kuchaytirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilishi yoritiladi. Mazkur mavzu banklarning barqaror rivojlanishi va xalqaro moliya bozorlariga integratsiyalashuvi nuqtai nazaridan dolzarb ahamiyatga ega.

Kalit so`zlar: Moliyaviy barqarorlik, Ishonchlik, Bazel qo'mitasi, Onlayn banking, Fintech, Blokcheyn, Big Data, Elektron pullar.

Kirish: Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va ishonchliligi milliy hamda xalqaro miqyosda iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli bank majburiyatlarini xalqaro standartlarga moslashtirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri bo'lib, bu jarayon bank tizimining samarali faoliyat yuritishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Asosiy qism. Hozirgi kunda globallashuv jarayonlari iqtisodiyotning barcha jabhalariga ta'sir ko'rsatib, mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy, moliyaviy va texnologik integratsiyani kuchaytirmoqda. Ushbu jarayonda xalqaro standartlarning o'rni muhim bo'lib, ular turli sohalarida yagona qoidalar va tamoyillarni belgilash orqali barqarorlikni ta'minlaydi.

Xalqaro standartlar quyidagi yo'nalishlarda muhim ahamiyat kasb etadi:

1. **Iqtisodiy va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash** – Xalqaro moliyaviy tashkilotlar, jumladan, Bazel qo'mitasi, Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS)

3-TOM, 3 - SON

va Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) tomonidan ishlab chiqilgan talablar bank tizimi va korporativ boshqaruvning shaffofligini oshiradi.

2. **Savdo va investitsiyalarni rivojlantirish** – Jahon savdo tashkiloti (WTO) hamda ISO (Xalqaro standartlashtirish tashkiloti) tomonidan belgilangan me'yorlar mahsulot sifati, xavfsizlik va moslashuvchanlikni oshirib, xalqaro bozorlarga chiqishni osonlashtiradi.

3. **Texnologik taraqqiyot va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash** – Xalqaro texnik standartlar ishlab chiqarish samaradorligini oshirib, texnologik taraqqiyotga zamin yaratadi.

4. **Huquqiy va me'yoriy uyg'unlikni ta'minlash** – Xalqaro huquqiy normalar, jumladan, xalqaro soliq, ekologiya va mehnat me'yorlari davlatlar o'rtasida qonunchilik uyg'unligini ta'minlab, huquqiy xavfsizlikni oshiradi.

O'zbekiston bank tizimi so'nggi yillarda sezilarli islohotlarni boshdan kechirmoqda. Ammo zamonaviy iqtisodiy talablar va xalqaro moliyaviy integratsiya jarayonlari bank sektorini yanada modernizatsiya qilishni taqozo etadi. Bank tizimining samaradorligi mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, uni xalqaro standartlarga mos ravishda modernizatsiya qilish zarurati yuzaga kelmoqda.

Modernizatsiya zaruratini keltirib chiqaruvchi asosiy omillar:

1. **Xalqaro moliyaviy tizimga integratsiya** – O'zbekiston banklari xalqaro moliya bozorlariga chiqish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va xalqaro to'lov tizimlari bilan uyg'un ishlash uchun global standartlarga moslashishi lozim.

2. **Raqamli texnologiyalarni joriy etish** – Bank xizmatlarini raqamlashtirish, fintech kompaniyalar bilan hamkorlik qilish va onlayn banking imkoniyatlarini kengaytirish orqali mijozlarga qulaylik yaratish.

3. **Moliyaviy xizmatlarning ommabopligini oshirish** – Aholining keng qatlami, ayniqsa, qishloq hududlarida yashovchilar uchun bank xizmatlariga kirishni osonlashtirish va moliyaviy savodxonlikni oshirish.

4. **Risklarni boshqarish va xavfsizlikni ta'minlash** – Bank tizimining barqarorligini oshirish maqsadida kredit siyosatini optimallashtirish, aktivlar sifatini yaxshilash va kiberxavfsizlik choralarini kuchaytirish.

5. **Yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar joriy etish** – Zamonaviy bank xizmatlarini (mobil banking, onlayn kreditlash, islom moliyasi, yashil bank tizimi) rivojlantirish orqali mijozlarning talablariga moslashish.

3-TOM, 3 - SON

Modernizatsiya yo'nalishlari va natijalari

- **Xalqaro standartlarga mos islohotlar** – Bazel III me'yorlarini joriy qilish, IFRS standartlariga to'liq o'tish.
- **Davlat ishtirokini kamaytirish va xususiy bank sektorini rivojlantirish** – Banklar faoliyatini liberallashtirish va xususiy kapitalning ulushini oshirish.
- **Texnologik innovatsiyalarni jadallashtirish** – Blokcheyn, sun'iy intellekt va big data texnologiyalarini joriy qilish orqali xizmatlar sifati va samaradorligini oshirish.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki mamlakatimizdagi bank tizimini tartibga solish va barqarorligini ta'minlash maqsadida turli me'yoriy hujjatlar qabul qiladi. Ushbu hujjatlar banklarning faoliyatini muvofiqlashtirish, risklarni boshqarish va xalqaro standartlarga moslashish kabi masalalarni qamrab oladi.

Asosiy me'yoriy hujjatlar:

1. **Tijorat banklarining ichki me'yoriy hujjatlari bo'yicha ko'rsatmalar:** Markaziy bank tijorat banklari tomonidan ishlab chiqiladigan ichki me'yoriy hujjatlarning qonun hujjatlariga va Markaziy bank talablariga muvofiq bo'lishini ta'minlash maqsadida ko'rsatmalar beradi.

[Lex.uz](http://lex.uz)

2. **Elektron pullarning chiqarilishi va muomalada bo'lishi qoidalari:** O'zbekiston hududida elektron pullarning chiqarilishi va muomalada bo'lishi tartibini belgilovchi qoidalar tasdiqlangan.

<https://mbabm.uz>

3. **Qimmatbaho metallardan tayyorlangan tangalarni sotish va qaytarib xarid qilish tartibi:** Markaziy bank qimmatbaho metallardan tayyorlangan tangalarni sotish va qaytarib xarid qilish tartibini belgilovchi nizomni tasdiqlagan.

[«Trastbank» XAB](#)

4. **Tijorat banklarining kredit operatsiyalarini tartibga soluvchi ichki me'yoriy hujjatlar:** Tijorat banklarining kredit operatsiyalarini tartibga soluvchi ichki me'yoriy hujjatlari qonunchilik hujjatlari hamda Markaziy bankning tegishli nizomlariga muvofiq bo'lishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida banklarda buxgalteriya hisobi. O'quv qo'llanma. Hammuallif – T.: "MOLIYA", 2010 – 272 b.*

3-TOM, 3 - SON

2. *M.Bonham. Generally accepted accounting practice under IFRS. Ernst & Young. USA, 2010.*
3. *Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari. Tarjima. A. Rizaqulov, B.Xasanov, A.Usanov, Z.Mamatov. T.: - 2004.*
4. *Jalolova D. Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari - T.: Moliya instituti, 2004. - 25 b.*
5. *Mejdunarodnie standarti buxgalterskogo ucheta. I tom. - Tashkent, 2000.*
6. *Mejdunarodnie standarti buxgalterskogo ucheta. II tom. - Tashkent, 2000.*
7. www.nb.uz.
8. www.cbu.uz
9. www.ipotekabank.infonet.uz.

3-TOM, 3 - SON
HOMILADORLIKDAGI PIELONEFRIT FONIDA TUG'ILGAN
CHAQALOQLAR TIMUSINING MORFOLOGIYASI

Eshqobilov Ozodbek Abdisodiq o'g'li

TTA Termiz filiali assestenti

Elektron pochta: ozotbekbestboy@gmail.com

Annotatsiya: Homiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlar timusining morfologik jihatlari bo'yicha asosiy o'zgarishlar timusning po'stloq va mag'iz sohalarida morfologik chalalikni yuzaga kelishi va involyutiv o'zgarishlarni yuzaga kelishi, kortikomedullyar soxadagi retikloepitelial xujayralarning keskin kamayishi, asosan mayda limfotsitlarni ko'payishi, Gassal tanachalarini barcha sohalarda har xil kattalikda bo'lishi, takomil topayotgan Gassal tanachalarida epitelial xujayralar nekrobiozi, postkapillyar venulalarning oddiy qon tomirlarga transformatsiyalanishi, po'stloq va mag'iz qavatida o'pirilgan o'choqlarning bo'lishi aniqlanadi.

Kalit so'zlar: timus, homiladorlikdagi pielonefrit, morfologiya.

Muammoning dolzarbligi: Dunyoda reproduktiv yoshdagi ayollarda homiladorlik davrida rivojlanadigan homiladorlikdagi pielonefrit umumiy ko'rsatkichi, 3-10% ni tashkil etib, asoratlangan homiladorlik 21,7% da uchraydi. Dunyo bo'yicha, yiliga homiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlarning o'lim ko'rsatkichi bo'yicha, 13-17 mln chaqaloqlar nobud bo'ladi.

Homiladorlikdagi pielonefrit homiladorlar orasida uchrashi bo'yicha eng ko'p tarqalgan patologiyalar jumlasiga mansub bo'lib, perinatal davrda chaqaloqlar o'limi bo'yicha, 1000 ta homiladorlikdan 21-37 tasida bola tashlash, 16 tasida o'lik tug'ilishi, 27 tasida turli xil homila ichi infeksiyasi sababli postnatal davrda ikkilamchi infeksiyalardan nobud bo'lishiga olib keladi. Pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlarni 28-31% da barcha endokrin a'zolarining morfologik rivojlanishdan orqada qolganligi aniqlanib, jumladan buyrak usti bezining morfologik chalaligi sabali, tug'ma va ortirilgan immunodefitsitni rivojlanishi va chaqaloqlar o'limi ko'rstaichi bo'yicha 1000 ta tug'ruqqa o'rtacha 13-17 tani tashkil etadi.

AQSh, Buyuk Britaniya, Yevropa, Yaponiya, Xitoy va boshqa Osiyo davlatlarida reproduktiv yoshdagi ayollar homiladorlik davriga tayyorgarlik va skrining nazorat ostida bo'lishi yuqori darajada yo'lga qo'yilganligi sababli, 1000 ta homiladorlikdan 6-8 xolatda gestatsion pielonefrit aniqlanadi. Rossiya federatsiyasi

3-TOM, 3 - SON

homiladorlikdagi pielonefritni rivojlanishi bo'yicha, o'lim ko'rsatkichi bo'yicha 1000 ta tug'ruqdan 1-3 holatda letal ko'rsatkichi bilan tugallanadi.

Dunyoda eng kam ko'rsatkich Yaponiya va Janubiy Koreya davlatlarida aniqlangan. MDX davlatlarida ushbu ko'rsatkich 1000 ta homiladorlikka o'rtacha 67 tani tashkil etib, letal tug'ruqlar 31 tani tashkil etadi.

O'zbekiston Respublikasida 2022-yilda homiladorlikdagi pielonefrit bilan o'rtacha 2,13 mln ayollar ro'yxatdan o'tgan. Aynan, homiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan va nobud bo'lgan chaqaloqlar buyrak usti bezi to'qimasidagi morfologik o'zgarishlar sababali yuzaga keladigan ikkilamchi o'zgarishlar oqibatida, immunodefitsitlarni turli shakllarining rivojlanishi va yuqori o'lim darajasi bilan harakterlanadi.

Jumladan, homiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlar buyrak usti bezining stressor omillarga javob reaksiyasi timus bilan bog'liq integral bog'liqligini izdan chiqishi va homila ichi infeksiyasidan o'lim ko'rsatkichi yuqorligini ko'rstadi. 2022 O'zbekiston Respublikasi SSV ma'lumotlari bo'yicha 64000ta ortiq chaqaloqlar o'limi qayd etilgan. Aksariyat ushbu xolatlar bo'yicha aniqlangan klinik anamnestik ma'lumotlarda homiladorlikdagi infeksiyon va noinfeksiyon somatik kasalliklar sababli rivojlanishi o'rganilgan.

Yuqoridagi epidemiologik ma'lumotlarga asoslanib, ayni tadqiqot ishimiz dolzarbli va o'z vaqtida tanlanganligini ko'rsatadi. Bu esa, ilmiy tadqiqot ishimizni davlat miqyosida o'ta dolzarb va muximligini, ona bola muxofazasini himoya qilishda eng zaruriy chora tadbirlarni ishlab chiqishni taqozo etib, ayni paytda tadqiqot ishini zaruratini anglatadi.

Tadqiqot maqsadi: Xomiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan va nobud bo'lgan chaqaloqlar timusining morfologik o'zgarishlarni o'rganishdan iboratdir.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi: Xomiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan va nobud bo'lgan chaqaloqlar timusining morfologik chalangligi asosan, homila ichi rivojlanishida ona organizmidagi infeksiyon kasalliklar fonida buyrak usti bezining giperplaziyasi sabab timusni hajman kichrayishiga olib kelganligi ma'lum bo'ldi. Bu esa, timus va buyrak usti bezini o'zaro integrativ bog'liqligida buyrak usti bezining giperplaziyasi oqibatida, dominantlik sababli, kortizol gormonini gipeproduksiyasi, timusda morfologik jihatdan limfotsitlarni massiv apoptozini yuzaga kelishini potentsirlashi va timusni po'stloq va mag'iz qavatlarida o'pirilgan o'choqlarni ko'p miqdorda shakllanishi va stromasini yalang'ochlanishi oqibatida, T-limfotsitar immunodefitsitni yuzaga kelganligini tasdiqladi.

3-TOM, 3 - SON

Timusni mag'iz qavati nazorat guruhi bilan o'xshash bo'lib, asosan, och va to'q sitoplazmali xromofob va xromaffin xujayralardan tuzilganligi aniqlanadi. Buyrak usti bezining gipofiz va gipotalamus bilan bevosita bog'liqligi, tashqi va ichki ta'sirlovchi omillar ta'sirida gipotala-gipofizar-suprarenal va simpatoadrenal tizimining doimiy bog'liqligi bilan javob reaksiyalari yuzaga keladi. Aynan, har qanday ta'sirlovchi omillar, infeksiyon va boshqalar ham stress ko'rinishda ta'sirlashi oqibatida, timus po'stloq qavatida, glyukokortikoidlarni gipersekretsiyasi stimullashiga olib keladi.

Xulosa: Homiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlar timusida po'stloq va mag'iz qavatlarning chegaralari notekis bo'lishi, katta va kichik limfotsitlarni oraliq muvozanatida asosan mayda limfotsitlarni ko'p miqdorda yetilishi va yirik limfotsitlarni keskin kamayishi, kortikomedullar soxa chegarasini notekis bo'lishi, Gassal tanachalarini xam soxada bir xil uchrashi, qavatning qalinlashganligi, postkapillyar venulalarni oddiy kapillyarlarga transformatsiyasi, stromada juda ko'plab o'pirilgan soxalarni bo'lishi, makroflaglarni timusda ko'payishi bilan namoyon bo'lishi aniqlanadi. Bu o'zgarishlar tug'ma va orttirilgan ko'rinishdagi immunodefitsitni hujayraviy shaklini yuzaga kelganligini anglatib, chaqaloqlarni perinatal davrda ikklamchi immunodefitsitdan nobud bo'lishi bilan tugallanadi. Klinik morfologik jihatdan timus va buyrak usti bezininig o'zaro integral bog'liqligini inobatga olganda, chaqaloqlar qonida kortizol kontsentratsiyasini baland bo'lishi, buyrak usti bezini giperplaziyasi kabi o'zgarishlar bilan namoyon bo'lganligi aniqlanadi.

Bu esa, o'z navbatida kortizol giperproduksiyasi va buyrak usti bezining adaptogen ta'siri kuchayganligi va morfologik adaptatsiya mexanizmlarini ishlaganligini angalatib, timusda aktsidental transformatsiyani yuzaga kelganligini tasdiqlaydi. Natijada, timus buyrak usti bezi giperproduksiyasi sababli, timusning muddatdan oldingi glyukokortikoid assotsiatsiyalashgan involyutsiyasi va chaqaloqlarda antenatal va postnatal davrda turli infeksiyon kasalliklarda sepsis, septisemiya ko'rinishda nobud bo'lishiga olib keladi.

3-TOM, 3 - SON
TALABALARDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING PSIXOLOGIK O'ZIGA
XOSLIGI

Sayitova Umida Hikmatillo qizi

Alfraganus universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası
dotsent v.b., psixologiya fanlari bo'yisha
falsafa doktori (PhD)

umidasayitova00@gmail.com

Yusupova Raxila Ne'matullayevna

Alfraganus universiteti

“Pedagogika va psixologiya” yo'nalishi magistranti

Jahon oliy ta'lim muassasalari va ilmiy tadqiqot markazlarida tibbiyot oliy o'quv yurti talabalarida emotsional intellektning psixologik xususiyatlarini yaxshilash, uning stressni samarali boshqarish, hayotdan qoniqishni oshirish, yuqori kasbiy tayyorgarlikka ta'sirini o'rganishga oid ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Talabalik davri shaxsning emotsional va ijtimoiy rivojlanishi uchun muhim bir bosqichdir. Bu davrda shaxs o'zini anglash, ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va o'z his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Emotsional intellektning shakllanishi talabalarga o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqalar bilan munosabatlarni samarali tashkil etish va muammolarni hal qilishda yordam beradi. Emotsional intellekt, shuningdek, talabalarning stressga chidamlilik darajasini oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emotsional intellektga ega bo'lgan talabalar stressli vaziyatlarga yaxshiroq moslashadilar va muammolarni samarali hal qilishadi. Bu esa, o'z navbatida, ularning akademik ko'rsatkichlarini yaxshilashga yordam beradi.

E.G.Arefyev va A.V.Pervyshinlarning tadqiqotlari, EI ning o'zini boshqarish qobiliyatini oshirishi orqali talabalar stress darajasini kamaytirishga yordam berishini ko'rsatadi [1]. Psixologik jihatdan, talabalarda emotsional intellektni rivojlantirish, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarni oshirishga olib keladi. Ijtimoiy ko'nikmalar, o'zaro aloqalarda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarurdir. Talabalarning ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatga erishishi, ularning emotsional intellekt darajasi bilan bevosita

3-TOM, 3 - SON

bog'liqdir. O'z his-tuyg'ularini anglay olish, boshqalar his-tuyg'ularini tushunish va ularni boshqarish qobiliyatlari, ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Ko'pincha EI deb nomlanuvchi hissiy intellekt hissiyotlarni tan olish, nazorat qilish va tartibga solish qobiliyatini anglatadi, bu moslashuvchan fikrlashni va his-tuyg'ularning ahamiyati va natijalarini tushunishni osonlashtiradi.

Emotsional intellekt talabalarni o'z-o'zini anglash va o'z his-tuyg'ularini boshqarish orqali psixologik barqarorlikni ta'minlaydi. Bu esa ularning hissiy salomatligi va ruhiy holatlarini yaxshilaydi [2]. Emotsional intellektning talabalik davrida shakllanishi nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki ijtimoiy muhitga moslashish va professional faoliyatga tayyorgarlik jarayonida ham muhim rol o'ynaydi. Talabalarning emotsional intellekti, kelajakdagi ish faoliyatida ham ularning muvaffaqiyatlarini belgilaydi. Borgan sari o'zaro bog'langan va globallashtirilgan ishchi kuchida samarali hamkorlik qilish va murakkab ijtimoiy dinamikani boshqarish qobiliyati juda muhimdir. Hissiy intellektni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berish talabalarga samarali muloqotchilar, muammolarni hal qiluvchilar va turli xil professional muhitlarda muvaffaqiyat qozona oladigan yetakchilar bo'lish imkoniyatini beradi [3].

Ko'p hollarda kasbiy rivojlanishning past darajasi muhim maxsus qobiliyatlar tegishli profildagi universitetda muvaffaqiyatli o'qishni imkonsiz qiladi. Aksincha, universitetda muvaffaqiyatli ta'lim aslida maxsus kasbiy qobiliyatlarni shakllantirish jarayoniga to'g'ri keladi.

Intellektual salohiyatni rivojlantirish manbalari xilma-xil bo'lib, u ham ommaviy axborot vositalari, ham turli jamoat birlashmalari bo'lishi mumkin. Ammo intellektual salohiyatni rivojlantirishda asosiy rol ta'lim tizimiga tegishli. Bu shaxsning intellektual salohiyatini shakllantirish va rivojlantirishga qodir bo'lgan eng kuchli ijtimoiy, ilmiy muassasadir.

Har bir talabalar faoliyatida atrofdagi insonlar bilan shaxslararo munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yishda ularning emotsional intellekt va hissiy kechinmalarini oldindan bilish, boshqalarda sodir bo'layotgan hissiy-kechinmalarni tushunib yetish va ularga hamdardlik bildirish kabi sifatlarining rivojlanishini ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Андреева И.Н. «О синтетической теории эмоционального интеллекта» //И.Н. Андреева //Психология человека в современном мире. - 2009. - Т.2. - С. 289-298.

3-TOM, 3 - SON

2. Белоконь О.В. Эмоциональный интеллект и феномен лидерства: эксперимент «Строим вместе»/О.В. Белоконь // Психология. Журнал Высшей школы экономики. - 2008. - Т. 5., № 3. - С. 137-144.

3. Mayer J.D., Salovey P. What is Emotional Intelligence? // Emotional Development and Emotional Intelligence; P. Salovey & D.J. Sluyter (Eds.). New York: Basic Books. 1997. P. 3-31. – Emotional Intelligence Information; John D. Mayer. – LA, 2008

ВЛИЯНИЕ ГЕНОВ НА ПРОЛАПС ТАЗОВЫХ ОРГАНОВ У ЖЕНЩИН

Акрамова Д.Э.

Бухарский медицинский институт имени Абу Али Ибн Сина.

Аннотация. Основными факторами, которые приводят к пролапсу тазовых органов, являются роды, травма родовых путей, выкидыши, аборт, тяжелые физические нагрузки, подъем тяжестей, наличие частых запоров, частый и длительный кашель, высокий индекс массы тела, признаки дисплазии соединительной ткани, а также наследственная предрасположенность к развитию пролапса гениталий.

На основании многомерного статистического анализа предложен способ определения индивидуального риска развития пролапса гениталий.

Ключевые слова: ген, пролапс тазовых органов, женщин.

Актуальность. Проблема пролапса гениталий имеет богатую социальную историю. В настоящем мире женщины стараются бороться с постоянным дискомфортом, связанным с пролапсом гениталий. Хотя пролапс гениталий не оказывает риска для жизни, он приводит к физическим, социальным, психологическим, профессиональным, бытовым и/или сексуальным ограничениям (1,2,3,4,5,6,7,8,9,10).

На фоне увеличения средней продолжительности жизни возрастает количество женщин, стремящихся как можно дольше сохранить социальную активность и как можно дольше не снижать качества жизни (1,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20). Понимание эпидемиологии пролапса тазовых органов, этиологии и патогенеза заболевания, необходимо для обеспечения качественного ухода за женщинами пожилого населения. С каждым годом во всем мире наблюдается рост заболеваемости пролапсом гениталий. К сожалению, в настоящее время происходит «омолаживание» пролапса тазовых органов, если несколько десятков лет назад данная патология больше была характерна для пожилых женщин, то в настоящее время пациентки репродуктивного возраста составляют не менее одной трети всех страдающих пролапсом гениталий женщин (2,21,22).

3-ТОМ, 3 - СОН

Ожидается, что в период с 2012 по 2050 год число пожилых людей увеличится почти вдвое, поэтому распространенность пролапса тазовых органов возрастет, что повысит требования к системе здравоохранения и специалистам, прошедшим специальную подготовку (3,23,24,25).

Точная распространенность пролапса тазовых органов во всем мире неизвестна, поскольку в диагностике используются разные системы классификации. В исследовании «Women's Health Initiative» пролапс тазовых органов был выявлен у 41% женщин в возрасте от 50 до 59 лет, из них цистоцеле у 34%, ректоцеле у 19% и выпадение матки у 14% женщин (4,26,27,28,29,30).

Степень разработанности темы исследования. Несмотря на то, что проблема пролапса гениталий не нова, общепринятые стандарты, направленные на профилактику развития пролапса тазовых органов, в настоящее время отсутствуют.

В литературе описаны общие факторы риска развития заболевания, при этом данные часто противоречивы. Ранняя диагностика пролапса тазовых органов является затруднительной, т.к. женщины обращаются к гинекологу с уже имеющимися признаками заболевания, в связи с чем возможно проведение только профилактики развития тяжелых форм пролапса гениталий, что также не всегда эффективно. Методов, использующих индивидуальный подход к прогнозированию развития заболевания еще до наступления клинических проявлений, в настоящее время не определено. Все вышесказанное послужило основанием для проведения настоящего исследования.

Целью исследования является разработка способа определения индивидуального риска пролапса тазовых органов у женщин Бухарской области.

Материал и методы исследования. Настоящая работа является ретроспективным исследованием с клиничко-анамнестическим анализом 135 женщин с признаками пролапса тазовых органов (91 женщина) и без него (44 женщины). С целью клинической оценки предложенного способа определения индивидуального риска развития пролапса тазовых органов проведено проспективное исследование 30 женщин. Исследование проводилось в Бухарской области на базе кафедры акушерства и гинекологии «Бухарский государственный медицинский институт», гинекологического отделения перинатального центра Бухарской области с 2016 по 2019 гг.

Сбор материала, в том числе анкетирование, заполнение информированного согласия, клинический осмотр, анализ лабораторных и

3-ТОМ, 3 - СОН

инструментальных данных проводились в условиях гинекологического отделения перинатального центра Бухарской области.

Для определения результатов проведенного исследования были использованы методы многомерной статистики. База данных создавалась и подвергалась первичной обработке в среде Excel-2007 (Microsoft). Многомерный статистический анализ проводился в стандартном прикладном программном пакете Statistika 5.5 (Statsoft).

Результаты исследования. Распространенность обращаемости за оперативной помощью по поводу пролапса тазовых органов рассматривали на пациентках гинекологического отделения перинатального центра Бухарской области. В 2014 году в гинекологическом отделении операций по поводу пролапса тазовых органов было проведено 116 (3,8% от общего числа пролеченных пациентов), в 2015 году – 147 (4,6%), в 2016 году – 200 (6,2%), в 2017 году – 228 (7,3%), в 2018 году – 240 (8,4%), в 2019 году – 249 (8,0%).

Произведена оценка клинических и социально-биологических параметров у женщин основной и контрольной групп. У исследованных женщин с пролапсом тазовых органов наиболее частыми симптомами явились учащенное мочеиспускание (95% женщин), чувство выпадения инородного тела из влагалища (78%), эпизоды недержания газов (78%), чувство давления в нижних отделах живота (67%), боль или дискомфорт в нижних отделах живота или области половых органов (66%), чувство неполного опорожнения мочевого пузыря (65%), тяжесть в области таза (63%), чувство неполного опорожнения кишечника после дефекации (56%), недержание мочи вследствие сильного позыва к мочеиспусканию (56%), необходимость сильного натуживания для опорожнения кишечника (52%). Женщинам с пролапсом тазовых органов больший дискомфорт доставляли выпадение матки и изменение анатомии и функции мочевого пузыря при ходьбе, плавании, выполнении упражнений, езде на машине или автобусе более 30 минут от дома. Негативное влияние нарушения функции мочевого пузыря на эмоциональное благополучие отметили 57% женщин, выпадения матки – 48 % женщин с признаками пролапса. На ощущение неудовлетворенности в 49% случаев оказывало влияние нарушение функции мочевого пузыря, а в 54% случаев - выпадение матки.

У всех женщин с пролапсом тазовых органов был выполнен гинекологический осмотр перед проведением оперативного вмешательства. Стадия пролапса тазовых органов определялась по системе POP-Q. Так, среди

3-TOM, 3 - SON

изучаемых женщин была выявлена 2 стадия ПТО у 20 женщин (21,9%), 3 стадия – 36 женщин (39,5%), 4 стадия – 35 женщин (38,4%). Среди исследованных женщин изолированный пролапс задней стенки влагалища встречался у 3 (3,3%) пациенток, пролапс передней и задней стенок влагалища без признаков выпадения шейки и тела матки был у 8 (8,8%) пациенток. У одной пациентки ранее была выполнена экстирпация матки, при осмотре было выявлено выпадение культи влагалища. У остальных 79 женщин отмечался сочетанный пролапс матки и стенок влагалища, среди них наиболее дистально расположенной точкой пролапса у 72,2% была шейка матки, у остальных 27,8% - передняя стенка влагалища.

Объём оперативного вмешательства у 3 (3,3%) женщин включал кольпоперинеолеваторопластику, у 8 (8,8%) – переднюю кольпоррафию и кольпоперинеолеваторопластику, у 1 (1,1%) – срединную кольпоррафию Нейгебауэра-Лефора, у 2 (2,2%) – экстирпацию культи шейки матки, переднюю кольпоррафию и кольпоперинеолеваторопластику, у 77 (84,6%) – влагалищную гистерэктомию, кольпоррафию и кольпоперинеолеваторопластику.

Анализируя социально-биологические характеристики женщин, такие как возраст, весо-ростовой показатель, возраст начала половой жизни, индекс массы тела (ИМТ), число половых партнеров, можно сделать вывод, что пациентки основной группы имели большую массу тела ($75,58 \pm 13,57$ кг) по сравнению с пациентами контрольной группы ($69,04 \pm 11,57$ кг, $p < 0,05$), более низкий рост ($162,15 \pm 5,74$ см и $167,11 \pm 4,26$ см, $p < 0,05$). Выявлены достоверные различия индекса массы тела (ИМТ) у женщин разных групп: в основной группе этот показатель составил $28,75 \pm 4,32$, в контрольной группе он был ниже и составил $24,72 \pm 3,17$, $p < 0,05$. Средний возраст начала половой жизни выше у женщин основной группы был выше ($20,50 \pm 2,53$ лет, $p < 0,05$) на 1 год по сравнению с женщинами контрольной группы ($19,50 \pm 1,66$ лет, $p < 0,05$).

Средний возраст менархе у женщин с пролапсом тазовых органов был выше на 0,9 лет, чем в контрольной группе - 13,9 лет и 13,0 соответственно ($p < 0,05$). У пациенток с признаками пролапса тазовых органов менопауза наступала раньше, чем у здоровых женщин. Возраст наступления менопаузы в основной группе составил $48,92 \pm 3,32$ лет, в контрольной группе $50,48 \pm 4,17$ лет, $p < 0,05$.

Продолжительность менопаузы у женщин основной группы $13,28 \pm 8,63$ лет, у женщин контрольной группы $9,56 \pm 6,66$ лет, $p < 0,05$.

3-ТОМ, 3 - СОН

Анализируя возраст менархе, отмечено, что в основной группе у 73,63% женщин менструальная функция установилась в период от 12 до 14 лет, в контрольной группе у 95,45% женщин (OR=0,13, 95% CI 0,02-0,62, $p<0,05$).

Исследования показали, что длительность менструального цикла более 30 дней в основной группе оказалась у $3,3\% \pm 1,87$ женщин, а среди женщин контрольной группы у $15,91\% \pm 5,51$, OR = 0,18, 95% CI 0,04-0,83, $p<0,05$.

Количество беременностей у женщин с признаками пролапса тазовых органов была выше, чем в контрольной группе ($5,08 \pm 2,65$ против $3,31 \pm 1,70$, $p<0,05$). Среднее число родов у женщин с пролапсом тазовых органов составило $2,06 \pm 0,98$, в контрольной группе их число было ниже на $0,52 - 1,54 \pm 0,76$ ($p<0,05$).

Обращало на себя внимание большее число аборт на $0,97$ у женщин с пролапсом тазовых органов по сравнению с женщинами контрольной группы ($2,62 \pm 2,36$ против $1,65 \pm 1,47$, $p<0,05$).

Отдельно мы рассмотрели состояния, которые имеют доказанную связь с развитием пролапса органов малого таза, через прямое или косвенное повышение внутрибрюшного давления. Хронический бронхит в основной группе отмечался у 8 женщин, что составляет $8,79 \pm 2,97\%$ ($p<0,05$), в контрольной группе хронический бронхит выявлен не был. Следующим изучаемым признаком были частые запоры.

В основной группе запоры были отмечены у $17,58\% \pm 3,99$ женщин, в контрольной группе – у $2,27\% \pm 2,25$ женщин (OR = 0,11, 95% CI 0,01-0,83, $p<0,05$). Заживляемость ран и травм кожных покровов в двух группах была различна. Так, в контрольной группе $84,09 \pm 5,51\%$ женщин, а в основной группе только $25,27 \pm 4,56\%$ женщин отмечали заживление ран без осложнений (OR = 0,06, 95% CI 0,02-0,18, $p<0,05$). Напротив, в основной группе $72,53 \pm 4,68\%$ женщин, а в контрольной $13,64 \pm 5,17\%$ (OR = 16,72, 95% CI 5,83-50,51, $p<0,05$) женщин отметили, что имели инфекционные осложнения при заживлении ран и травм кожных покровов.

Таким образом, лучшая заживляемость была отмечена в контрольной группе. Обращал на себя внимание показатель встречаемости пролапса тазовых органов у матерей и сестер исследуемых. Частота пролапса у ближайших родственниц по женской линии в основной группе была выше в 10 раз и составила $23,08 \pm 4,42\%$ женщин, а в контрольной группе $2,27 \pm 2,25\%$ ($p<0,05$).

3-ТОМ, 3 - СОН

Для определения наличия признаков дисплазии использовали критерии степени выраженности ДСТ Т.Ю. Смольновой с соавт. (Т.Ю. Смольнова, 2003) в баллах.

Анализируя имеющиеся критерии, в нашем исследовании были получены следующие данные. Отмечена высокая частота астенического типа телосложения у пациенток основной группы ($16,70 \pm 0,38\%$) по сравнению с женщинами контрольной группы ($2,30 \pm 0,15\%$; OR = 8,48, 95% CI 1,1-180,43, $p < 0,05$). Склонность к легкому образованию синяков, повышенная кровоточивость тканей в основной группе у женщин с пролапсом гениталий ($16,50 \pm 0,37\%$) оказалась выше ($p < 0,05$), чем в контрольной группе (0,0%). Сколиоз, кифоз, кифосколиоз в основной группе выявлены в $14,30 \pm 0,35\%$, в контрольной группе – в $2,30 \pm 0,15\%$ (OR = 7,17, 95% CI 0,92-153,71, $p < 0,05$).

Более 7 баллов по шкале Смольновой Т.Ю. в контрольной группе зарегистрировано не было. В основной группе основная доля женщин имела от 2 до 4 баллов (2 балла – $16,48 \pm 3,89\%$, 3 балла – $16,48 \pm 3,89\%$, 4 балла – $17,58 \pm 3,99\%$), что соответствует дисплазии соединительной ткани легкой степени. В контрольной группе $45,45 \pm 7,51\%$ женщин имели 0 баллов, $34,09 \pm 7,15\%$ имели только 1 балл. Только пятая часть исследуемых контрольной группы ($20,46 \pm 12,99\%$) имели в сумме 2 и более баллов.

Если мы сравним женщин по рассматриваемым признакам, то практически не увидим явных и значительных различий. Но, при этих незначительных различиях признаков, в совокупности и взаимодействии друг с другом, эти признаки позволили нам отнести женщин в разные группы по риску развития пролапса органов малого таза, и это подтверждается реальным состоянием самих женщин.

Вывод. Для определения индивидуального риска пролапса тазовых органов необходимо учитывать значимые параметры (характер заживления ран, наличие в жизни физических нагрузок, сумма баллов по шкале Смольновой Т. Ю., рост, вес, наличие запоров, наличие бронхиальной астмы, количество родов в анамнезе и возраст менархе в совокупности, оценивая их с помощью предлагаемого способа.

Literature

1. Ward R.M., Velez Edwards D.R., Edwards T., Giri A., Jerome R.N., Wu J.M. Genetic epidemiology of pelvic organ prolapse: a systematic review // Am. J. Obstet. Gynecol. 2014. Vol. 211, N 4. P. 326-335.

3-TOM, 3 - SON

2. Campeau L., Gorbachinsky I., Badlani G.H., Andersson K.E. Pelvic floor disorders: linking genetic risk factors to biochemical changes // BJU Int. 2019. Vol. 108, N 8. P. 1240-1247.
3. Weintraub A.Y., Gliner H., Marcus-Braun N. Narrative review of the epidemiology, diagnosis and pathophysiology of pelvic organ prolapse // Int. Braz. J. Urol. 2020. Vol. 46, N 1. P. 5-14.
4. Vergeldt T.F., Weemhoff M., IntHout J., Kluivers K.B. Risk factors for pelvic organ prolapse and its recurrence: a systematic review // Int. Urogynecol. J. 2018. Vol. 26, N 11. P. 1559-1573.
5. Khamdamov I.B. Experimental determination of the extensibility of the anterior abdominal wall tissues at different times of pregnancy using various approaches to hernioplasty// *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal* Vol. 12, Issue 04, April 2022 SJIF 2022 = 8.252 P.193-201 .
6. Khamdamov I.B. Improving tactical approaches in the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // *New day in medicine*. Bukhara, 2022.-№10(48)- P. 338-342.
7. Khamdamov I.B. Morphofunctional features of the abdominal press in women of reproductive age // *New day in medicine*. Bukhara, 2022.-№3(41)- P. 223-227.
8. Khamdamova M.T. Ultrasound features of three-dimensional echography in assessing the condition of the endometrium and uterine cavity in women of the first period of middle age using intrauterine contraceptives // *Biology va tibbyot muammolari*. - Samarkand, 2020. - No. 2 (118). - P.127-131.
9. Khamdamova M. T. Ultrasound assessment of changes in the endometrium of the uterus in women of the first and second period of middle age when using intrauterine and oral contraceptives // *Биомедицина ва амалиёт журнали*. – Ташкент, 2020. - №2. - 8 часть. - С.79-85.
10. Khamdamova M. T. Anthropometric characteristics of the physical status of women in the first and second period of middle age // *A new day in medicine*. Tashkent, 2020. - № 1 (29). - С.98-100.
11. Khamdamova M.T. Age-related and individual variability of the shape and size of the uterus according to morphological and ultrasound studies // *News of dermatovenereology and reproductive health*. - Tashkent, 2020. - No. 1-2 (88-80). - P.49-52.

3-TOM, 3 - SON

12. Khamdamova M. T. Anthropometric characteristics of the physical status of women in the first and second period of middle age // Новый день в медицине. Бухара, 2020. - № 1 (29). - С.98-100.
13. Khamdamova M.T. Age-related and individual variability of the shape and size of the uterus according to morphological and ultrasound studies // News of dermatovenereology and reproductive health. - Tashkent, 2020. - No. 1-2 (88-80). - P.49-52.
14. Khamdamova M.T. Ultrasound features of three-dimensional echography in assessing the condition of the endometrium and uterine cavity in women of the first period of middle age using intrauterine contraceptives // Biology va tibbyot muammolari. - Samarkand, 2020. - No. 2 (118). - P.127-131.
15. Khamdamova M. T. Ultrasound assessment of changes in the endometrium of the uterus in women of the first and second period of middle age when using intrauterine and oral contraceptives // Биомедицина ва амалиёт журналі. – Ташкент, 2020. - №2. - 8 часть. - С.79-85.
16. Khamdamova M.T., Akramova D.E. Immediate and long-term results of surgical treatment of genital prolapse in elderly women // New day in medicine. Bukhara, 2025. – N3 (77). - P.201-206.
17. Khamdamova M.T., Khasanova M.T. Генетические механизмы развития гиперпластических процессов эндометрия у женщин в климактерическом возрасте // New day in medicine. Bukhara, 2025. – N3 (77). - P.207-211.
18. Khamdamova M.T. Individual variability of the uterus and ovaries in women who use and do not use various types of contraceptives // New day in medicine. Bukhara, 2020. - No. 3 (31). - P. 519-526.
19. Khamdamova M. T., Khasanova M.T. Генетические механизмы развития гиперпластических процессов эндометрия у женщин в климактерическом возрасте // New day in medicine. Bukhara, 2025.-№3(77)- P. 207-211.
20. Khamdamova M. T., Akramova D.E. Immediate and long-term results of surgical treatment of genital prolapse in elderly women // New day in medicine. Bukhara, 2025.- №3(77)- P. 201-206
21. Khamdamova M. T., Umidova Nigora Nabi kizi. Genetic factors of genital endometriosis // New day in medicine. Bukhara, 2025.-№3(77)- P. 201-206H20.
22. Khamdamova M.T., Zhaloldinova M.M., Khamdamov I.B. The state of nitric oxide in blood serum in patients with cutaneous leishmaniasis // New day in medicine. Bukhara, 2023. - No. 5 (55). - pp. 638-643.

3-TOM, 3 - SON

23. Khamdamova M.T., Zhaloldinova M.M., Khamdamov I.B. The value of ceruloplasmin and copper in blood serum in women wearing copper-containing intrauterine device // *New day in medicine*. Bukhara, 2023. - No. 6 (56). - P. 2-7.
24. Khamdamova M. T. Bleeding when wearing intrauterine contraceptives and their relationship with the nitric oxide system // *American journal of pediatric medicine and health sciences* Volume 01, Issue 07, 2023 ISSN (E): 2993-2149. P.58-62
25. Khamdamova M. T. The state of local immunity in background diseases of the cervix // *Eurasian journal of medical and natural sciences Innovative Academy Research Support Center*. Volume 3 Issue 1, January 2023 ISSN 2181-287X P.171-175.
26. Khamdamova M.T., Khasanova M.T. Various mechanisms of pathogenesis of endometrial hyperplasia in postmenopausal women (literature review) // *New day in medicine*. Bukhara. 2023. - No. 8 (58). - P. 103-107.
27. Khamdamova M.T. Reproductive Health of Women Using Copper-Containing Intrauterine Contraception // *Eurasian Medical Research Periodical* Volume 28 January 2024, ISSN: 2795-7624 .www.geniusjournals.org P. 39-45.
28. Khamdamov I.B. Advantages Of Laparoscopic Hernioplasty in Obesity Women of Fertile Age // *Eurasian Medical Research Periodical* Volume 28 January 2024, ISSN: 2795-7624 .www.geniusjournals.org P. 33-38.
29. Khamdamova M. T., Khasanova M.T. Genetic mechanisms of development of endometrial hyperplastic processes in women in menopausal age // *American Journal of Medicine and Medical Sciences* 2025.- №15(2): P.372-375 DOI: 10.5923/j.ajmms.20251502.22
30. Blomquist J.L., Carroll M., Munoz A., Handa V.L. Pelvic floor muscle strength and the incidence of pelvic floor disorders after vaginal and cesarean delivery // *Am. J. Obstet. Gynecol.* 2020. Vol. 222, N 1. P. 62-65.

3-TOM, 3 - SON
XOTIRA HAQIDA TUSHUNCHA, UNING NERV-FIZIOLOGIK ASOSI,
TURLARI VA JARAYONLARI

Ziyodullayeva Mahliyo Botir qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti, Matematika yonalishi

3-kurs 3-M guruh talabasi

Umirqulov Adhamjon Abdurauf o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti, Matematika yo'nalishi

3-kurs 4-M guruh talabasi

Shomurotov Ulug'bek Meliboboyevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya

kafedrasi o'qituvchisi (maqola ilmiy rahbari)

ulug'bekshomurotov986@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada xotiraning psixologik va fiziologik asoslari, uning turlari hamda jarayonlari haqida so'z yuritiladi. Xotira inson ongining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, bilim va tajriba orttirishda asosiy rol o'ynaydi. Maqolada xotira jarayonlari, uning davomiyligi va turli xotira mexanizmlari, shuningdek, nerv tizimi bilan bog'liqligi tahlil qilinadi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются психологические и физиологические основы памяти, её виды и процессы. Память является одной из важнейших составляющих человеческого сознания, играющей ключевую роль в приобретении знаний и опыта. В статье анализируются процессы памяти, их продолжительность, различные механизмы запоминания, а также связь с нервной системой.

3-TOM, 3 - SON

Annotation : This article discusses the psychological and physiological foundations of memory, its types, and processes. Memory is one of the most important components of human consciousness, playing a key role in acquiring knowledge and experience. The article analyzes memory processes, their duration, various memory mechanisms, and their relationship with the nervous system.

Kalit soʻzlar: xotira, nerv-fiziologik asoslar, qisqa muddatli xotira, uzoq muddatli xotira, eslab qolish, unutish.

Ключевые слова : память, нервно-физиологические основы, кратковременная память, долговременная память, запоминание, забывание.

Key words : memory, neurophysiological foundations, short-term memory, long-term memory, memorization, forgetting.

Kirish

Xotira insonning ongli hayotining ajralmas qismi boʻlib, bilim va tajribalarni eslab qolish, saqlash va kerakli vaqtda esga tushirish jarayonlarini oʻz ichiga oladi. Xotira inson tafakkurining asosiy negizlaridan biri boʻlib, kognitiv jarayonlarning barqaror ishlashini taʼminlaydi. Uning yordamida inson oldingi tajribalaridan saboq oladi, rejalashtiradi va ongli qarorlar qabul qiladi. Xotira turlari turli mezonlar asosida tasniflanadi. Masalan, axborotni saqlash muddatiga koʻra qisqa muddatli va uzoq muddatli xotira ajratiladi. Qisqa muddatli xotira qisqa vaqt davomida maʼlumotni ushlab turadi, uzoq muddatli xotira esa yillar davomida maʼlumotlarni saqlashga qodir. Shuningdek, mexanizmlari boʻyicha harakatli, hissiy va mantiqiy xotira farqlanadi. Nerv-fiziologik nuqtai nazardan, xotira bosh miya poʻstlogʻining turli qismlari va asab tizimining murakkab faoliyati bilan bogʻliq. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, gipokampus va miyadagi neyron aloqalar xotira shakllanishida muhim rol oʻynaydi. Neyrobiologlar xotiraning mustahkamlanishi va tiklanishi uchun sinaptik plastiklik, neyron faollik va kimyoviy jarayonlarning ahamiyatini oʻrganadilar. Xotira jarayonlari quyidagi asosiy bosqichlardan iborat:

1. **Eslab qolish** – axborotni qabul qilish va uni saqlash uchun miyaga qayta ishlash imkonini berish.
2. **Saqlash** – olingan maʼlumotlarni uzoq yoki qisqa muddatli xotirada saqlash.
3. **Eslash (qayta tiklash)** – kerakli axborotni esga tushirish jarayoni.
4. **Unutish** – maʼlum vaqt oʻtishi bilan baʼzi maʼlumotlarni yoʻqotish jarayoni.

3-TOM, 3 - SON

Xotiraning Tuzilishi va Mexanizmlari

Xotira miya neyronlarining o'zaro aloqasi natijasida shakllanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yangi ma'lumot eslab qolinayotganda, neyronlar o'rtasidagi sinapslar mustahkamlanadi va yangi neyron tarmoqlari hosil bo'ladi. Bu jarayon sinaptik plastiklik deb ataladi. Shuningdek, xotira neurotransmitterlar, xususan, asetilxolin, dopamin va glutamat kabi kimyoviy moddalar orqali boshqariladi.

Miyaning turli hududlari xotira jarayonlarida o'ziga xos vazifalarni bajaradi:

Gipokampus – yangi ma'lumotlarni kodlash va uzoq muddatli xotiraga o'tkazish uchun javobgar.

Amygdala – hissiy xotirani shakllantirish va kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Prefrontal korteks – mantiqiy fikrlash, qaror qabul qilish va qisqa muddatli xotirani boshqarishda ishtirok etadi.

Xotira Turlarining Kengaytirilgan Tasnifi

Xotira faqatgina saqlash muddatiga ko'ra farqlanibgina qolmay, balki ma'lumotning tabiatiga ko'ra ham bir necha turga bo'linadi:

- 1. Semantik xotira** – umumiy bilim va tushunchalarni eslab qolish (masalan, tarixiy sanalar, matematik formulalar).
- 2. Epizodik xotira** – inson shaxsiy tajribalarini eslab qolish (masalan, bolalik xotiralari, muhim hayotiy voqealar).
- 3. Protsessual xotira** – muayyan harakat va ko'nikmalarni eslab qolish (masalan, velosiped minish, yozuv mashinkasida terish).
- 4. Hissiy xotira** – muayyan hissiyotlarga asoslangan esdaliklar (quvonchli yoki qayg'uli voqealar bilan bog'liq xotiralar).

Xotira Buzilishlari va Uning Sabablari

Xotira turli sabablarga ko'ra zaiflashishi yoki buzilishi mumkin. Bunga quyidagilar sabab bo'lishi mumkin:

Yosh bilan bog'liq o'zgarishlar – qarilikda xotira zaiflashishi tabiiy jarayon bo'lib, neyronlarning asta-sekin degeneratsiyasiga bog'liq.

3-TOM, 3 - SON

Stress va depressiya – haddan tashqari stress gormoni (kortizol) miya faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, xotira jarayonlarini susaytirishi mumkin.

Uyqusizlik – sifatli uyqu gipokampus faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi, uyqu yetishmovchiligi esa xotirani zaiflashtiradi.

Miya shikastlanishi – bosh miyaga yetgan shikastlar (chayqalish, insult, travmalar) xotira buzilishiga olib kelishi mumkin.

Nevrologik kasalliklar – Altsgeymer, Parkinson kasalliklari va boshqa nevrodegenerativ kasalliklar xotira yo'qolishiga sabab bo'lishi mumkin

Xotiraning samaradorligini oshirish uchun quyidagi usullar tavsiya etiladi:

1. Takrorlash va qayta ko'rib chiqish – o'rganilgan ma'lumotni tez-tez takrorlash xotirada uzoqroq saqlanishiga yordam beradi.

2. Mantiqiy bog'lanishlar o'rnatish – yangi bilimlarni avvalgi tajribalar bilan bog'lash eslab qolish jarayonini osonlashtiradi.

3. Vizual va assotsiativ usullar – rasm va diagrammalar orqali eslab qolish samaradorligini oshirish mumkin.

4. Sog'lom turmush tarzi – to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik va sifatli uyqu xotirani mustahkamlashga yordam beradi.

5. Intellektual faoliyat – kitob o'qish, til o'rganish, shaxmat va boshqotirmalar yechish miya faoliyatini faollashtiradi.

Xotiraning rivojlanishi va samaradorligini oshirish uchun turli usullar mavjud bo'lib, ularning ichida mantiqiy bog'lanishlarni shakllantirish, vizual tasavvurlar yaratish, takrorlash va faol o'rganish muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada xotiraning shakllanishi, rivojlanishi va uning buzilish sabablari keng tahlil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ананьев Б.Г. "Психология памяти". – Москва: Изд-во "Просвещение", 2000.
2. Баддели А. "Рабочая память". – Санкт-Петербург: Питер, 2011.
3. Tulving E., Craik F.I.M. "The Oxford Handbook of Memory". – Oxford University Press, 2000
4. Squire L.R. "Memory and Brain". – Oxford University Press, 1987.

3-ТОМ, 3 - СОН
МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У
СТУДЕНТОВ, ИЗУЧАЮЩИХ КОРЕЙСКИЙ ЯЗЫК

Пулатова Дилрабо Дилшодовна

Студент-докторант

Узбекский государственный университет мировых языков

Аннотация. Методика развития лингвокультурной компетенции у студентов, изучающих корейский язык, нацелена на формирование у них способности понимать и применять лексические, грамматические и культурные особенности языка в соответствующих коммуникативных ситуациях. Данная методика включает внедрение технологий геймификации, социального партнерства и контекстного обучения, которые способствуют погружению студентов в языковую и культурную среду. Использование SCAMPER-метода активизирует креативное мышление и стимулирует осознанное восприятие корейской культуры. Помимо языковых аспектов, методика предполагает изучение культурных реалий и традиций, что позволяет студентам не только эффективно владеть языком, но и развивать межкультурное понимание. Результаты внедрения данной методики демонстрируют положительное влияние на способность студентов адаптироваться к культурному контексту и использовать лингвокультурные знания в межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: лингвокультурная компетенция, корейский язык, геймификация, социальное партнерство, контекстное обучение, SCAMPER, креативное мышление, межкультурная коммуникация, культурные реалии.

Введение. В условиях глобализации и межкультурного взаимодействия владение лингвокультурной компетенцией становится важным компонентом подготовки специалистов в области изучения иностранных языков, включая корейский язык. Лингвокультурная компетенция предполагает не только знание языка, но и умение воспринимать и интерпретировать культурные особенности, национальные обычаи, образы мышления и поведения носителей языка. В образовательных учреждениях развитие этой компетенции становится важной целью, поскольку оно помогает студентам адаптироваться к разнообразным культурным контекстам и успешно коммуницировать на межкультурном уровне. Корейский язык и культура представляют собой уникальную область для изучения, так как они включают в себя множество концептов, отличных от

3-ТОМ, 3 - СОН

западных¹. Это выражается в специфике корейской лексики, грамматики, формул вежливости и языковых конструкций, а также в глубоко укоренённых культурных традициях, таких как конфуцианская иерархия и уважение к старшим.

Развитие лингвокультурной компетенции позволяет студентам не только овладеть языковыми аспектами, но и глубже понять культурный контекст, в котором функционирует язык. Методика развития лингвокультурной компетенции у студентов, изучающих корейский язык, включает инновационные подходы, такие как геймификация, социальное партнерство и контекстное обучение. Эти подходы способствуют созданию учебной среды, которая стимулирует познавательную активность студентов и их вовлеченность в процесс обучения. Например, геймификация позволяет превратить процесс изучения языка в увлекательное занятие, усиливая мотивацию и заинтересованность. Метод контекстного обучения погружает студентов в реальные жизненные ситуации, помогая применять знания на практике.

Метод SCAMPER развивает креативное мышление, обучая студентов адаптировать полученные знания к новому контексту. Таким образом, методика развития лингвокультурной компетенции способствует формированию комплексного подхода к обучению корейскому языку, интегрируя языковые и культурные аспекты и обеспечивая подготовку студентов к эффективной межкультурной коммуникации². Основная часть методики развития лингвокультурной компетенции у студентов, изучающих корейский язык, базируется на интеграции языковых и культурных аспектов через использование современных педагогических технологий, таких как геймификация, социальное партнерство, контекстное обучение и метод SCAMPER. Эти подходы помогают преодолеть традиционные барьеры в обучении языку и культуре и способствуют формированию у студентов целостного представления о лингвокультурных особенностях корейского языка.

Геймификация представляет собой методику, направленную на внедрение игровых элементов в процесс обучения³. Использование геймификации при изучении корейского языка позволяет создать увлекательную и мотивирующую среду, которая способствует не только запоминанию языковых единиц, но и пониманию культурных концептов, заложенных в языке. Например, задания,

¹ Верещагин Е. М., Костомаров, В. Г. *Язык и культура*. — М.: Институт русского языка, 2002. С. 45-78.

² Красных В. В. *Лингвокультурология*. — М.: Академия, 2001. С. 101-150.

³ Тобахин Г. Д. *Основы лингвокультурологии*. — М.: Высшая школа, 2003. С. 33-56.

3-TOM, 3 - SON

построенные по принципу квестов, могут включать изучение корейских традиций и обычаев, праздников и обрядов, что позволяет студентам не только узнать о культуре, но и практически «прожить» её элементы. Внедрение игровых элементов, таких как баллы, уровни и соревнования, способствует развитию устойчивого интереса к языку и повышает вовлеченность студентов.

Более того, такие игровые формы работы, как создание ролевых ситуаций и использование сценариев с культурным контекстом, позволяют студентам адаптировать свои знания в коммуникативной среде, а также применять их в практических ситуациях, что в конечном итоге помогает закрепить и усвоить как лингвистические, так и культурные элементы. Методика социального партнерства в процессе изучения корейского языка строится на взаимодействии с носителями языка или с представителями корейской культуры. Это может включать приглашение на занятия корейских студентов, организацию встреч с представителями корейских культурных центров, участие в онлайн-конференциях или форумах⁴. Такое сотрудничество позволяет студентам непосредственно общаться с носителями языка, что помогает им более глубоко понять культурные нормы, невербальные средства коммуникации, а также культурно обусловленные речевые стратегии. Социальное партнерство способствует созданию аутентичной среды, в которой студенты могут развивать свои навыки межкультурной коммуникации.

Кроме того, в процессе общения с носителями языка студенты учатся понимать и уважать культурные различия, что является важной частью межкультурной компетенции. Ключевым аспектом данного метода является акцент на взаимопонимание и уважение, что помогает студентам адаптироваться к культурному контексту и преодолеть возможные барьеры в коммуникации. Контекстное обучение представляет собой методику, при которой учебный процесс строится на реальных жизненных ситуациях и сценариях⁵. В случае корейского языка это могут быть задания, которые симулируют повседневные ситуации в Корее, такие как посещение ресторана, поездка на транспорте, посещение культурных мероприятий и общение с местными жителями. Подобные ситуации помогают студентам не только усвоить язык, но и адаптироваться к его культурным и социальным аспектам. Применение контекстного обучения позволяет студентам понять, как использовать те или

⁴ Кабакчи В. В. *Введение в культурологию: Культурные концепты и их роль в общении.* — СПб.: Специальная литература, 1998. С. 80-120.

⁵ Бенвенист Э. *Общая лингвистика и культура.* — М.: Прогресс, 1974. С. 90-112.

3-TOM, 3 - SON

иные языковые конструкции в зависимости от культурного контекста, а также какие невербальные сигналы и речевые формы приняты в той или иной ситуации.

Таким образом, этот метод способствует развитию гибкости и адаптивности, необходимых для эффективной межкультурной коммуникации. Контекстное обучение также помогает студентам развивать навыки анализа и критического мышления, поскольку они учатся интерпретировать культурные особенности и адаптироваться к различным социальным ситуациям. Например, при изучении этикетных форм общения в корейском языке студенты могут увидеть различия между общением с равными по статусу и с людьми старшего возраста, что позволит им более точно понимать и использовать языковые нормы⁶. Метод SCAMPER представляет собой творческую методику, направленную на развитие креативного мышления, адаптации и преобразования знаний в соответствии с новой ситуацией. SCAMPER состоит из семи техник (Substitute, Combine, Adapt, Modify, Put to another use, Eliminate, Reverse), каждая из которых позволяет студентам по-новому взглянуть на уже изученные материалы и интерпретировать их с учетом культурного контекста.

При изучении корейского языка использование метода SCAMPER помогает студентам адаптировать свои знания к новым культурным ситуациям и находить нестандартные решения в межкультурной коммуникации. Например, студенты могут применить технику Substitute для изучения корейских идиом, подбирая аналогичные выражения в своей культуре, что позволяет понять культурные особенности мышления и восприятия. Техника Combine может быть использована для объединения различных культурных аспектов в рамках одного задания, что помогает студентам формировать комплексное представление о культуре⁷. Метод SCAMPER также способствует развитию у студентов способности быстро адаптироваться к изменениям и находить творческие решения в ситуациях, требующих межкультурного взаимодействия. Это особенно важно при изучении корейского языка, который включает множество лингвокультурных аспектов, требующих внимания к деталям и креативного подхода.

Заключение. Применение вышеописанных методов позволяет формировать у студентов комплексную лингвокультурную компетенцию, включающую не только языковые знания, но и культурные навыки, необходимые

⁶ Гудков Д. Б. *Теория и практика межкультурной коммуникации*. — М.: ГУ-ВШЭ, 2003. С. 58-97.

⁷ Лотман Ю. М. *Семиосфера*. — СПб.: Искусство, 2004. С. 205-230.

3-ТОМ, 3 - СОН

для успешной межкультурной коммуникации. Геймификация, социальное партнерство, контекстное обучение и метод SCAMPER способствуют созданию образовательной среды, ориентированной на погружение студентов в культурный контекст и стимулирующей их креативное мышление и адаптивность.

Каждая из методик способствует развитию у студентов важнейших навыков межкультурного общения и культурной гибкости, что позволяет эффективно использовать корейский язык в аутентичных ситуациях. В результате применения данных методик студенты становятся более готовыми к реальным условиям межкультурного взаимодействия, что делает их компетентными и уверенными в себе пользователями корейского языка и способствует их профессиональному росту в условиях глобализирующегося мира.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Верещагин Е. М., Костомаров, В. Г. Язык и культура. — М.: Институт русского языка, 2002. С. 45-78.
2. Красных В. В. Лингвокультурология. — М.: Академия, 2001. С. 101-150.
3. Томахин Г. Д. Основы лингвокультурологии. — М.: Высшая школа, 2003. С. 33-56.
4. Кабакчи В. В. Введение в культурологию: Культурные концепты и их роль в общении. — СПб.: Специальная литература, 1998. С. 80-120.
5. Бенвенист Э. Общая лингвистика и культура. — М.: Прогресс, 1974. С. 90-112.
6. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. — М.: ГУ-ВШЭ, 2003. С. 58-97.
7. Лотман Ю. М. Семиосфера. — СПб.: Искусство, 2004. С. 205-230.

3-TOM, 3 - SON
RAQAMLI IQTISODIYOTNING GLOBALLASHUVI

Bozorova Hilola Uralovna

Termiz davlat universiteti talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning globallashuvi, uning rivojlanish bosqichlari, asosiy omillari, ijobiy va salbiy jihatlari, shuningdek, mamlakatlar va biznes subyektlari uchun strategik yo'nalishlar chuqur tahlil qilinadi. Raqamli iqtisodiyotning tezkor rivojlanishi internet, sun'iy intellekt, katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish (Big Data), blokcheyn va kriptovalyutalar kabi innovatsion texnologiyalarga bog'liq. Ushbu jarayon xalqaro savdoni osonlashtiradi, iqtisodiy o'sishni jadallashtiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Shu bilan birga, kiberxavfsizlik, raqamli tafovut va ishchi kuchining avtomatlashtirish natijasida qisqarishi kabi muammolar ham mavjud.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, globallashuv, sun'iy intellekt, elektron tijorat, Big Data, blokcheyn, fintech, avtomatlashtirish, kiberxavfsizlik, bulutli texnologiyalar.

KIRISH

XXI asrning asosiy tendensiyalaridan biri bo'lgan raqamli iqtisodiyot jahon iqtisodiy tizimini tubdan o'zgartirmoqda. 2023 yil holatiga ko'ra, global raqamli iqtisodiyotning ulushi yalpi ichki mahsulot (YaIM)ning 15 foizini tashkil etgan va bu ko'rsatkich o'sishda davom etmoqda (World Bank, 2023)¹. Zamonaviy texnologiyalar ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, moliyaviy operatsiyalar va hatto ta'lim tizimini o'zgartirmoqda.

Maqolaning maqsadi – raqamli iqtisodiyotning globallashuv jarayonini tahlil qilish, uning afzalliklari va muammolarini aniqlash, shuningdek, kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini belgilash.

1. RAQAMLI IQTISODIYOTNING ASOSIY TARKIBIY QISMLARI

Raqamli iqtisodiyot turli sohalarni qamrab olgan global tizim bo'lib, quyidagi asosiy tarkibiy qismlarga ega:

Elektron tijorat va raqamli xizmatlar

3-TOM, 3 - SON

Raqamli iqtisodiyotning eng yirik segmentlaridan biri elektron tijorat bo'lib, u jahon savdosida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. 2024 yilga kelib, global elektron tijorat bozori 6 trillion AQSh dollaridan oshishi kutilmoqda (Statista, 2024)². Amazon, Alibaba, eBay kabi yirik platformalar xalqaro savdoni soddalashtirib, milliy iqtisodiyotlarga katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Fintech va raqamli to'lov tizimlari

Hozirgi vaqtda xalqaro moliyaviy tranzaksiyalarning 80% dan ortig'i raqamli to'lov tizimlari orqali amalga oshirilmoqda (McKinsey, 2023)³. Fintech kompaniyalari bank xizmatlarini raqamlashtirish, blokcheyn asosidagi moliyaviy operatsiyalarni soddalashtirish va kriptovalyutalarni integratsiya qilish orqali moliya sohasida inqilob qilmoqda.

Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish

Sun'iy intellekt (AI) va avtomatlashtirish global iqtisodiyotga 2030 yilga borib 15,7 trillion AQSh dollari daromad keltirishi prognoz qilinmoqda (PwC, 2024)⁴. AI ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirib, xizmat ko'rsatish sohasida tezkorlik va samaradorlikni oshiradi.

Blokcheyn va kriptovalyutalar

Blokcheyn texnologiyasi raqamli iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib, moliyaviy xavfsizlikni mustahkamlash va markazlashmagan iqtisodiy tizimlarni yaratish imkonini bermoqda. 2024 yil holatiga ko'ra, dunyoda 420 milliondan ortiq kriptovalyuta foydalanuvchisi mavjud (CoinGecko, 2024)⁵.

Bulutli texnologiyalar – kompaniyalarning 85% dan ortig'i IT infratuzilmasini bulut texnologiyalari asosida qurmoqda (Gartner).

2. RAQAMLI IQTISODIYOTNING GLOBALLASHUV OMILLARI VA TA'SIRLARI

Raqamli iqtisodiyotning globallashuviga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatmoqda:

Internetning keng tarqalishi – dunyo aholisining 65% dan ortig'i internetdan foydalanmoqda (ITU, 2023).

Transmilliy texnologik kompaniyalarning o'sishi – Google, Amazon, Alibaba kabi kompaniyalar global bozorni nazorat qilmoqda (OECD, 2023)

3-TOM, 3 - SON

Moliyaviy texnologiyalarning rivojlanishi – xalqaro tranzaksiyalarning soddalashishi va tezlashishi.

Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish – 2030 yilga borib, AI global iqtisodiyotga 15,7 trillion AQSh dollari miqdorida qo'shimcha daromad keltirishi kutilmoqda (PwC, 2024).

Raqamli iqtisodiyotning globallashuviga ta'sirlar

Global iqtisodiy integratsiya

Raqamli texnologiyalar xalqaro biznesni rivojlantirish, chet el investitsiyalarini jalb qilish va transmilliy kompaniyalarning samaradorligini oshirishga yordam bermoqda.

Moliyaviy inklyuziya va inklyuziv iqtisodiy o'sish

Rivojlanayotgan mamlakatlarda aholining 70% raqamli bank xizmatlaridan foydalanmoqda (World Bank, 2023)⁶. Bu esa an'anaviy moliyaviy xizmatlarga kira olmaydigan qatlamlar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

3. RAQAMLI IQTISODIYOTNING XAVFLARI VA CHEKLOVLARI

Kiberxavfsizlik muammolari

Global iqtisodiyot yiliga 6 trillion dollarlik kiberjinoyatlardan zarar ko'rmoqda (Cybersecurity Ventures, 2024)⁷. Raqamli infratuzilmani himoya qilish uchun yanada samarali xavfsizlik choralari ko'rilishi lozim.

Ish o'rinlarining qisqarishi

Avtomatlashtirish natijasida millionlab an'anaviy ish o'rinlari yo'qolishi mumkin. McKinsey Global Institute (2024) ma'lumotlariga ko'ra, 2030 yilga kelib, AI tufayli 800 million ishchi o'rni avtomatlashtirilishi mumkin⁸.

Raqamli tafovut va tengsizlik

Hozirda dunyo aholisining 35% internetga ega emas, bu esa raqamli iqtisodiyotdan foydalanish imkoniyatlarini cheklaydi (ITU, 2023)⁹.

4. STRATEGIK YO'NALISHLAR

Raqamli infratuzilmani rivojlantirish

Mamlakatlar 5G tarmoqlari va sun'iy intellekt texnologiyalarini keng joriy etishlari zarur.

3-TOM, 3 - SON

Kiberxavfsizlikni kuchaytirish

Yangi xavfsizlik standartlarini joriy etish va raqamli ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantirish zarur.

Innovatsion tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash

Rivojlanayotgan mamlakatlarda startap ekotizimini kengaytirish va investitsiyalar jalb qilish muhim.

5.RAQAMLI IQTISODIYOTNING AFZALLIKLARI

Raqamli iqtisodiyot mamlakatlar va biznes subyektlariga quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

Tejamkorlik va samaradorlik – sun'iy intellekt va avtomatlashtirish tufayli ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi.

Global savdo hajmining oshishi – elektron tijorat dunyo bo'ylab yangi bozorlarni yaratmoqda (UNCTAD, 2023).

Moliyaviy inklyuziya – rivojlanayotgan mamlakatlarda aholining 70% raqamli bank xizmatlaridan foydalanmoqda (World Bank, 2023).

XULOSA

Raqamli iqtisodiyotning globallashuvi jahon iqtisodiyotining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Bu jarayon samaradorlik va innovatsiyalarni oshirayotgan bo'lsa-da, kiberxavfsizlik, raqamli tafovut va ish o'rinlarining qisqarishi kabi muammolar ham yuzaga kelmoqda. Mamlakatlar va kompaniyalar bu jarayonga moslashish uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish, kiberxavfsizlikni mustahkamlash va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashga e'tibor qaratishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Bank (2023). Digital Economy 2023: Global Trends and Perspectives. Washington, DC: World Bank Group. – [Raqamli iqtisodiyotning jahon YaIMdagi ulushi haqida]
2. Statista (2024). Global E-commerce Market Size 2024. Available at: www.statista.com – [Elektron tijorat bozori hajmi haqida]

3-TOM, 3 - SON

3. McKinsey & Company (2023). The Future of Digital Payments: Trends and Growth Prospects. – [Raqamli to'lov tizimlarining rivojlanishi haqida]
4. PwC (2024). AI's Economic Impact by 2030. – [Sun'iy intellektning global iqtisodiyotga ta'siri haqida]
5. CoinGecko (2024). Global Cryptocurrency Market Overview 2024. Available at: www.coingecko.com – [Kriptoalyuta foydalanuvchilari soni haqida]
6. World Bank (2023). Financial Inclusion in the Digital Age. – [Raqamli moliyaviy xizmatlarning rivojlanishi haqida]
7. Cybersecurity Ventures (2024). Global Cybercrime Report 2024. – [Kiberjinoatlardan kelayotgan iqtisodiy zarar haqida]
8. McKinsey Global Institute (2024). Automation, AI, and the Future Workforce. – [Ish o'rinlarining AI tomonidan avtomatlashtirilishi haqida]
9. International Telecommunication Union (ITU) (2023). Global Internet Usage Report 2023. – [Dunyo aholisining internetdan foydalanishi haqida]

3-TOM, 3 - SON
**THEORETICAL FEATURES OF USING UTOPIAN TERMS IN A
LITERARY TEXT AND THEIR ROLE IN REVITALIZING THE WORK**

Student: **Aminjonova Xolisxon**

Teacher: **Zahro Mamadaliyeva**

Abstract: This article explores the theoretical aspects of using utopian terms in literary texts and their contribution to revitalizing a work's narrative structure. By examining the role of utopian concepts in literature, the study investigates how they influence readers' perceptions, enhance thematic depth, and create immersive worlds. The paper also discusses the historical evolution of utopian terminology and its significance in modern literature.

Key words: Utopian terms, literary text, narrative structure, revitalization, thematic depth, immersive worlds, historical evolution.

INTRODUCTION

Utopian literature has played a significant role in shaping philosophical and social discourses throughout history. Utopian terms, embedded within literary texts, serve as linguistic tools that not only construct idealized worlds but also enrich the narrative by adding layers of meaning and speculation. These terms shape the imagination of readers, allowing them to conceptualize alternative realities. The purpose of this article is to analyze the theoretical characteristics of utopian terminology and explore its impact on the vibrancy of a literary work.

Theoretical Features of Utopian Terms in Literary Texts: Utopian terms are linguistic constructs that help define ideal societies, futuristic possibilities, and alternative realities within literature. These terms, often linked to political, social, and economic ideologies, contribute to world-building and enhance the thematic significance of a work. The theoretical framework surrounding utopian terms includes:

- **Conceptualization of Ideals:** Utopian terms articulate visions of perfection, portraying an ideal society that contrasts with existing realities.
- **Symbolic Representation:** Many utopian terms act as metaphors or symbols for broader ideological and philosophical discourses.
- **Narrative Dynamics:** The integration of utopian terminology influences the structure of storytelling, offering a vision that drives the plot and character development.

3-TOM, 3 - SON

The Role of Utopian Terms in Revitalizing a Literary Work: Utopian terminology breathes new life into literary texts by offering fresh perspectives and engaging readers in speculative thought. This revitalization occurs through:

- **Expanding Thematic Scope:** Utopian terms introduce complex themes related to social justice, governance, and human aspiration.
- **Enhancing Reader Engagement:** By presenting alternative realities, these terms provoke intellectual curiosity and deeper contemplation.
- **Encouraging Critical Reflection:** Literature enriched with utopian concepts challenges readers to reflect on their own society and envision potential futures.

Throughout history, despite differing circumstances, people have often regarded their world as flawed. They long for a lost Paradise and endeavor to recreate it on Earth, imagining a perfect society where happiness reigns. This quest for happiness, frequently considered **summum bonum**—the ultimate good—remains a central human pursuit. However, in a world marked by natural disasters, social inequalities, and economic hardships, genuine happiness often proves to be an unattainable illusion.

In 1516, the English humanist Thomas More introduced the term **Utopia** with his work **A Pamphlet Truly Golden No Less Beneficial Than Enjoyable Concerning the Republic's Best State and Concerning the New Island Utopia**. The title itself is a clever play on the Greek words **eutopia** ("good place") and **outopia** ("no place"), illustrating More's deliberate irony in establishing this foundational text of the utopian genre.

American historian Moses Finley highlights that the term "utopia" holds a broad spectrum of meanings in modern academic discussions, ranging from an optimistic vision of a better world to the illusions of individuals suffering from paranoia or schizophrenia. Rather than a single, universally accepted definition, utopia encompasses a collection of interpretations. Some scholars view it as an unattainable dream of a golden age, while others see it as a concrete principle evolving alongside human spiritual and practical progress. Another perspective considers utopia a pre-scientific worldview that bridges religion and science, whereas some link it to contemporary intellectual advancements. While certain academics argue that utopian thinking has faded due to historical developments, others claim it is experiencing a resurgence and remains widely influential.

The tendency to conceptualize perfect worlds is particularly prominent in Western traditions, though many cultures have also developed myths about a golden

3-TOM, 3 - SON

age and similar proto-utopian ideas. Western utopian literature, in particular, is deeply influenced by classical antiquity's portrayals of ideal societies.

CONCLUSION

The incorporation of utopian terms in literary texts plays a crucial role in enriching narratives, expanding thematic elements, and engaging readers on multiple levels. Through their conceptual depth and symbolic significance, these terms contribute to the revitalization of a literary work by fostering imagination, inspiring discourse, and broadening literary expression. The study of utopian terminology remains essential for understanding how literature can shape and reflect societal aspirations.

Utopian literature has played a crucial role in shaping Western thought. Some works serve as whimsical escapism, others fall into the realm of science fiction, a significant portion functions as satire, and many belong to the loosely defined category of the philosophical tale.

In our attempt to track the “trajectory” of utopian concepts across time and space, we found that utopia can be situated in different temporal and spatial dimensions. It may be linked to the past, reflecting a nostalgic yearning for a perceived lost reality. In the “present,” it often takes the form of an idyllic island, embodying the author’s vision of a perfect society—one that frequently serves as a critique of their contemporary world. Utopia may also be projected into the future, envisioned as a possible direction for societal evolution or even as a blueprint for social reformation. More recently, a new form of utopia has emerged, portraying the present as an idealized reality, paradoxically turning it into a true “no place.”

REFERENCES

1. Claeys, G. (2011). *Searching for Utopia: The History of an Idea*. Thames & Hudson.
2. Jameson, F. (2005). *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*. Verso Books.
3. Levitas, R. (2013). *Utopia as Method: The Imaginary Reconstitution of Society*. Palgrave Macmillan.
4. More, T. (1516). *Utopia*. Penguin Classics.
5. Suvin, D. (1979). *Metamorphoses of Science Fiction: On the Poetics and History of a Literary Genre*. Yale University Press.

3-TOM, 3 - SON
XITOIY VA O'ZBEK KONTEKSTIDA YURIDIK ATAMALARNI TARJIMA
QILISH MUAMMOLARI

Abdurahmonova Zubayda Yo'ldosh qizi

III bosqich tayanch doktoranti

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada xitoy va o'zbek tillaridagi yuridik atamalarni tarjima qilishda uchraydigan asosiy muammolar, ularning sabablari va yechim yo'llari yoritilgan. Xitoy huquqiy tizimiga xos bo'lgan terminlarning o'zbek tiliga to'g'ri, mazmunan mos va stilistik jihatdan muvofiq tarjima qilinishi ko'plab tilshunoslik va huquqshunoslik muammolarini yuzaga keltiradi. Maqolada huquqiy-madaniy tafovutlar, semantik moslik, ekvivalentlik muammosi va terminlarning kontekstda noto'g'ri talqin qilinishi asosiy tahlil obyektlari sifatida o'rganiladi. Shuningdek, tarjima jarayonida qo'llaniladigan lingvistik yondashuvlar, madaniy kontekst va xalqaro terminologik standartlar asosida samarali tarjima strategiyalari taklif qilinadi. Tadqiqot amaliy va nazariy jihatdan huquqiy tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yuridik atamalar, tarjima muammolari, ekvivalentlik, kontekst, semantika, xitoy-o'zbek

Kirish. Globallashuv va xalqaro aloqalarning jadallashuvi zamonaviy dunyoda huquqiy sohalar o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirmoqda. Bugungi kunda turli davlatlar o'rtasida huquqiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy hamkorlik tobora kengayib borayotgani bois, turli huquqiy tizimlar va huquqiy nutq ifoda vositalarini to'g'ri talqin qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, xalqaro bitimlar, shartnomalar, qonunlar va boshqa rasmiy-huquqiy hujjatlarning to'g'ri tarjima qilinishi huquqiy noto'g'ri talqinlar, tushunmovchiliklar yoki ziddiyatlarning oldini olishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan yuridik terminlarning tarjimasi, xususan, Xitoy va O'zbekiston kabi turli huquqiy an'anaga ega bo'lgan mamlakatlar o'rtasidagi tarjima jarayonlari alohida ilmiy tahlil va amaliy yondashuvni talab qiladi. Yuridik tarjima – bu nafaqat tilshunoslik, balki huquqshunoslik bilimlarini ham talab qiluvchi murakkab jarayondir¹. Tarjimon qonunchilik, sud amaliyoti, xalqaro huquq va mahalliy huquqiy madaniyatdan yaxshi xabardor bo'lishi lozim.

¹ Tursunov A. *Tarjima nazariyasi va amaliyoti asoslari.* – Toshkent: Innovatsiya Ziyo, 2021. – 210 b.

3-TOM, 3 - SON

Ayniqsa, yuridik terminlar bilan ishlaganda ularning semantik mazmuni, funksional vazifasi, madaniy konnotatsiyasi, stilistik aniqligi va huquqiy kontekstdagi o'рни to'g'ri tushunilishi shart. Tarjimon bitta so'zning to'g'ri muqobilini tanlashda faqat lug'aviy ekvivalentga emas, balki uning huquqiy tizimdagi ahamiyati va qonunchilikdagi qo'llanilishiga e'tibor qaratishi kerak. Xitoy va O'zbekiston huquqiy tizimlarining tarixiy shakllanishi, madaniy asoslari va terminologik bazasi tubdan farq qiladi. Xitoyda qadimiy konfutsiylik, imperator qonunlari va zamonaviy sotsialistik qonunchilik an'analari huquqiy tizimni shakllantirgan bo'lsa, O'zbekistonda sovet davridagi huquqiy meros, mustaqillikdan keyingi qonunchilik islohotlari va musulmon huquqiy madaniyatining izlari seziladi. Bu tafovutlar til va terminologiyada ham o'z ifodasini topgan. Masalan, xitoy tilidagi ba'zi huquqiy atamalar o'zbek tilida mavjud bo'lmagan tushunchalarni bildirishi mumkin. Shu sababli, ushbu terminlarni tarjima qilishda ularga mazmunan yaqin, huquqiy jihatdan mos, stilistik jihatdan mos tushadigan muqobil variantlarni topish muhim bo'ladi.

Yana bir muhim jihat – bu terminlarning kontekstual mosligi. Xitoy tilidagi huquqiy atama turli kontekstda turlicha ma'noga ega bo'lishi mumkin. Ular ko'pincha kompakt sintaktik tuzilishga ega bo'lib, tashqi ko'rinishidan oddiy ko'rinsa-da, o'z ichiga murakkab huquqiy mazmuni oladi. Masalan, “仲裁” (zhòngcái) so'zi “arbitraj” deb tarjima qilinadi, lekin uning xitoy huquqiy tizimidagi mazmuni xalqaro huquqdagi arbitrajdan farq qilishi mumkin². O'zbek tilida esa bu so'zning yaqin ekvivalenti bor, ammo u har doim ham xitoy kontekstidagi ma'noni to'liq ifodalay olmaydi. Bu esa tarjimada semantik noaniqlik, tushunmovchilik va hattoki huquqiy xatoliklarga olib kelishi mumkin. Yuridik tarjima jarayonida ko'p uchraydigan muammolardan yana biri – terminologik ekvivalentlik muammosidir. Har bir til va huquqiy tizim o'ziga xos bo'lgan tushunchalar tizimiga ega. Bu tushunchalar bir tilga ikkinchi til vositasida ko'chirilganda, ularning mohiyati to'liq ifodalanmasligi mumkin. Tarjimonda “yuzaki tarjima” qilish, ya'ni har bir so'zga bevosita mos tushadigan so'zni tanlash xatolikdir. Masalan, “责任” (zérèn) xitoy tilida “javobgarlik” ma'nosini bildiradi, lekin bu termin ba'zi hollarda fuqarolik, ba'zan esa ma'muriy yoki jinoyat qonunchiligidagi turli javobgarlik turlarini bildiradi³. O'zbek tilida esa bu ma'nolar turli terminlar orqali ifodalanadi: “fuqarolik javobgarligi”, “ma'muriy javobgarlik”,

² Li Xiaoping. *Chinese Legal Discourse and Translation Challenges*. – Hong Kong: Legal Language Institute, 2017. – 174 p.

³ Rahimov B. *Soha terminlarini tarjima qilishda lingvistik yondashuvlar*. – Samarqand: SamDCHTI nashriyoti, 2020. – 152 b.

3-TOM, 3 - SON

“jinoiy javobgarlik”. Shunday holatlarda tarjimon kontekst asosida to‘g‘ri variantni tanlashi shart.

Madaniy tafovutlar ham tarjima jarayoniga bevosita ta‘sir qiladi. Xitoyda ayrim huquqiy tushunchalar tarixiy yoki milliy mentalitetga bog‘liq bo‘lib, o‘zbek tilida ularga aniq muqobil topish qiyin bo‘ladi. Bunday hollarda tarjima faqat til vositasi emas, balki madaniyatlararo muloqot vositasi sifatida qaraladi. Shu bois, tarjimon madaniy tafovutlarni hisobga olib, ba‘zan izohli tarjimadan yoki kontekstual tushuntirishdan foydalanishi kerak bo‘ladi. Shuningdek, tarjima qilinayotgan matnning janri va uslubiy talablari ham muhim rol o‘ynaydi. Masalan, qonunlar va normativ hujjatlarda ishlatiladigan terminlar aniqligi va ixchamligi bilan ajralib turadi. Sud hujjatlari esa ko‘proq dalillarga tayanadi, shartnomalarda esa yuridik harakatlar ketma-ketligi va tomonlar majburiyatlari aniq ko‘rsatiladi. Shunday matnlarni tarjima qilishda ularning uslubiga mos bo‘lish, stilistik barqarorlikni saqlash lozim.

Shu sababli, xitoy va o‘zbek tillari orasida yuridik atamalarni tarjima qilish faqat tilshunoslik doirasidagi masala emas, balki huquqiy tafakkur, madaniy tafovutlar, semantik nozikliklar va janr xususiyatlarini o‘z ichiga olgan murakkab jarayondir⁴. Bu borada tarjimon huquqiy bilimga ega bo‘lishi, kontekstni chuqur anglay olishi, terminologik manbalarni to‘g‘ri ishlata olishi, eng muhimi, har ikki huquqiy tizimga xoslikni tushunishi kerak. Mazkur maqolada aynan shu murakkabliklar, tarjima jarayonida uchraydigan asosiy muammolar, ularning sabablari va yechim usullari tahlil qilinadi. Tarjima amaliyotida qo‘llaniladigan usullar, terminologik moslikni ta‘minlash yo‘llari hamda xalqaro standartlardan foydalanish bo‘yicha takliflar ilgari suriladi. Maqolaning maqsadi – xitoy-o‘zbek huquqiy tarjima jarayonini yanada samarali qilishga xizmat qiladigan ilmiy-nazariy asoslarni yaratishdir. Xitoy va o‘zbek tillari o‘rtasida yuridik atamalarni tarjima qilish masalasi bugungi global integratsiya sharoitida dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Xitoy va O‘zbekiston huquqiy tizimlarining tarixiy, madaniy, siyosiy va lingvistik jihatdan farqli shakllangani sababli ularning yuridik terminlari orasida muayyan tafovutlar mavjud. Ushbu tafovutlar tarjima jarayonida qator muammolarga sabab bo‘ladi. Ayniqsa, ekvivalentlik, semantik aniqlik, madaniy konnotatsiya va kontekstual moslik masalalari tarjima sifatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Birinchi muammo – ekvivalentlik masalasi. Har bir huquqiy tizim o‘ziga xos tushunchalar tizimiga ega. Ba‘zi yuridik atamalar bir til va madaniyatga xos bo‘lib, boshqa tilda aniq ekvivalentga ega bo‘lmasligi mumkin. Bu holat, ayniqsa, xitoy tilida

⁴ Chen Y. *The Language of Law in China*. – Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2016. – 190 p.

3-TOM, 3 - SON

ko'p uchraydi. Masalan, xitoy tilidagi “信访制度” (xìnfǎng zhìdù) – fuqarolarning shikoyat qilish va ariza yozish tizimi bo'lib, bu tushuncha o'zbek huquqiy amaliyotida to'g'ridan-to'g'ri mavjud emas⁵. Bu atamani “fuqarolarning murojaat qilish tartibi” deb tarjima qilish mumkin, biroq u asl ma'noni to'liq qamrab olmaydi.

Ikkinchi muhim muammo – kontekstual tafovut. Xitoy tilidagi ayrim atamalar turli huquqiy kontekstda turlicha ma'noga ega bo'lishi mumkin. O'zbek tarjimasida esa bu noaniqliklarni bartaraf qilish uchun qo'shimcha izoh, tushuntirish yoki muqobil terminlardan foydalanishga to'g'ri keladi. Quyidagi jadvalda ayrim muhim xitoycha yuridik atamalar, ularning o'zbek tilidagi tarjimasini va tarjima jarayonidagi muammolar tahlil qilingan:

1-jadval.

Xitoycha yuridik atamalarning o'zbek tiliga tarjimasidagi muammolar

Xitoycha atama	O'zbekcha tarjima	Tarjima muammosi	Tavsiya qilingan yondashuv
法律责任 (fǎlù zérèn)	Huquqiy javobgarlik	Javobgarlik turi aniq belgilanmagan	Kontekstga qarab “jinoiy”, “fuqarolik” deb aniqlashtirish
仲裁 (zhòngcái)	Arbitraj	Xalqaro va milliy arbitraj farqi mavjud	Qo'shimcha tushuntirish yoki izohli tarjima
信访制度 (xìnfǎng zhìdù)	Fuqarolar murojaat tizimi	O'zbek tizimida to'g'ri muqobil yo'q	Erkin tarjima yoki kontekstga mos ekvivalent
行政处罚 (xíngzhèng chǔfá)	Ma'muriy jazo	Ba'zi hollarda jinoyatga yaqin holatlarni qamrab oladi	Aniq normativ kontekst asosida tarjima
司法解释 (sīfǎ jiěshì)	Sudiy sharh	Qonuniy yoki qonunosti	“Sud orqali qonun sharhi” sifatida izoh bilan tarjima

⁵ Abdullayeva N. O'zbek tilida huquqiy matnlar tarjimasini va ularning stilistik xususiyatlari. – Toshkent: Ilm-fan, 2019. – 168 b.

3-TOM, 3 - SON

		tushuntirishga teng emas	
--	--	-----------------------------	--

Uchinchi muammo – madaniy tafovut. Har bir huquqiy termin ma’lum bir ijtimoiy, tarixiy va madaniy kontekstdan kelib chiqqan bo’ladi. Masalan, xitoy tilidagi “家事审判” (jiāshì shěnpàn) – oila ishlariga oid sud jarayonlarini bildiradi, lekin bu atama o‘zbek huquqiy nutqida “oila ishlari bo‘yicha sud” deb berilsa-da, xitoycha kontekstdagi ma’naviy va an’anaviy jihatlarni to‘liq qamrab olmaydi. Bunday holatda madaniy izohli tarjima, shuningdek, ekvivalentsiz terminlarni izohlab tarjima qilish tavsiya etiladi.

To‘rtinchi jihat – janr va uslub muvofiqligi. Yuridik tarjimada qonun hujjatlari, shartnomalar, qarorlar va sud materiallarining har biri o‘ziga xos uslubiy xususiyatlarga ega. Masalan, qonunlar aniq, ixcham va buyruq uslubida yoziladi, sud qarorlari esa dalillarga asoslangan tahliliy tuzilishga ega. Shunga mos ravishda tarjima ham stilistik jihatdan bir xil darajada bo‘lishi zarur. Bu esa tarjimondan huquqiy nutq uslubi bilan ishlash tajribasini talab qiladi.

Yuqorida ko‘rsatilgan muammolarni hal qilish uchun quyidagi yechimlar tavsiya etiladi:

- Tarjimada kontekstual tahlilni chuqurlashtirish;
- Tarjimonlarning huquqiy bilim va madaniy kompetensiyasini oshirish;
- Izohli tarjima va erkin ekvivalentlardan foydalangan holda aniqlik kiritish;
- Huquqiy terminlar uchun ikki tilli maxsus lug‘atlar, korpuslar va tarjima qo‘llanmalaridan foydalanish;
- Xalqaro terminologik standartlarga mos keladigan tarjima strategiyalarini ishlab chiqish.

Shuningdek, tarjima jarayonida xalqaro tajribaga asoslanish, ya’ni BMT, Xalqaro sud, Yevropa Ittifoqi kabi tuzilmalar tomonidan ishlatiladigan yuridik tarjima metodlaridan foydalanish ham muhimdir⁶. Bunday amaliy yondashuvlar orqali tarjimaning aniqligi, huquqiy mosligi va kommunikativ funksiyasi ta’minlanadi.

Xulosa. Xitoy va o‘zbek tillari o‘rtasidagi yuridik atamalarni tarjima qilish murakkab va mas’uliyatli jarayon bo‘lib, u faqat tilshunoslik emas, balki huquqshunoslik, madaniyatshunoslik va kommunikatsiya sohalarini ham qamrab oladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ushbu tarjima jarayonida ekvivalentlik muammosi,

⁶ *Cao D. Translating Law. – UK: Multilingual Matters, 2007. – 234 p.*

3-TOM, 3 - SON

semantik tafovutlar, kontekstual noaniqliklar va madaniy tafovutlar asosiy to'rsiqlar sifatida yuzaga chiqmoqda. Xitoy huquqiy tizimiga xos terminlarning o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilinmasligi, ba'zan noto'g'ri talqinlarga, huquqiy hujjatlarning mazmunan buzilishiga va kommunikativ funksiyaning yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, xalqaro huquqiy hamkorlikda tushunmovchiliklarni keltirib chiqaradi.

Shu bois, yuridik tarjimada izohli yondashuv, madaniy kontekstni hisobga olgan holda ekvivalent tanlash, kontekstual tahlil asosida terminlarni to'g'ri qo'llash zarur. Tarjimon huquqiy bilimga ega bo'lishi, ikki tildagi huquqiy sistemani chuqur tushinishi va stilistik jihatdan rasmiy uslubga mos tarjima bera olishi lozim. Xulosa qilib aytganda, xitoy-o'zbek yuridik tarjima jarayonida aniqlik, moslik va huquqiy mazmunning to'liq saqlanishi asosiy mezon bo'lib qolmoqda. Bu borada ilmiy yondashuvlar va amaliy qo'llanmalar ishlab chiqilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Tursunov A. Tarjima nazariyasi va amaliyoti asoslari. – Toshkent: Innovatsiya Ziyos, 2021. – 210 b.
2. Li Xiaoping. Chinese Legal Discourse and Translation Challenges. – Hong Kong: Legal Language Institute, 2017. – 174 p.
3. Rahimov B. Soha terminlarini tarjima qilishda lingvistik yondashuvlar. – Samarqand: SamDCHTI nashriyoti, 2020. – 152 b.
4. Chen Y. The Language of Law in China. – Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2016. – 190 p.
5. Abdullayeva N. O'zbek tilida huquqiy matnlar tarjimasi va ularning stilistik xususiyatlari. – Toshkent: Ilm-fan, 2019. – 168 b.
6. Cao D. Translating Law. – UK: Multilingual Matters, 2007. – 234 p.

3-TOM, 3 - SON
ENHANCING PROFESSIONAL SKILLS IN TRANSLATION EDUCATION
THROUGH A PRAGMATIC FRAMEWORK IN ENGLISH-UZBEK
CONTEXTS

Khusainova Karina

Doctoral student

Tashkent state pedagogical university named after Nizami

Annotation. This article explores the role of the pragmatic approach in enhancing professional skills among translation students, focusing on English-Uzbek language pairs. The study analyzes how pragmatic elements such as context, speech acts, and cultural nuances influence translation quality and accuracy. Through qualitative observations and classroom-based case studies, the research demonstrates that integrating pragmatic competence into translation training fosters deeper cross-cultural understanding, improves the handling of idiomatic expressions, and enhances overall communication effectiveness. The article emphasizes the need for curriculum reform to include pragmatics in translator education and provides practical methods for its implementation. The findings contribute to developing a more holistic approach to translation pedagogy that bridges linguistic accuracy and communicative appropriateness.

Keywords: pragmatic approach, translation, competence, English-Uzbek, communication, education, context.

Introduction. In today's increasingly globalized world, the role of translation has expanded beyond the simple transfer of words from one language to another. Translators are expected not only to master linguistic structures but also to convey meanings that are culturally and contextually appropriate. This shift underscores the importance of developing pragmatic competence among translation students, particularly in bilingual settings such as English and Uzbek. Pragmatics, which focuses on language use in real contexts, plays a crucial role in achieving accurate and meaningful translations that resonate with the target audience. The traditional translation training models have largely emphasized grammatical accuracy and lexical equivalence. However, such approaches often fail to prepare students for the pragmatic challenges they will encounter in real-life translation tasks, such as understanding idiomatic expressions, interpreting speaker intentions, and managing cultural

3-TOM, 3 - SON

references¹. A pragmatic framework, therefore, offers a more holistic and practical perspective by integrating elements like speech acts, politeness strategies, implicature, and context sensitivity into translation education.

This study explores the effectiveness of implementing a pragmatic approach in translator training, with a focus on English-Uzbek language pairs. It highlights the challenges faced by students when translating texts that require a deep understanding of both linguistic and cultural nuances. Through classroom observations, textual analysis, and interviews with experienced translators, the study aims to identify methods that enhance students' ability to produce contextually appropriate translations. Furthermore, the research draws attention to the urgent need for curriculum development in translation programs. By embedding pragmatic principles into the teaching methodology, educational institutions can better equip students with the skills necessary for professional success. This includes not only language proficiency but also intercultural awareness and communicative adaptability.

Overall, the article contributes to the growing body of literature advocating for a more comprehensive and practical model of translation education. By placing pragmatics at the center of translator training, we can bridge the gap between theoretical knowledge and real-world application, ultimately improving the quality and effectiveness of translations between English and Uzbek². The development of professional translation skills requires more than mastery of grammar and vocabulary; it demands the ability to navigate between languages and cultures in a way that preserves both meaning and intention. In this context, the pragmatic approach in translation education has gained increasing relevance, especially for language pairs like English and Uzbek, where cultural and linguistic structures significantly differ. Pragmatic competence enables translators to interpret and reproduce the speaker's intended meaning rather than just the literal message, ensuring the translated content resonates with the target audience both linguistically and culturally. In English-Uzbek translation, many students initially struggle with challenges such as translating idioms, handling culturally bound expressions, and maintaining appropriate levels of politeness and formality.

These difficulties stem from a lack of training in interpreting implied meanings, context-sensitive expressions, and sociocultural norms that shape language use³. For instance, translating the English expression "*He kicked the bucket*" literally into Uzbek

¹ Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. – UK: Routledge, 2018. – 332 p.

² Hatim B., Mason I. *Discourse and the Translator*. – UK: Routledge, 2005. – 245 p.

³ Nord C. *Text Analysis in Translation*. – Netherlands: Rodopi, 2005. – 276 p.

3-TOM, 3 - SON

as “*U chelakni tepdi*” would produce a nonsensical or humorous result, whereas a pragmatically aware translation would convey the idiomatic meaning of death, perhaps using a culturally suitable equivalent like “*U vafot etdi*”. This demonstrates the importance of teaching students how to handle metaphorical, idiomatic, and indirect speech, all of which require a pragmatic lens. Without such skills, translations can be grammatically correct but pragmatically inappropriate, often sounding unnatural, confusing, or even disrespectful in the target culture. Traditional methods of translation education tend to focus on word-for-word equivalence and ignore the broader context in which communication occurs. Therefore, introducing a pragmatic framework into translator training programs is crucial. This can include teaching students to identify and analyze speech acts (requests, apologies, compliments), politeness strategies, implicatures, and culturally marked elements in both the source and target languages.

In the English-Uzbek context, pragmatics helps students understand, for example, how English indirectness (“*Could you possibly open the window?*”) should be rendered into a polite but more direct Uzbek equivalent that sounds natural, such as “*iltimos, derazani ochib yuboring*”. Similarly, the English use of hedging words like “*perhaps*”, “*I suppose*”, and “*kind of*” often does not have direct counterparts in Uzbek, requiring the translator to use tone, context, or additional words to express the same level of tentativeness or politeness. Introducing context-based activities, where students work on authentic texts that require interpretation of communicative intent, has proven effective in enhancing pragmatic competence. These tasks may include translating dialogues, interviews, speeches, and culturally rich narratives. Another effective strategy is the use of contrastive analysis, where students compare how specific pragmatic features (like apologies or requests) are constructed in English versus Uzbek. Furthermore, students benefit greatly from classroom practices like role-plays, group discussions, and reflective translation exercises, which help them become aware of how choices in tone, register, and formality affect the translated message.

Discourse analysis also plays a valuable role by allowing students to dissect real-life texts, uncovering the layers of pragmatic meaning hidden beneath grammatical structures. In particular, analyzing English texts such as political speeches, advertisements, or literary dialogues can help students identify speaker intentions, emotions, and persuasive strategies, and then find appropriate ways to express these in Uzbek⁴. In practical terms, the pragmatic approach helps future translators build sensitivity to cultural expectations essential in avoiding miscommunication or cultural

⁴ Nida E. A., Taber C. *The Theory and Practice of Translation*. – USA: Brill, 2003. – 206 p.

3-TOM, 3 - SON

faux pas. For example, the English casual greeting “Hi” may be translated as “Salom” in Uzbek, but in formal situations, a phrase like “Assalomu alaykum” would be more appropriate. The same goes for formal address: while English often uses first names even in professional contexts, Uzbek culture may require respectful titles and last names, especially when addressing elders or authority figures.

Pragmatic training also teaches students to adapt their translations depending on the medium translating a casual email is different from translating a formal government document. This adaptability is a key feature of professional competence and is best nurtured through a pragmatic approach. Moreover, feedback from experienced translators and instructors suggests that students who receive pragmatic training exhibit improved confidence, accuracy, and creativity in translation. They are better able to justify their translation choices and consider the target reader’s expectations. In a mini-research project conducted at a translation faculty in Uzbekistan, students who received instruction in pragmatics were asked to translate culturally complex English texts into Uzbek. Their translations were compared with those from a control group using only traditional methods. The results showed that students with pragmatic awareness produced more natural, context-sensitive translations and made fewer errors related to tone, register, and politeness⁵. Interviews with students revealed that learning about speech acts and cultural norms helped them understand the importance of “reading between the lines” and not just translating words.

They expressed appreciation for activities that allowed them to role-play real-life scenarios and work collaboratively, which in turn developed their communication and problem-solving skills. As such, it becomes clear that incorporating pragmatics into translator training provides a more realistic and effective approach to preparing students for the demands of the profession. To further improve outcomes, it is recommended that translation programs in Uzbekistan and elsewhere include courses specifically focused on pragmatic theory and its application in translation. Curriculum developers should integrate tasks that combine linguistic analysis with cultural and communicative interpretation⁶. Furthermore, translation instructors should collaborate with linguists and practitioners to ensure that course content reflects real-world challenges.

Practical assignments can be complemented by assessments that evaluate pragmatic competence alongside linguistic accuracy, encouraging students to think beyond the sentence level. In conclusion, the pragmatic approach fills a critical gap in

⁵ Yuldasheva G. *Pragmatik yondashuv asosida tarjima malakasini shakllantirish*. – Toshkent: O‘zMU, 2021. – 188 b.

⁶ Karimova M. *Tarjimada pragmatik omillar: ingliz va o‘zbek tillari misolida*. – Samarqand: SamDCHTI, 2020. – 154 b.

3-TOM, 3 - SON

translation education by fostering context awareness, cultural sensitivity, and professional adaptability essential elements for high-quality translation between English and Uzbek. As translation increasingly serves as a tool for international communication and intercultural dialogue, training future translators with a pragmatic mindset will ensure they are equipped not just to translate words, but to convey meaning, intention, and culture accurately and effectively.

Conclusion. In summary, the integration of a pragmatic approach into translation education is essential for developing professional competence among students, especially in the context of English-Uzbek language pairs. While traditional translation instruction often focuses on linguistic accuracy, it fails to address the vital aspect of communicative intent, cultural nuance, and context sensitivity. Pragmatic competence equips students with the ability to interpret implied meanings, manage politeness strategies, and handle culturally specific expressions skills that are crucial for producing translations that are both accurate and culturally appropriate.

The findings discussed in this article highlight that pragmatic training enhances students' critical thinking, cross-cultural awareness, and ability to make informed translation choices. Through context-based tasks, discourse analysis, and real-world simulations, students become more confident and adaptable translators, capable of meeting the demands of diverse translation situations. The incorporation of pragmatic principles into the curriculum should no longer be seen as optional but as a fundamental component of translator training. By embracing a pragmatic framework, educational institutions can ensure that graduates are not only linguistically proficient but also professionally prepared to bridge cultural and communicative gaps in today's globalized world. This approach ultimately raises the overall quality and effectiveness of English-Uzbek translations in academic, professional, and public domains.

REFERENCES:

1. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. – UK: Routledge, 2018. – 332 p.
2. Hatim B., Mason I. *Discourse and the Translator*. – UK: Routledge, 2005. – 245 p.
3. Karimova M. *Tarjimada pragmatik omillar: ingliz va o'zbek tillari misolida*. – Samarqand: SamDCHTI, 2020. – 154 b.
4. Nida E. A., Taber C. *The Theory and Practice of Translation*. – USA: Brill, 2003. – 206 p.

3-TOM, 3 - SON

5. Nord C. Text Analysis in Translation. – Netherlands: Rodopi, 2005. – 276 p.
6. Yuldasheva G. Pragmatik yondashuv asosida tarjima malakasini shakllantirish.
– Toshkent: O'zMU, 2021. – 188 b.

3-ТОМ, 3 - СОН
ИНТЕРЛЕЙКИН ГЕН ПОЛИМОРФИЗМЛАРИНИНГ ЎТКИР
ПАНКРЕАТИТ РИВОЖЛАНИШИДАГИ АХАМИЯТИ ВА ГЕНЛАРАРО
ЎЗАРО ТАЪСИРИ

Турсунов Ф.Н.¹ Исмаилов Ў.С.²

1. Турсунов Фирдавс Нуриддинович-Тошкент тиббиёт академияси Термиз филиали, Хирургик касалликлар ва Оилавий шифокорликда хирургия кафедраси ассистенти, Термиз, Ўзбекистон.

2. Исмаилов Ўктам Сафаевич-Тошкент тиббиёт академияси Хирургик касалликлар кафедраси мудири т.ф.д. профессори., Тошкент, Ўзбекистон.

Долзарблиги: Ўткир жаррохлик касалликлари орасида ўткир панкреатит 6,5% ни ташкил этиб, Қорин бўшлиғи аъзоларининг бошқа касалликлари орасида ўткир аппендицит ва ўткир холесиститдан сўнг учинчи ўринни эгаллайди. Аёллар орасида эркакларга нисбаттан 3-3,5 баравар кўпроқ учрайди. Ўткир шишли панкреатит беморларнинг 77-78% да учрайди, стерил ва йирингли панкреонекроз тахминан 10-12 % беморларда кузатилади. Ўткир панкреатит учун умумий ўлим 2,9 дан 20% гача. Деструктив панкреонекроз билан ўлим барқарор юқори бўлиб қолмоқда 25-85%. Ўткир панкреатит энг оғир ва оқибатини олдиндан айтиб бўлмайдиган касалликлардан бири бўлиб ҳисобланади. У асоратли кечишининг юқори эҳтимоли ва шунга мос равишда ушбу тоифадаги беморларнинг даволанишга кўп маблағ сарфлашлари билан ажралиб туради.

Мақсад: ИЛ-1b, ИЛ-6, ИЛ-10 ген полиморфизмларини генетик текшириш натижасида, ўткир панкреатит ҳамда панкреонекроз кечишини олдиндан прогнозлаш.

Материаллар ва усуллар: Тадқиқот учун материал Республика шошилинич тиббий ёрдам илмий маркази Сурхондарё филиали, Тошкент шаҳар 7-сон клиник шифохонаси ҳамда Республика шошилинич тиббий ёрдам илмий маркази хирургия бўлимларида 2021-2022 йиллар оралиғида ўткир панкреатитнинг турли шакллари билан стационар даволанган 88 нафар бемор кузатув остида бўлган ва қон намунаси олинган. Назорат гуруҳида 81 нафар амалий (нисбатан ёки шартли) жиҳатдан соғлом инсонлар ДНК ларидан РИГИАТМ (Республика

3-TOM, 3 - SON

иктисослаштирилган гематология илмий амалий тиббиёт марказида сақланган ДНК банки) фойдаланилди. Асосий гуруҳдаги беморлар 50 нафари (56,8%) аёллар ва 38 нафари (43,2%) эркаклардир. Назорат гуруҳи 81 нафар соғлом шахслар 39 нафари (48.1%) эркаклар ҳамда 42 нафар (51.9%) аёллардан иборат. Барча субъектлардан молекуляр генетик тадқиқотлар учун веноз қон олинди. Геномик ДНК стандарт усул - фенол-хлороформ экстракцияси орқали ажратилган. ИЛ-1b (rs16944), ИЛ-6 (rs1800795) ва ИЛ-10 (rs1800896) генларининг полиморфизмларини генотиплаш CFX96 амплификаторида ТаqMan зондлари (Bio-Rad Laboratories, AQSh) ёрдамида аллелларни дискриминация орқали «real taum» режимида полимераза занжири реакцияси ёрдамида адабиётларга чоп этилган протоколлардан фойдаланган ҳолда амалга оширилди. Генотиплаш сифатини текшириш учун намуналарнинг 10% тасодифий танланган «иш назорат» натижалари асл нусхадан фарқ қилмайдиган қайта таҳлил қилиш учун ўрганилди. Ўткир панкреатит хавфи бўлган ўрганилаётган ген полиморфизмларининг аллел ва генотип ассоциацияларини баҳолаш учун мезони ва коэффициент нисбати (OR 95% ишонч оралиғи (CI) билан) ишлатилган. Статистик таҳлил Статистика 6.0 дастури ("StatSoft" AQSH) ёрдамида амалга оширилди. Статистик аҳамиятлилик даражаси $p < 0,05$ да қабул қилинган.

Хулоса: ИЛ-1b, ИЛ-6, ИЛ-10 ген полиморфизмларини текшириш натижаларига асосланиб ўткир панкреатитнинг ривожланишида қуйидаги ИЛ-1b геннинг Т/Т генотиби ($\chi^2 = 4.04$, $p = 0.045$), ИЛ-6 геннинг С/С генотиплари ($\chi^2 = 4.49$, $p = 0.034$) ўткир панкреатит ривожланишида ахамиятли эканлиги маълум бўлди. Бундан ташқари генлараро ўзаро таъсири ҳам ўрганилганда ИЛ-1b геннинг Т/Т генотиби ва ИЛ-6 геннинг С/С генотиплари бирга қўшилиб келгандаги натижаси ($\chi^2 = 7.9$, $p = 0.005$) шуни кўрсатдики ўткир панкреатит ҳамда панкреонекрозни ҳам ривожланишида ахамиятлиги аниқланди. Қолаверса ИЛ-1b генининг Т/Т генотиби билан ИЛ-10 генининг G/G генотиплари бирга келганда ўткир панкреатит ва панкреонекрознинг келиб чиқариши исботланди, лекин ИЛ-10 гени алоҳида келганда ўткир панкреатитнинг ривожланишида ахамиятсиз эканлиги кузатилди.

3-TOM, 3 - SON
ÒZBEK TILINING LUG'AT TARKIBI

Nurmamatova Umida Zarmamat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Anotatsiya:

Ushbu maqolada o'zbek tilining lug'at tarkibi, uning asosiy qatlamlari va shakllanish jarayoni yoritilgan. Maqolada asli o'zbekcha, o'zlashma, shevaga oid, qadimiy, neologizmlar va terminologik so'zlar haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek, yangi yasama so'zlar va ularning tuzilish xususiyatlari ham tahlil qilingan.

Kalit so'zlar:

o'zbek tili, lug'at tarkibi, o'zlashma so'zlar, neologizmlar, terminologiya, yasama so'zlar.

Annotation:

This article explores the lexical composition of the Uzbek language, highlighting its main layers and formation process. It provides information on native Uzbek words, loanwords, dialectal words, archaic terms, neologisms, and terminology. Additionally, the structure and characteristics of newly coined words are analyzed.

Keywords:

Uzbek language, lexical composition, loanwords, neologisms, terminology, coined words

Аннотация:

В данной статье рассматривается лексический состав узбекского языка, его основные слои и процесс формирования. Представлена информация об исконно узбекских, заимствованных, диалектных, архаичных словах, неологизмах и терминологии. Также анализируется структура и особенности вновь образованных слов.

Ключевые слова:

узбекский язык, лексический состав, заимствованные слова, неологизмы, терминология, производные слова.

3-TOM, 3 - SON

Kirish

O'zbek tilining lug'at tarkibi uning tarixiy rivojlanishi, turli tillar bilan aloqasi va ichki taraqqiyoti natijasida shakllangan. Bu tarkib asosan asli o'zbekcha so'zlar, o'zlashma so'zlar, shevaga oid birliklar, arxaik va yangi hosil qilingan so'zlardan iborat. Ushbu maqolada o'zbek tilining lug'aviy boyligi, uning asosiy qatlamlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi.

O'zbek Tilining Lug'at Tarkibi

O'zbek tili turkiy tillar oilasiga mansub bo'lib, uning lug'at tarkibi juda boy va turli manbalardan kelib chiqqan so'zlar bilan boyitilgan. Bu tarkib tildagi so'zlarning kelib chiqishi, ularning shakllanish jarayoni va ishlatilish xususiyatlariga qarab bir necha guruhlariga ajratiladi.

1. Asli o'zbekcha so'zlar

Bu toifa o'zbek tilining eng qadimiy qatlamini tashkil etadi va asosan turkiy ildizga ega. Ular xalq og'zaki ijodi va yozma adabiyotda keng qo'llanadi. Masalan: ota, ona, bola, uy, suv, tog', qush, yurak, qo'l, bosh.

2. Shevaga oid so'zlar

O'zbek tilining turli hududiy shevalarida uchraydigan so'zlar bu guruhga kiradi. Ular umumadabiy tilga kamroq kirib kelgan bo'lsa-da, xalq tilida keng ishlatiladi. Masalan: g'irg'ir (Farg'ona shevasi - chig'anoq), o'xchi (Xorazm shevasi - qoshiq)

3. Qadimiy va arxaik so'zlar

Tarixiy taraqqiyot natijasida hozirda kam qo'llanadigan yoki butunlay unutilgan so'zlar shu guruhga kiradi. Masalan:

bekan (xotin) ulug' (katta)

4. Yangi so'zlar (neologizmlar) Zamonaviy ilm-fan va texnologiyaning rivojlanishi natijasida o'zbek tiliga yangi tushunchalar bilan bog'liq so'zlar kirib kelmoqda. Masalan:

kompyuter, internet, dron, smartfon.

5. Kirishma so'zlar (o'zlashma so'zlar)

3-TOM, 3 - SON

O'zbek tiliga boshqa tillardan olingan so'zlar ham lug'at tarkibining muhim qismini tashkil etadi. Ular asosan quyidagi manbalardan kelib chiqqan:

Fors-tojik tillaridan: daftar, maktab, devor, do'kon.

Arab tilidan: adabiyot, madaniyat, ilm, ta'lim.

Rus tilidan: stol, samolyot, traktor, telefon.

Yevropa tillaridan: biznes, menedjer, marketing, innovatsiya.

6. Terminologik so'zlar

Turli fan va sohalarga oid maxsus terminlar lug'at tarkibining muhim qismini tashkil etadi. Masalan:

Matematika: funksiya, logarifm.

Tibbiyot: diagnostika, terapiya.

Texnika: modifikatsiya, generator.

7. Shaklan o'zgargan va yasama so'zlar

O'zbek tilida mavjud so'zlardan turli grammatik va semantik vositalar yordamida yangi so'zlar hosil qilinadi. Masalan:

Qo'shimchalar yordamida: kitob+xon, bilim+don.

Ikki yoki undan ortiq so'zlar birikishi orqali: avtomobil yo'li, quyosh botishi.

O'zbek tilshunosligida lug'at tarkibiga oid ilmiy ishlar ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Masalan, A. Madvaliyev va Sh. Rahmatullayev o'zbek tilining tarixiy shakllanish jarayonini o'rganib, uning lug'at tarkibida turkiy qatlamning ustunligini ta'kidlaydi. Shuningdek, I. Muminov va U. Normatov kabi tadqiqotchilar o'zbek tiliga arab, fors-tojik va rus tillaridan kirib kelgan o'zlashma so'zlarni chuqur tahlil qilganlar. Zamonaviy tilshunoslikda esa neologizmlar va terminologik birliklarning shakllanish jarayoni, ularning qo'llanilishi ustida izlanishlar olib borilmoqda.

Natija va muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'zbek tilining lug'at tarkibi tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillarning ta'siri ostida doimiy rivojlanib bormoqda. Asli o'zbekcha so'zlar asosiy qatlamni tashkil etsa-da, o'zlashma so'zlar til taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi.

3-TOM, 3 - SON

Xususan, arab va fors tillaridan kirgan soʻzlar adabiyot, madaniyat va ilmiy atamalarda keng qoʻllaniladi. Rus va Yevropa tillaridan olingan soʻzlar esa texnika, fan va texnologiya sohalarida faol ishlatilmoqda.

Yangi neologizmlar va terminologik birliklarning paydo boʻlishi zamonaviy til taraqqiyotining muhim belgilaridan biri hisoblanadi. Tilshunoslar tomonidan oʻzbek tilining oʻzlashma soʻzlarga moslashuv jarayoni hamda yangi yasama soʻzlar yaratish tamoyillari boʻyicha tadqiqotlar davom etmoqda. Bu esa oʻzbek tilining yanada boyishiga va zamon bilan hamnafas boʻlishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Oʻzbek tilining lugʻat tarkibi uzoq tarixiy jarayon davomida shakllangan boʻlib, u milliy va xalqaro taʼsirlar natijasida doimiy ravishda boyib bormoqda. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, asli oʻzbekcha soʻzlar asosiy qatlamni tashkil etgan holda, oʻzlashma soʻzlar tilning rivojlanishida muhim rol oʻynaydi. Arab, fors-tojik va rus tillaridan kirib kelgan soʻzlar ilm-fan, madaniyat va texnologiya sohalarida faol qoʻllanilmoqda. Shuningdek, yangi neologizmlar va terminologik birliklarning paydo boʻlishi oʻzbek tilining zamonaviy ehtiyojlarga moslashuvchanligini koʻrsatadi. Kelgusida oʻzbek tilining lugʻat tarkibida yangi soʻzlarning shakllanish jarayonini chuqur oʻrganish, ularning lingvistik xususiyatlarini tahlil qilish va adabiy til meʼyorlarini rivojlantirish boʻyicha tadqiqotlarni davom ettirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Madvaliyev A., Rahmatullayev Sh. Oʻzbek tilining lugʻat tarkibi va taraqqiyoti. Toshkent: Fan, 2005.
2. Muminov I., Normatov U. Oʻzbek tilida oʻzlashma soʻzlar va ularning lingvistik tahlili. Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.
3. Yoʻldoshev B. Neologizmlar va zamonaviy oʻzbek tili. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017.
4. Karimov A. Terminologiyaning rivojlanish qonuniyatlari. Toshkent: Universitet, 2020.
5. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. Toshkent: Fan, 2006.
6. Mahmudov N. Oʻzbek adabiy tili taraqqiyot bosqichlari. Toshkent: Maʼnaviyat, 2015.

**«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR» NOMLI
KONFERENSIYANING 3-TOM, 3-SON (Mart)
MUNDARIJA**

1	YOZMA ISH VA UNING TURLARI Mamadiyarova Saida Djurayevna	6-9
2	МЕТОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ ПО МОНИТОРИНГУ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОГРАММАХ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ Одинаева Хилола Бахтияровна, Хамедова Нилуфар Азимовна	10-14
3	MAQSUD SHAYXZODA VA XX ASR O'ZBEK SHE'RIYATI Komilov Akrom Oybek o'g'li	15-18
4	BO'LAJAK MUSIQA TA'LIMI O'QITUVCHILARIGA CHOLG'U SOZLARINI O'RGATISHNING TASHKILIY-PEDAGOGIK MEKANIZMLARI Samatova Dilnoza Salaidinovna	19-22
5	THE EVOLUTION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE ENGLISH LANGUAGE: HISTORICAL AND SEMANTIC CHANGES Zuvaytova Sarvinoz Nusurxon qizi	23-27
6	ЎҚУВЧИЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ФИКРЛАШ САЛОҲИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ Мусаева Дилфуза Абдурахмоновна, Садуллаева Мохларойим	28-31
7	XORIJIY TALABALARNI IJTIMOIIY-MADANIY MOSLASHUVCHANLIGINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI Matchanova Nargiza To'lqinovna	32-37
8	SUN'IY INTELLECT- KELAJAKNI SHAKLLANTIRAYOTGAN TEXNOLOGIYA Isroilova Farangiz Turg'un qizi, Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi	38-42
9	KURSANTLARNI "SOFT SKILLS" KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI Soxiboyev Zoyirjon Erkinovich	43-51
10	THE INTEGRATION OF PRACTICAL AND THEORETICAL KNOWLEDGE IN THE DEVELOPMENT OF A SINGER'S	52-55

	MASTERY Nurmuhhammadov Sardor Alijon o'g'li, Akbarova Mohigul Gulomovna	
11	O'ZBEKISTONDA HUJJATCHILIK TIZIMINING RIVOJLANISH TARIXI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI Abduraxmatova Marjona Zakirovna	56-59
12	AGROTURIZM VA UNING BOSHQA SOHALAR BILAN INTEGRATSIYALASHUVI Xidirova Gavhar	60-65
13	TALABALARNI IJTIMOYIY TARBIYALASH JARAYONLARINI PEDAGOGIK LOYIHALASHTIRISH: IJTIMOYIY TARBIYALASHNING AMALIY TADBIQI Baxronova Feruza Baxodirovna	66-69
14	MAQSUD SHAYXZODANING "MIRZO ULUG'BEK" DRAMASI: TARIX VA SAN'AT BIRLIGI Boymatova Sarvinoz Shuxrat qizi, Xasanova Vazira Xamidjanovna	70-73
15	MINTAQAVIY TURIZMNI INNOVATSION RIVOJLANISHI VA KLASTERLARINI BOSHQARISH MEXANIZMI D.B. O'roqova	74-85
16	HAZM QILISH SISTEMASIGA OID KASALLILARNI ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BARTARAF ETISH Alimova Zebiniso Farxodjon qizi, Raxmatullayev Farhod	86-89
17	YALLIG'LANISH KASALLIKLARINI BARTARAF ETISH VA OLDINI OLIHDA ZAMONAVIY USULLAR Xalikova Nigina Ravshanovna, Egamova Madina Nuriddin qizi	90-94
18	OPERATIV JARROHLIKDAGI YANGI MATERIALLAR VA ASBOB USKUNALAR – ZAMONAVIY TIKUV MATERIALLARI, GEMOSTATIK VOSITALAR. Geldiyev Behruz Bahodir o'g'li, Kurbanov Azim Xangeldiyevich	95-103
19	ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ РАБОТЫ С ХУДОЖЕСТВЕННЫМ ТЕКСТОМ Хан Нигина Вячеславовна	104-111
20	TIJORAT BANKLARIDA MAJBURIYATLARNI XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHTIRISH AHAMIYATI To'rayev Erkin Eshkabilovich	112-115

21	HOMILADORLIKDAGI PIELONEFRIT FONIDA TUG'ILGAN CHAQALOQLAR TIMUSINING MORFOLOGIYASI Eshqobilov Ozodbek Abdisodiq o'g'li	116-118
22	TALABALARDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING PSIXOLOGIK O'ZIGA XOSLIGI Sayitova Umida Hikmatillo qizi, Yusupova Raxila Ne'matullayevna	119-121
23	ВЛИЯНИЕ ГЕНОВ НА ПРОЛАПС ТАЗОВЫХ ОРГАНОВ У ЖЕНЩИН. Акрамова Д.Э.	122-130
24	XOTIRA HAQIDA TUSHUNCHA, UNING NERV-FIZIOLOGIK ASOSI, TURLARI VA JARAYONLARI Ziyodullayeva Mahliyo Botir qizi, Umirqulov Adhamjon Abdurauf o'g'li, Shomurotov Ulug'bek Meliboboyevich	131-134
25	МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ, ИЗУЧАЮЩИХ КОРЕЙСКИЙ ЯЗЫК Пулатова Дилрабо Дилшодовна	135-139
26	RAQAMLI IQTISODIYOTNING GLOBALLASHUVI Bozorova Hilola Uralovna	140-144
27	THEORETICAL FEATURES OF USING UTOPIAN TERMS IN A LITERARY TEXT AND THEIR ROLE IN REVITALIZING THE WORK Aminjonova Xolisxon, Zahro Mamadaliyeva	145-147
28	XITOIY VA O'ZBEK KONTEKSTIDA YURIDIK ATAMALARNI TARJIMA QILISH MUAMMOLARI Abdurahmonova Zubayda Yo'ldosh qizi	148-153
29	ENHANCING PROFESSIONAL SKILLS IN TRANSLATION EDUCATION THROUGH A PRAGMATIC FRAMEWORK IN ENGLISH-UZBEK CONTEXTS Khusainova Karina	154-159
30	ИНТЕРЛЕЙКИН ГЕН ПОЛИМОРФИЗМЛАРИНИНГ ЎТКИР ПАНКРЕАТИТ РИВОЖЛАНИШИДАГИ АХАМИЯТИ ВА ГЕНЛАРАРО ЎЗАРО ТАЪСИРИ Турсунов Фирдавс Нуриддинович, Исмаилов Ўктам Сафаевич	160-161
31	ÒZBEK TILINING LUG'AT TARKIBI Nurmamatova Umida Zarmamat qizi	162-165
	MUNDARIJA	166-168

